

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α.

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1855.

ΤΟΜΟΣ ΣΤ'.

ΦΥΛΛ. 135.

ΘΑΝΟΣ ΒΛΕΚΑΣ

—ο—

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΑΔ'.)

Δ'.

Οἱ πρόσφορες.

Ἐντὸς ὅπῃς πέτρας κεκαλυμμένης ὑπὸ θάμνων εἶχον εἰσδύσει ἡ Βαρβάρα καὶ ὁ Τάσος, τὸν ὁποῖον αὐτὴ περιποιεῖτο μετὰ μητρικῆς στοργῆς, λαβοῦσα μετ' ἑαυτῆς πολὺ ὕδωρ καὶ πλύνουσα ἀδιαλείπτως τὴν πληγὴν του. Αἱ ψυχραὶ ἐπιθέσεις τὸν εἶχον ἀνακουφίσει μεγάλως, καὶ τὴν νύκτα ἦτον ἤδη ἀνωδυνωτέρα ἢ μεταγωγὴ του διὰ τὰ ἐξέλη τῶν ὀρίων, λανθάνων τὰς Ἑλληνικὰς καὶ Ὀθωμανικὰς φυλακὰς αἵτινες δὲν ἦσαν πολὺ πυκναί.

Ὅταν ἐφθασαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς Θεσσαλίας, εὗρον ἐκεῖ πλῆθος βοσκῶν μετὰ τῶν ποιμνίων των καὶ ἄλλων μεταναστευόντων ὑπὸ τοῦ φόβου. Τῶντι

ἐφαίνετο ὡς πάνδημος ἡ μετοικεσία, καὶ δὲν ἐφυλάσσοντο πλέον οἱ φεύγοντες μὴ καταδιωχθοῦν, διότι αἱ Ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ παρέδλεπον καὶ δὲν ἐκώλυον τοὺς ὑπερβάντας τὰ ὄρια. Κατέλυσαν λοιπὸν πλησίον τοῦ πρώτου χωριδίου, τὸ ὁποῖον ἀπήνητησαν, ἐντὸς ἐρείπιου, καὶ ἡ Βαρβάρα ἔστειλε τοὺς ὑπηρέτας πρὸς ἀναζήτησιν ἐμπειροῦ τινος περὶ τὰ τραύματα, διὰ τὰ δώσῃ τὴν βοήθειαν τῆς τέχνης του. Πολλοὶ διέβαιον ἐμπροσθεν τοῦ ἐρείπιου καὶ ἀνέκφραστος ὑπῆρξεν ἡ ἔκστασις τῆς Βαρβάρας, ὅταν ἤκουσε παρὰ τινῶν ψαλλόμενον τὸ ἐξῆς ἀσμάτιον·

*Κλαυθμὸς ἔς τῆς Οἴτης τὰ βουνά,
ἔς τὸν κάμνον τῆς Λαμίας,
Ὁ Τάσος ἐβαρέθηκε,
Τὸ τέκνον τῆς ἀνδρίας·*

—ο—

*Πρωτοπαλλήκαρο σωστό,
Τὸν Μοίραρχον ἱητοῦσε,
Μὲ τὸ σπαθὶ του ὤρμησε,
Τὸν θάνατ' ἀψήφοσε,*

1.

Τὸ αἶμ' ὄσον ἐρβάντισε,
 ἢ τὸ χόρτον ἦταν πρῶτον,
 Παρθέναις τὸ εὐνιαζαν
 Μὲ τ' ἀνθη τῶν ἐρώτων

— 0 —

Αἰ! ἢ ἄρ σὲ τύχη, Μοῖραρχε,
 Τὴν δεύτερην ὁ Τάσος,
 Δὲρ θὰ σωθῆς εἰς τὰ βουρά,
 Δὲρ θὰ σωθῆς ἢ τὴν δάσος.

— 0 —

Τάσο μου! Τάσο μου! ἀνέκραζεν ἡ γραῖα, ἔ, εἰς καὶ τραγοῦδι! καὶ τὸν ἐφίλησε μετὰ πόθου, ἐπαυλαμπάνουσα τὴν τελευταίαν στροφὴν, ἧτις ἐξαιρέτως τὴν ἤρπεν.

Ἐν τούτοις περὶ τὴν πρωίαν ἐφάνη ὁ βοσκός, ὅστις πρῶτος περιέβαλε τὸν Τάσον, καὶ ἐδείκνυε πολλὴν πρὸς αὐτὸν συμπάθειαν. Ἰνομάζετο Γκίκας Τράμεσης, καὶ μετηνάστευσε τῶντι μετὰ τοῦ ποιμνίου του, ὡς εἶχε προειπεῖ. Εὐχαριστήεις ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ Τάσου ἐφαίνετο βελτιωμένη, ἔδωκε καὶ γνώμην περὶ τοῦ πρακτέου, εἶπε λοιπὸν, ὅτι εἰς τὸν Δομοκὸν, τὴν ἄλλοτε Θαυμακίαν, ὑπάρχει πλούσιος καὶ εἰς ἄκρον εὐσπλαγγχος Θετταλός, ὀνόματι Νίκος Ἀύφαντῆς, ὅστις βεβαίως θέλει τοὺς βοηθῆσαι διὰ τοῦτο θέλει τοὺς συστήσει αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἔχων πολλὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις· ἀνεχώρησε δὲ διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὰ δέοντα.

Ὁ Νίκος Ἀύφαντῆς ἦτο τῶντι τοιοῦτος, ὁποῖον ὁ βοσκὸς τὸν παρέστησεν. Ἐχων πολλὰ κτήματα, ποιμνία, μελισσῶνας, ἀλλὰ πλησίον τῶν Ἑλληνικῶν ὄριων, περιέβαλεν ἐν γένει ὄλους, ὅσοι ἐζητοῦν τὴν βοήθειάν του καὶ μάλιστα τοὺς ληστὰς, ὥστε, καὶ τοὶ ζῶν ἐν μέσῳ τοιούτων ἀνωμαλιῶν, ἀπελάμβανεν ἄκραν ἀσφάλειαν καὶ εἶχε τὴν προστασίαν ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν εἰς τοὺς ἄλλους ἐπιβλαβεῖς. Εἰς τοῦτο συνετέλει πολὺ καὶ ὁ χαρακτήρ του.

Ἦτον εὐεργετικὸς, γενναῖος, καὶ πρὸς πάντας εὐπροσῆγορος ἢ φυσιογνωμία του εὐχαρὶς καὶ προσομιλητικὴ. Μεσοπόλιος ἦδη, ἐπίγρυπος, εὐτραφῆς καὶ πάντοτε ὑπομειδιῶν καὶ ἀστεισόμενος πρὸς πάντας ἦτο μάλιστα τὸ εἶδωλον τῶν ὑπηρετῶν του. Ἐκ τῆς συζύγου του Κιουρᾶς εἶχε μίαν μόνην θυγατέρα, τὴν Εὐφροσύνην, τὴν ὁποίαν ἠγάπα ἐξ ὀνύχων. Ὁσάνεις δὲν εἶχεν ἐργασίας, ἦτο πλησίον τῆς, καταγινόμενος νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ διὰ παντὸς τρόπου. Ἡ Εὐφροσύνη ἦτο περίπου δεκαεξέτων, εὐμήκης καὶ εὐστροφος, ξανθὴ, γλαυκῶπις, καὶ ἡ εὐαισθησία τοῦ χαρακτήρος ἐλάμβανεν εἰσέτι ὑπὸ τὴν νεανικὴν ζωηρότητα. Καὶ αὐτὴ ὑπερηγάπα τὸν πατέρα τῆς κατεγίνετο δὲ μετὰ τῆς μητρός τῆς εἰς παντοῖα ἔργα, καὶ πρὸ πάντων εἰς ποικίλιν ὑφασμάτων μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Κατὰ τὸ ἔαρ ἐπεμελεῖτο τὴν σκωληκοτροφίαν, καὶ μετὰ ταῦτα βοηθουμένη ὑπὸ τῶν ὀμηλικῶν τῆς, ὡσεπιπολὺ τῶν κορασίων τῶν

γεωργῶν ἀνεπνήζε τὰ κουκούλια καὶ ἔκλωθε τὴν μετὰ τῆν, ἐξ ἧς δι' ὄλου τοῦ ἔτους ὑφαίνε καὶ ἐποίκιλλε, προστρέγουσα εἰς τοὺς βαφεῖς μόνον διὰ τὸν χρωματισμὸν τῆς μετᾶ τῆς· ἐπίσης ὁμοῦ κατεγίνετο καὶ εἰς τὴν λινουργίαν καὶ ταλασιουργίαν, καὶ ἐν γένει ἦτο λίαν φιλόπονος. Ὁ πατὴρ τῆς ἠγάπα νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἔργα τῆς πειράζων αὐτὴν μετὰ παιδιᾶς, καὶ διηγούμενος ἐν γένει ὅσα ἐγνώριζε καὶ ἐλάμβανε, διότι οὐδὲν εἶχε πρὸς αὐτὴν ἀπόρητον.

Πρὸς αὐτὸν λοιπὸν ἀπευθύνθη ὁ βοσκὸς καὶ εὔρεν ἀμέτῳ ἀκρόασι. Ὁ Ἀύφαντῆς διέταξε τοὺς ὑπηρετάς του νὰ μεταφέρουν τὸν Τάσον εἰς οἰκίσκον παρακείμενον εἰς τὴν ἰδίαν του οἰκίαν καὶ ἔδωκε πάνταν περιθαλψίαν, ἀποστείλας καὶ ἰατρόν. Ἡ Βαρβάρη ἤλθε τὴν ἐπαύριον νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν εὐεργέτην τῆς, καὶ ἠυχήθη εἰς τὴν κόρην του ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, καὶ ἄνδρα ὠραῖον ὡς τὴν αὐγὴν τῆς ἡμέρας καὶ ἄνδρείον ὡς τὸν Τάσον τῆς. Οἱ τρόποι τῆς Βαρβάρης, αἱ χειρονομίαι τῆς, ἡ ἔκφρασις τῆς ὅταν ἐλάλει περὶ τοῦ Τάσου τῆς καὶ τὸ πάθος τῆς κατὰ τοῦ Μοιράρχου, δισκέδασαν πολὺ τοὺς εὐεργέτας τῆς, καὶ πατὴρ καὶ κόρη ἐλάλουν περὶ αὐτῆς ἐνασμενίζόμενοι.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Θάνος, πλανηθεὶς μετὰ τῶν βοσκῶν, κατηφῆς καὶ ἀπαρηγόρητος, ἐφθασε καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, διασώσας τὰς ὀλίγας αἰγὰς του καὶ τὸ ἄροτρον του διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ποιμένων. Καὶ αὐτὰ μόλις ἐφθασε νὰ λάβῃ, διότι μετ' ὀλίγον ἤλθεν ὁ Ἀνακριτῆς εἰς τὴν καλύσθη του, ἐνήργησε κατὰ σχεσιν καὶ ἐξέδωκεν ἐνταλμα συλλήψεως καὶ κατ' αὐτοῦ.

Ὁ Θάνος, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Γκίκα Τράμεση, εὔρε τὴν μητέρα του καὶ τὸν ἀδελφόν του ἠὲ προβαίνοντα εἰς τὸ κρεῖττον. Ἡ Βαρβάρη ποσῶς δὲν συνεμερίζετο τὴν λύπην τοῦ Θάνου, ὁ δὲ Τάσος τὸν ἔλεγε νὰ περιμεῖνῃ νὰ γίνῃ καλά, καὶ αὐτὸς θέλει τὸν δώσει ποιμνιον, διὰ νὰ γίνῃ βοσκός, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἄξιος διὰ τὰ ὄπλα. Ἀλλ' ὁ Θάνος τὸν ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ ποιμνιον ὅπως θέλει τὸ συνάζει ὁ ἀδελφός του, καὶ ὅτι ἀρκετὰ ἔπαθεν ἐξ αἰτίας του.

Ἀλλ' ὁ Θάνος δὲν ἠδύνατο νὰ κάθηται ἄργος. Μεταχειρισθεὶς τὸ μέσον τοῦ βοσκῶ ἐζήτησεν ὑπηρεσίαν εἰς τὰ κτήματα τοῦ Ἀύφαντοῦ, ὅστις ἀσμένως τὸν ἐδέχθη. Παρατηρήσας μάλιστα ὅτι ἐργάζεται μετὰ δεξιότητος καὶ πολλῆς ἐπιμελείας, ἤρξατο νὰ τὸν εὖνοι καὶ νὰ τὸν ἀναθίῃ παντὸς εἶδους ἔργα.—Ἐνόμιζα, τὸν ἔλεγε, ὅτι σεῖς ἐκεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἴσθε μόνον καλοὶ κλέφται, βλέπω ὁμοῦς ὅτι ἔχετε νὰ γίνετε καὶ καλοὶ γεωργοί.

Τὰ καθήματα τοῦ Θάνου ἔμαθε μετὰ ταῦτα, οὐχὶ παρ' αὐτοῦ, ὅστις δὲν περιουτολόγει, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Γκίκα Τράμεση, καὶ τὰ διηγῆθη καὶ εἰς τὴν Εὐφροσύνην, ὥστε καὶ αὐτὴ συνεμερίσθη τὴν ὑπὲρ τοῦ Θάνου συμπάθειαν τοῦ πατρός τῆς καὶ τὸν ἐβλεπε συχνὰ ἐρχόμενον εἰς τὴν οἰκίαν, χάριν ὑπηρεσίας. Ὁ Θάνος ἦτο νέος εὐειδῆς, περίπου εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν· τοῦ σώματος του ἡ ἀνάπτυξις ἦτο

εὐρυθμῆς καὶ εὐπρεπῆς, τὸ πρόσωπόν του εὐγενὲς καὶ σεμνόν καὶ οἱ χαρακτῆρες του ἐν γένει εὐγραμμοί, ἀπεικονίζοντες ὑπὸ τὴν γλυκύτητα τοῦ ἤους φιλότιμον τι καὶ ἀξιοπρεπές. Καθ' ὅλα εἶχε τι ἀνώτερον τῶν ἀνθρώπων τῆς τάξεώς του, καὶ ἠγάπα πολὺ τὴν καθαριότητα, ὥστε δὲν ἐφαίνετο ὅτι εἶναι γεωργός. Διὰ τοῦτο ἔλεγε ἡ μήτηρ του, ὅτι τὴν ἠπάτησε, διότι αὐτὴ μὲν ἔτεκε στρατιώτην, αὐτὸς δὲ ἐπρόδωκε τὸν προσημνόν του. Τὴν μέλαιναν κόμην του δὲν εἶχε ξυρίσει περὶ τὴν κεφαλὴν, ὡς οἱ τῆς τάξεώς του, κατὰ τοὺς ἀρχαίους Σκύθας, σκάριον ἀποκεκαρμένον, ἀλλ' ἔκειρε μετρίως, οἱ δὲ μέλανες ὀφθαλμοὶ του ἐδείκνυον σκέψιν καὶ εὐστάθειαν.

Ὅλα ταῦτα συνετέλεσαν, ὥστε ὁ Ἀύφαντῆς καὶ ἡ κόρη του ἀπέδιδον πλείονα προσοχὴν εἰς τὸν Θάνον καὶ οἰκειότητα. Ἡ Εὐφροσύνη τὸν ἐπεφόρτιζε νὰ φέρῃ εἰς αὐτὴν ἄνθη τοῦ ἀγροῦ, διὰ νὰ τ' ἀπομιμῆται ποικίλλουσα τοὺς πέπλους τῆς ὅταν συγνάκις ἔφερεν εἰς αὐτὴν ἴα, ἀνεμώνιας, ἀνθρῦσκους, σπάρτον, ἐρπύλλους, λευκάνθεμα, κρόκους, κρίνα, καρυόφυλλα, δίκταμον, μύκωνας κτλ. Τὴν κυριακὴν μάλιστα περιεπλανᾶτο μετὰ τὰς αἰγὰς του εἰς ὄρεινότερας θέσεις, διὰ ν' ἀνακαλύψει ἐκεῖ σπανιώτερα. Καὶ δι' αὐτὸν ἐποίκιλλε τὴν Εὐφροσύνη ὡς δῶρον τοῦ νέου ἔτους ἀνταμείβουσα τοὺς κόπους του. Ὁ δὲ Θάνος συλλέξας τὰς ὠραιότερας χρυσαλλίδας, τὰς ἐνέπηξεν ἐπὶ χάρτον ἀναπετάσας τὰς ποικιλοχρῶους πέτρων τῶν καὶ τὰς προσέτερεν εἰς αὐτὴν διὰ νὰ τὰ ἐμπλέξῃ εἰς τὰ ἄνθη τῶν ποικιλιμάτων τῆς. Ὅταν ἤλθεν ὁ καιρὸς τῆς σκωληκοτροφίας, ὁ Θάνος εἶχε τὴν φροντίδα νὰ φέρῃ φύλλα συκαμίνου, νὰ καθαρίζῃ, νὰ στήνῃ τοὺς θάμνους κτλ. καὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος εὐδοκίμησεν ἐξαισιῶς, διότι ὁ Θάνος κατέβαλε πᾶσαν ἐπιμελείαν, καὶ πολλὰς ἔνεκα τούτου ἐχρεώσθη χάριτας εἰς αὐτὸν ἡ Εὐφροσύνη. Μόνοι οἱ δύο κατεγίνοντο, αὐτὴ μὲν διατάττουσα καὶ καθοδηγοῦσα, ἐκεῖνος δὲ, ὡς κατὰ πρῶτον εἰς τοιαῦτα ἐνασχολούμενος, μανθάνων καὶ προσεκτικῶς ἐκτελῶν.

— Ἐλπίζω, τὸν ἔλεγε, ἡ Εὐφροσύνη, ὅτι δὲν θὰ μᾶς ἀφήσεις πλέον, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄν μείνης ἐδῶ τοῦ χρόνου θὰ κάμωμεν τὴν διπλὴν μετᾶ τῆν, διότι τώρα ἔμαθε.

— Καὶ τί θέλετε νὰ κάμω εἰς τὴν Ἑλλάδα! ἀπήντησεν ὁ Θάνος.—Ἐδῶ εἶμαι πολὺ εὐτυχέστερος. Ποῦ θὰ εὔρω αὐθέντας νὰ μ' ἔχουν εἰς τόσῃν εὐνοίαν;

— Καὶ ἡμεῖς εἴμεθα Ἑλληνας.

— Δὲν γνωρίζω τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, πλην βέβαια ἡ φθιώτις μου δὲν ἔχει πολλοὺς τοιοῦτους Ἑλληνας καὶ τοιαύτην Ἑλληνίδα καμμίαν.

— Πῶς δὲν κάμωμεν καὶ ἐκεῖ κουκούλια;

— Ἡμεῖς εἴμεθα ὅλοι ἄγριοι καὶ τῶν ὄπλων. Ὀλίγοι ξένοι ἤλθαν τώρα καὶ κατοίκησαν εἰς τὴν Λαμίαν, καὶ αὐτοὶ ἔχουν ἐξευγενισμόν· πλην ὡς ποντικοὶ εἶναι τρυπωμένοι μέσα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀντὶ νὰ μᾶς ἐξευγενίσουν θὰ τοὺς ἀγριεύσωμεν.

— Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁμοῦ πρέπει νὰ ἦναι ἀλλέως. — Δὲν γνωρίζω τὰς Ἀθήνας, φαντάζομαι ὁμοῦ ὅτι πρέπει νὰ ἦναι θαυμαστὴ πόλις.

— Ναί! ἐδῶ μᾶς λέγουν πολλὰ περὶ Ἀθηναίων, ὅσοι τὰς εἶδαν, καὶ εἶχα πολλὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑπάγω, πλην ἀφοῦ γίνουσι τὰ κουκούλια. Ἦθελα νὰ ἰδῶ πῶς κεντοῦν ἐκεῖ τὰ ὑφάσματα.

Ἐν τοιαύτῃ ἀπλότῃ ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἡ Εὐφροσύνη ὡς τελειότητα τοῦ γυναικείου ἐξευγενισμοῦ ἐθεώρει τὴν ποικίλιν τῶν ὑφασμάτων, ὥστε δὲν ἀμφόβαλεν ὅτι αἱ κυριαὶ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸ εἶδος τοῦτο θαυματούργουν. Ὁ Ἀύφαντῆς, ἀνταμείβων τὴν προθυμίαν τοῦ Θάνου, τὸν ἔδωκε γενικωτέραν ἐπιστάσιαν καὶ πληρῆ ἐμπιστοσύνην, ὥστε ἀφῆκε πλέον τὰς αἰγὰς του καὶ κατῴκει πλησίον τοῦ κυρσοῦ του.

Ἡ Εὐφροσύνη ὁμοῦ εἶπεν εἰς τὸν πατέρα τῆς, ὅτι δὲν δέχεται ἄλλον διὰ νὰ ἐπιμεληθῇ τοὺς σκωληκὰς τῆς καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ καιρὸς, τὸν θέλει ἀποκλειστικῶς ἰδικόν τῆς.

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Τάσος, ἰάθη ντελῶς καὶ ἀπέδωκε χάριτας εἰς τὸν εὐεργέτην του, ἐπισκερθεὶς αὐτὸν ἐν στολῇ καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ τινων ὑποδεεστέρων πρὸς ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς του. Ὁ Τάσος εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα μετὰ τοῦ Θάνου, ἐκτός ὅτι ἦτον ἰσχυρότερος καὶ πολὺ μᾶλλον μελαγχρῶς. Οὐδὲν σημείον ἀριότητος ἐπρόδιδε τὰς ληστρικές του διαθέσεις, ἢ ἀτίθασόν τι. Ὁ εἰσδύων εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν στοιχείων τοῦ χαρακτήρος του, ἠθέληεν ἰδεῖ ὅτι ἡ βᾶσις δὲν ἦτο φαῦλη, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ ἡ ἐπιθυμία τοῦ κακοῦ, οὔτε ὀμότης, ἀλλ' ἡ φιλοδοξία ὑπερεῖχε συνδεδεμένη μετ' ἀνδρίας. Οὐδεμίαν ἀνατροπὴν εἶχεν ἐξευγενίσει τὰς ιδιότητας ταύτας, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἐν μέσῳ κοινωνίας, καθ' ἣν ἡ ληστεία εἶχε τι ἠρωϊκόν, δὲν ἀντέκειτο αὐτῇ εἰς τὰς ὀρέξεις του. Δὲν ἔστερεῖτο μάλιστα ἀγχινοίας, καὶ πολλὰ ἐτεχνάζετο διὰ νὰ ὑψωθῇ, ἀλλὰ τὸ ἄθλον δὲν ἦτον εὐκόλον· Ἐν γένει ὁ ἀνθρώπινος χαρακτήρ δὲν εἶναι ἄπλοῦν τι, ἢ λευκὸν ἢ μέλαν, ἀλλὰ πολυσύνθετον καὶ πολλὰς ἐξ ἀντιθέτων. Ἄν εἶχεν οἰκόσημον, ἠδύνατο νὰ ἐπιγράψῃ, ἢ Καῖσαρ ἢ μηδὲν (aut Caesar, aut nihil). Κατὰ τὸ παρὸν ἦτο μηδὲν καὶ διὰ τοῦτο ἔκλινε πρὸς τὴν κατήρειαν καὶ ἦτο σιωπηλός, βαβείων ἄλωκα διὰ φρονὸς καρπούμενος, ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα.

Ἐνοεῖται ὅτι ἅμα ἰατρευθεὶς ἐσκέπτετο πῶς νὰ σχηματίσῃ συμμορίαν, διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Φθιώτιδα, καὶ τοῦτο μᾶλλον ἤρπεν εἰς τὴν μητέρα του. Ἀλλ' ἡ γενικὴ μετανάστευσις καὶ πρὸ πάντων τῶν ποιμένων ἐστέρει αὐτὸν τῶν συνήθων τῆς ληστείας στηριγμάτων. Ὁ Ὀθωνανὸς διοικητῆς τῆς ὀροφυλακῆς, ὁ Δερβενάγας λεγόμενος, παρετήρησεν ὅτι διεκρίνετο μετὰ τῶν ἄλλων ὁ Τάσος διὰ τὴν ἀνδρίαν του καὶ ἀπελάμβανε τὴν ὑπόληψιν τῶν ὁμοίων του· ἐνόμισε δὲ συμφέρον νὰ τὸν προσλάβῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ δι' αὐτοῦ τὰς λοιπὰς συμμορίας. Εὔρε λοιπὸν ἐπτά ἢ ὀκτὼ

οπαδούς ο Τάσος, και ἐσχημάτισε τὸ λεγόμενον μπουλουκί του ὡς καπετάνος λαμβάνων μισθὸν (λουφέ) παρὰ τοῦ Δερβεναγᾶ, καὶ περιμένων ἀρμοδιωτέραν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοποὺς του.

Ἐν γένει ἡ Ὀθωμανικὴ ἀρχὴ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν, ὡς καὶ ἀλλαγῶν, μεταχειρίζεται τοὺς Ἕλληνας πρὸς διατήρησιν τῆς κοινῆς εὐταξίας, πρὸ πάντων διὰ νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ τοῦ ληστρικοῦ βίου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὀνομάζονται ἀρματωλοὶ, ἐνῶ παύοντες τῆς ὑπηρεσίας καὶ μετερχόμενοι τὸ ληστρικὸν ἐπάγγελμα εἶναι κλέφται. Ὅσοι ἔχουν ἔργον τὰ ὄπλα κατὰ τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας εἶναι λοιπὸν ἀρματωλοὶ ἢ κλέφται, ἀλλὰ καθ'αὐτὸ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὅλοι ὀνομάζονται κλέφται, οἱ μὲν ἢ μεροὶ, οἱ δὲ ἀγριοὶ· ὁ δὲ Τάσος κατὰ τὸ παρὸν ἦτον ἀρματωλὸς ἢ ἡμερος κλέφτης, εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ Δερβεναγᾶ καὶ ἐπιδεικνύων τὴν διάχρυσον στολήν του τὸ χρυσοῦν γελέκι καὶ τὰ τσακράζια του. Ἄλλ' οἱ πλειστοὶ τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος προσφυγόντων ληστῶν διέμειναν κλέφται, καὶ πολλὴ ἐγένετο κατὰ τοῦ Δερβεναγᾶ κατακραυγὴ, μάλιστα κατὰ τὸ ἔαρ, ὅτε ἡ ληστεία συνήθως προβαίνει. Οἱ λητταὶ ἔκαμαν καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος ἐπιδρομὰς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπ' ὕθινη πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν ἐντόνους παραστάσεις. Μετὰ παρέλευσεν χρόνου ἀπεφάσισεν ἐπὶ τέλους καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ κυβέρνησις νὰ λάβῃ μέτρα, καὶ ἀνέθεσε τὰ περὶ τούτου εἰς τὸν Πασᾶν τῆς Λαρίσης, συσταίνουσα τὸ πρᾶγμα στενῶς εἰς τὴν ἐπιμέλειάν του καὶ καθιστώσα αὐτὸν ὑπεύθυνον.

Ὁ Πασῆς τῆς Λαρίσης εἶχε δυσαρτέκειαν πρὸς τὸν Δερβεναγᾶν, διότι πρὸ πολλοῦ καιροῦ δὲν εἶχε λάβει παρ' αὐτοῦ δῶρα· ἔθεν ἐδέχθη ἀσμένως τὴν εὐκαιρίαν ταύτην διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῇ, καὶ τοιοῦτοτρόπως αἴφνης ἠκούσθη, ὅτι ὁ Δερβεναγᾶς ἔπαυσε καὶ τὸν διεδέχθη ἄλλος. Ὅσοι εἶχον ὑπηρεσίαν παρὰ τοῦ παυθέντος Δερβεναγᾶ περιέμενον τὴν ἀρίστην τοῦ νέου, ὅστις ἔμελλε νὰ τοὺς παραδεχθῇ, ἢ νὰ τοὺς ἀποπέμψῃ, μεταξύ δὲ τούτων ἦτο καὶ ὁ Τάσος.

Ε.

Ὁ νέος Δερβεναγᾶς.

—ο—

Ὁ νέος Δερβεναγᾶς ἦτον ἐκ τῆς Ἀλβανικῆς φυλῆς. Ὁ Πασῆς τῆς Λαρίσης ἐνόμισε καταλληλότερον νὰ μεταχειρισθῇ Ἀλβανούς, διότι οὗτοι, γινόμενοι ἔξαρνοι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτῆσεως, διακινεῖται ἐχθρικότερον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ γνωρίζοντες τὴν γλώσσάν των, δὲν περιπίπτουν εὐκόλως εἰς τὰς πλεκτάνας των, εἶναι δὲ μυχμώτεροι καὶ πονηρότεροι. Συγχρόνως ὅμως δὲν παρέλειψεν ὁ Πασῆς νὰ ὠφεληθῇ τῆς περιστάσεως, λαμβάνων τὰ κατ' ἐθῆμον δῶρα παρὰ τοῦ νέου Δερβεναγᾶ διὰ τὸν διορισμὸν του. Ὁ τακτικὸς μισθὸς δὲν ἐξήρκει βέβαια πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ Δερβεναγᾶ, διὰ τὰ πρὸς ἐξαγοράσιν τῆς θέσεώς του

καταληθέντα, ἀλλ' αὐτὸς ἐγνώριζε κάλλιστα τὰ συμφέροντά του καὶ δὲν ἠπατήη κατὰ τὸ συνάλλαγμα. Δύω τρόπους εἶχεν, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἐπικερδές, ἢ συνεννοούμενος μετὰ τῶν ληστῶν καὶ παρέχων εἰς αὐτοὺς ἀτιμωρησίαν, ἀλλὰ λαμβάνων τὴν κρείττονα μερίδα τῶν λαφύρων, ἢ καταβλίσθων τοὺς πλουσιωτέρους χριστιανούς ὡς ὑπόπτους ὅτι ὑποβάλλουν τὴν ληστείαν, ἕως οὗ νὰ ἐνοήσουν ὅτι εἶναι δι' αὐτοὺς προτιμότερον νὰ σμικρύνουν τὸν ὄγκον τῆς περιουσίας των. Τὸ δεύτερον ἦτο συμφωνότερον πρὸς τὰς περιστάσεις, διότι ὁ Πασῆς εἶχεν ἀνάγκην νὰ δεῖξῃ ἀποτελέσματα πρὸς τὴν αὐλήν του, ἀπαιτοῦσαν αὐστηρὰν καταδίωξιν, καὶ τοῦτο ἠκολούθησεν.

Ὁ πεπτωκὼς Δερβεναγᾶς συνέτρεξε κατὰ τι τὸ σχέδιόν του, ἐνῶ μάλιστα ἐφρόνει νὰ τὸν ἀντιπράξῃ διὰ νὰ φανῇ ὅτι ἦτον ἀπαραίτητος, ὡς λαβῶν μακρὰν πείραν τοῦ τόπου καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὅτι ὁ Πασῆς ἔπαισε μεγάλως καλέσας ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ, ὑπεκίνησεν ὅλας τὰς συμμορίας τῶν ὁμοίων ἐγνώριζε τοὺς ἀρχηγούς. Ἀπευθύνθη λοιπὸν καὶ πρὸς τὸν Τάσον ὡς δυνάμενον νὰ πράξῃ τι γενναϊότερον τῶν ἄλλων. Ὁ Τάσος, καὶ τοὶ ἔχον μεγάλην ἐπιθυμίαν τοῦ πράγματος, ὑπεκρίθη τὸ ἐναντίον, προτείνων ὅτι δὲν ἔχει ἀκριβῆ γνώσιν καὶ συνήθειαν τῆς χώρας, καὶ σχέσεις διὰ νὰ λαμβάνῃ ὑποστήριξιν καὶ συνδρομὴν, μανθάνων πόθεν καταδιώκεται καὶ πορίζόμενος τροφάς. Ἐξ ἐναντίας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς του ἀδιαλείπτως περιεσκόπει ὅλας τὰς ἐπιτηδείους θέσεις καὶ ἐγένετο ἀνάδοχος τῶν τέκνων πολλῶν ποιμένων καὶ ἄλλων ἐγχωρίων. Ὁ πεπτωκὼς Δερβεναγᾶς ἐνόησεν, ὅτι ταῦτα ἦσαν προφάσεις διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἐπιωφελεῖς ὄρους. Παρεκτός λοιπὸν ὅτι αὐτὸς τὸν ὑπεσχέθη προστασίαν καὶ συνδρομὴν, διὰ προτροπῆς τῶν ἐμῆνυσεν εἰς τὸν Τάσον ὁ προεστὴς τῆς Πορταρίας καὶ ἐν ὀνόματι τῶν εἰκοσιτεσσάρων χωρίων, ὅτι θέλει λαμβάνει τροφάς καὶ μισθὸν ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅτι πώποτε δὲν θέλει ἐπιβῆ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν χωρίων τούτων. Ὁ Τάσος ἐξήγησε προσέτι νὰ παραλάβῃ ὁ προεστὴς τὴν μητέρα του καὶ ἀμέσως νὰ τὴν ἀποπέμψῃ εἰς τὴν Σκιάθον, ὅπου εἶχε φίλον τινα. Ὅταν ἡ Βαρβάρρα ἔμαθε περὶ τίνος προκειται καὶ τοὺς ἐπιωφελεῖς ὄρους τῆς συμφωνίας, ἀνεσκήρτησε χαιρούσα ὅτι ὁ Τάσος τῆς ἔμελλε πάλιν νὰ δοξασθῇ.

— Ναί! εἶπε, σὰν χριστιανὸς τὸ εἶπε, σὰν ἄγιος ἐξακούσθη. Ἐγίνε λοιπὸν πάλιν ὁ Τάσος κλέφτης ἄγιος καὶ ἀμέσως ἔδοθη εἰς τὸ ἔργον του. Ἐσχημάτισε πρῶτον τὴν συμμορίαν του, παραλαβὼν περίπου εἰκοσι ἐλεκτὰ καὶ ἀτρόμητα καλλικάρια, τὰ μὲν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, τὰ δὲ ἐκ τῶν Μυρμιδόνων διὰ τὴν ἐμπειρίαν τῆς χώρας. Τὸ πρωτοκαλλήκαρόν του μάλιστα ὁ λεγόμενος Σκιαῆς, ἦτον ἐκ τῶν Μυρμιδόνων, νέος βωμαλέος, ὠκύπους, ἀτίθαστος καὶ ῥιψοκίνδυνος. Διαθέτας τὸ καταφύγιόν του, τὸ λιμῆρι του, ἐπορεύθη πληροφορίας πανταχόθεν, θέλων νὰ προσιμιάσῃ διὰ πράξεως πολυκράτου.

Κατ' ἀρχὰς, ἅμα ἐγκατασταθέντος τοῦ νέου Δερβεναγᾶ, ἡ ληστεία ἀνεφάνη πανταχοῦ ζωηρότερα καὶ διεδόθη ὁ τρόμος πρὸ πάντων εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, διότι κατὰ τὸ σύνθημα, αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ προσβληθῶν μᾶλλον, ὥστε νὰ ἐγερθῇ κατακραυγὴ κατὰ τοῦ Πασᾶ δυνάμενη νὰ φθάσῃ μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. Μεταξὺ τῶν φοβηθέντων διὰ τὰ διατρέγοντα ἦτο καὶ ὁ Χουσεΐμπεης ἐκ Φαρσάλου, ὅστις ἔνεκα τοῦ θέρους κατώκει τὸ ἀγροτικὸν κτήμα του. Βλέπων ὅτι αἱ συμμορίαι ἦσαν πολυάριθμοι καὶ ἰσχυραὶ καὶ μὴ ἐμπιστευόμενοι εἰς τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπηρετῶν του, ἀπεφάσισε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν, ἕως οὗ ἀποκατασταθῇ ἡ ἀσφάλεια, καὶ πανοικί πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἀνεχώρησεν. Ἐπροπρεύοντο τρεῖς ὑπηρεταὶ πεζοὶ καὶ ἑνοπλοὶ, κατόπιν ἤρχετο αὐτὸς ἐπὶ ἡμιόνου, κρατῶν ἐπὶ τῶν γονάτων του παιδίον, ὅπισθεν αὐτοῦ ἡ σύζυγός του φατμὴ καὶ αὐτὴ κρατοῦσα βρέφος, μετὰ ταῦτα τρεῖς ἄλλαι γυναῖκες του, καὶ δύο δούλαι ἐπὶ ἡμιόνων, καὶ τελευταῖοι τρεῖς ὑπηρεταὶ καὶ αὐτοὶ πεζοὶ καὶ ἑνοπλοὶ. Κατὰ τὴν τάξιν ταύτην προεβαίνον βραδείως διὰ νὰ συμπορεύονται· ἐφθασαν δὲ ἐπὶ χαράδρας χειμάρρου διατεμουῦτης τὴν ὁδόν. Οἱ τρεῖς ἐμπροσθεν πεζοὶ ἦσαν ἤδη ἐπὶ τοῦ ἐτέρου χεῖλους τῆς χαράδρας, ἡ δὲ οἰκογένεια τοῦ Χουσεΐμπεη ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὅταν αἴφνης ἠκούσθη βροντώδης φωνή, ἡ τὸν τόπον! καὶ δέκα περίπου λησταὶ, ῥυπαρῶς ἐνδεδυμένοι, διευθύνοντες τὰ ὄπλα των εἰς τὰ στήθη τῶν διαβαινόντων, ἴσταντο ἐνώπιον αὐτῶν, ὡς ἀναπηδήσαντες ἐκ τοῦ κόλπου τῆς γῆς. Ὅλοι ἔμειναν ἐμβρόντητοι, οἱ δὲ ὑπηρεταὶ τοῦ Χουσεΐμπεη, ὑπακούσαντες εἰς τὸ νεῦμα τῶν ληστῶν ἐβίβαν χαμαὶ τὰ ὄπλα. Ὁ Χουσεΐμπεης ἄφρονος καὶ ὠχρὸς ἐβλίψεν ἐντὸς τῆς παλάμης τὸ γενεῖον.

— Εἰμεθα καλοὶ ἄνθρωποι, ἐκραξεν ὁ Σκιαῆς, μὴ φοβεῖσθε! Γρόσα θέλομεν, νὰ ζήτωμεν καὶ μεῖς! Ὁ Τάσος ἦτο παρὼν, ἀλλ' ἐσιώπη, μὴ δεικνύων ὅτι εἶναι ὁ ἀρχηγός.

— Γρόσα! παιδιά μου, δὲν ἔχω μαζὶ μου, εἶπεν ὁ Μπέης, πάρτε ὅτι ἔχω.

— Ἐδῶ δὲν ἔχεις γρόσα, ἔχεις ὅμως φλωριά ἔς τὴν πόλιν. Δὲν θέλομεν πολλὰ, χίλια νὰ μᾶς στείλῃς καὶ μᾶς ἀρίνεις ἀμανέτι τὴν φατμὴν.

Ὁ Χουσεΐμπεης πολλὴν ὥραν διέμεινε ἄφρονος καὶ ἐμπληκτος. Δὲν ἤθελε λυπηθῆ πολὺ ἂν τὸν ἐξήτουν εἰ τῶν τριῶν κατόπιν ἐρχομένων γυναικαρίων, ἐξ ὧν δὲν εἶχε τέκνα, ἢ μόνον θήλεα, καὶ τὰ ὅποια πρὸ κειροῦ εἶχεν ἐν Καρὸς μοῖρα· ἀλλὰ τὴν φατμὴν, ἐξ ἧς τὰ δύο ἄρρενα τέκνα, τὴν φατμὴν, θυγατέρα τοῦ Πασᾶ τῆς Λαρίσης, ν' ἀφήτῃ εἰς χεῖρας ληστῶν ἀπίστων, ἦτο δι' αὐτὸν τὸ δεινότερον πάθημα. Ἐσκέπτετο νὰ τοὺς προτείνῃ κατ' ἐκλογὴν των νὰ λάβωσιν ἐνέχυρον ἐν ἐκ τῶν τριῶν ἄλλων γυναικαρίων του, ἢ καὶ τὰ τρία, ἀλλ' ἐννοοῦσεν ὅτι θέλουν μαγεύσει καὶ οἱ λησταὶ τὴν μικρὰν ἀξίαν τοῦ ἐνεχυριαζομένου πράγματος καὶ θέλουν ζητήτει ἴσως ἀνώτερον λύτρον διὰ τὴν φατμὴν.

— Δὲν ἔχομεν καιρὸν νὰ γάνωμεν, εἶπεν ὁ Σκιαῆς,

Κυρά μου! ἀφήτε τὸν δράκο σου καὶ κατέδα, καὶ ἂν σ' ἀγαπᾷ ὁ Μπέης μᾶς στέλει τὰ χίλια, ἂν δὲν σ' ἀγαπᾷ, γίνομαι ἐγὼ Μπέης σου.

— Μὴ μοῦ πάρτε τὴν φατμὴν ἀνεφώνησεν, ὁ Μπέης, βλέπων ὅτι προβαίνει ἤδη ἡ ἐκτέλεσις, νά! σὰς δίνω τὸ παιδί μου ἀμανέτι καὶ, μὰ τὸ Κοράνι! σὰς στέλω τὰ χίλια φλωρία καὶ ἄλλα ἀκόμη.

Εἰς μάτην αἱ δεήσεις του, αἱ ὑποσχέσεις νὰ δώσῃ ἔτι πλείονα φλωρία! Ὁ Σκιαῆς ἤλελε νὰ στέρξῃ τὴν πρότασιν τοῦ Μπέη, διπλασιάζων τὴν χρηματικὴν ἀπαιτήσιν ἢ καὶ ἔτι πρὸς, ἀλλὰ ῥέψας βλέμμα πρὸς τὸν Τάσον, ἔλαβεν ἀρνητικὸν νεῦμα, ὥστε κατεδίωξε τὴν φατμὴν ἀπὸ τοῦ ἡμιόνου καὶ στραφεῖς πρὸς τὸν Μπέην, τὸν εἶπεν.— Ἡ φατμὴ δὲν θὰ πάθει τίποτε· διαμάντι μᾶς τὴν δίνεις, διαμάντι θὰ τὴν λάβεις. Ἐκεῖ ἔς τὰ τρία δένδρα νὰ στείλῃς τὰ χίλια φλωρία· σὲ περιμένομεν ὡς νὰ γίνῃ γεῦμα. Ἄν δὲν τὰ στείλῃς, ἡ φατμὴ βαπτίζεται εἰς τὴν Λαμίαν καὶ σὲ προσκαλῶ εἰς τὸν γάμον της, νὰ φᾶς καὶ τὰ κουφέτα.

Ἡ δυστυχὴς φατμὴ οὐδὲ φωνὴν ἐπρόφερεν, ἡ δὲ καλύπτρα τῆς ἐπεσκίαζε τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς της καὶ τὸν τρόμον της. Ὁ Σκιαῆς ἔλυσε τὴν ζώνην του, τῆς ὁποίας τὴν ἄλλην ἄκραν ἔδωκεν εἰς ἄλλον ληστήν, καὶ καθίσαντες ἐπ' αὐτὴν τὴν φατμὴν, τὴν ἀνήρπασαν ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ γενόμενοι ὅλοι ἄφαντοι, ἀφοῦ ἀφήρησαν τὰ ὄπλα τῶν ὑπηρετῶν.

Πρὸ τῆς μεσημβρίας ἦλθεν ὁ κομιστὴς τῶν λύτρων εἰς τὴν συμφωνηθεῖσαν θέσιν τῶν τριῶν δένδρων, ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ὁμοίων ἐκάθητο εἰς ἐκ τῶν ληστῶν, βλέπων πανταχόθεν τοὺς ἐρχομένους ὡς ἐκ σκοπίας, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ προδοσία. Μετ' ὀλίγον, ἀφοῦ ἐμετρήθησαν τὰ χίλια φλωρία, ἐκομισθῆ αὐτὸς ὑπὸ δύο ληστῶν ἡ φατμὴν, καὶ ἐβεβαίωσε τὸν κομιστὴν τῶν λύτρων περὶ τῆς καλῆς περιποιήσεως τῶν ληστῶν, οἵτινες ἀφήσαν αὐτὴν μόνην ἐντὸς σπιλάδος. Οἱ λητταὶ ἀνεχώρησαν καὶ μετ' αὐτοὺς, ἐπιβᾶσα ἡ φατμὴ ἐπὶ ἡμιόνου, κατευθύνθη πρὸς τὰ ἴδια.

Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἀντήχηται ἀμέσως καθ' ὅλην τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ παυθεὶς Δερβεναγᾶς μετὰ χαιρέων ἐπεσκέφθη τὸν Χουσεΐμπεη διὰ νὰ τὸν συλληπηθῇ δῆθεν, ὁ δὲ ἐν τέλει Δερβεναγᾶς ἀπεβηριώθη, καὶ ἐμῆνυσεν εἰς τὸν Πασᾶν ὅτι πρὶν τῆς νεομηνίας ἠμύσει νὰ παραδώσῃ τὸν Τάσον ζῶντα ἢ νεκρὸν, καὶ ὅτι ἐπεκέρυξε βραβεῖον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του.

Συνάμα μετὰ τῆς δραστηρίου καταδιώξεως τῆς συμμορίας ταύτης ὁ Δερβεναγᾶς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἡσυχῶν πολιτῶν, τῶν μᾶλλον εὐπορούντων, μεταξύ αὐτῶν δὲ ἐκ τῶν πρώτων θυμῶν του ἐξήλεξε τὸν ἀγαθὸν Ἀύφαντὴν. Ἐκτὸς ὅτι ἦτον ἐκ τῶν εὐπορωτέρων, κατεμηνύθη εἰς τὸν Δερβεναγᾶ ὡς ἔχων παντοίας σχέσεις μετὰ τῶν ληστῶν, παρέχων εἰς αὐτοὺς πάντοτε συνδρομὴν, καὶ ἰδίως εἰς τὸν Τάσον τὸν ὁμοῖον τραυματικὴν περιέβαλε, καὶ μάλιστα ὡς διατηρῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ του τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τοῦ ὀλεβρίου ληστάρχου. Ἡ καταμηνύσις αὐτὴ ἐγένετο παρὰ τίνος τῶν γειτόνων τοῦ Ἀύφαντου, χριστιανοῦ

καὶ τούτου, ὅστις ἀντιποιούμενος ἐν ἐμῶν κτημάτων ἐκείνου εἶχε ἐτάξει δίκην ἐκκρεμῆ ἐν Λαρισσῇ, εἶχε ἐπομένως συμφέρον νὰ δυσφημισῇ τὸν ἀντιδικόν του καὶ νὰ τὸν ῥίψη εἰς τὰς φυλακὰς ὡς δόντα συνδρομὴν εἰς τοὺς ὑβρίσαντας τὴν θυγατέρα τοῦ Πασᾶ, τοῦ ὁποίου ἡ δυσμένεια ἐμελλεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ νὰ κλινή τὴν πλάστιγγα.

Ἄλλ' ὁ Ἀὔφαντῆς εἶχε πολλοὺς φίλους καὶ ἐγκαίρων ἐλαβὲν εἰδήσιν. Ἄνευ ἀναβολῆς λοιπὸν ἐξάπεσται τὴν σύζυγόν του καὶ τὴν θυγατέρα του εἰς Βῶλον, διὰ ν' ἀπέλθουν ἐκεῖθεν εἰς Σκόπελον, ὅπου εἶχε συγγενεῖς. Ἰσαύτως ἀπέπεμψε τὸν Θάνον, ὡς διωκόμενον καὶ αὐτὸν, διὰ ν' ἀπέλθῃ ἐπίσης εἰς Σκόπελον, ἀλλὰ δι' ἄλλης ὁδοῦ, αὐτὸς δὲ ἐκρύβη σκοπεύων ἐπίσης νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κράτους, ἅμα δοθείσης ἀρμοδίου εὐκαιρίας.

Ὅταν ἐφθᾶσαν οἱ στρατιῶται τοῦ Δερβενγαῖ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀὔφαντοῦ, οὐδένα εὔρον, ἀλλ' ἔμαθον ὅτι πανοικί εἶχεν ἀποῤῥημίη. Κατέλαβον ἐντούτοις ὅλην τὴν περιουσίαν του καὶ διετάχθησαν πανταχοῦ ἐρευνᾶν πρὸς ἀνακάλυψίν του.

Ὁ Θάνος δὲν εἶχε πολλὴν ὑποψίαν, ὡς ἄγνωστος καὶ σχεδὸν ἄνευ προφυλάξεως ἐσπευσε πρὸς τὸν Βῶλον, ὥστε εἰ δυνατόν ν' ἀπέλθῃ εἰς Σκόπελον συμπλέων μετὰ τῶν δεσποινῶν του. Ἄν καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ληστῶν περιεφέροντο κατ' ὅλας τὰς διευθύνσεις στρατιῶται, εἶχε σχεδὸν φθάσει ἄνευ συναντήματός τινος εἰς Βῶλον, ὅταν αἰφνιδίως εἶδε δύο στρατιώτας τρέχοντας πρὸς αὐτὸν καὶ διατάττοντας ἀπειλητικῶς νὰ σταθῇ. Οἱ δύο οὗτοι στρατιῶται εἶχον ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν παυθέντα Δερβενγαῖ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, μετ' οὗ εἶχεν ὁ Θάνος ὡς εἶδαμεν πολλὴν ὁμοιότητα, ὁ Τάσος ὅμως ἦτον ἰσχνότερος καὶ ἦτον ἀδύνατος νὰ περιφέρεται ἄοπλος ἐκτὸς τοῦ Βῶλου. Διὰ τοῦτο ἐράνην πολὺ παράδοξος εἰς τοὺς στρατιώτας ἡ συνάντησις καὶ συνάμα ἀντέδωξαν πρὸς ἀλλήλους.

— Μωρὲ! δὲν εἶσαι σὺ ὁ Θάνος ἐπιστάτης τοῦ Ἀὔφαντῆ, ἀδελφός τοῦ Τάσου, εἶπεν εἰς ἐκ τῶν στρατιωτῶν.

Ὁ Θάνος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κρυφθῇ καὶ ὠμολόγητε τὴν ταυτότητα του.

— Κάθισαι χάμου, καὶ μεῖνε ἐδῶ ὅσον νὰ ἐλθωμεν, ἐπρόσθετεν ὁ στρατιώτης καὶ ἀπεμακρύνθη μετὰ τοῦ συντρόφου του ὀλίγα βήματα, ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους πάντοτε ἐπὶ τοῦ Θάνου.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἀπομακρύνσεως ἦτο νὰ διακοινώσῃ εἰς τὸν σύντροφόν του, ὅτι ἔχουν ἔρμαιον εἰς χεῖράς των. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Θάνου εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ ὡς τοῦ ἐπικηρυχθέντος Τάσου· προσφέροντες λοιπὸν αὐτὴν ἄνευ τοῦ σώματος θέλουν βεβαίως ἀπολαύσει τὰ ἐπικηρυχθέντα.—Ναί! εἶπεν ὁ ἄλλος, πλὴν ἂν ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀπάτη;—Πῶς;—Ἰδοὺ πῶς. Αὐριον ἀκούεται τὸ Τάσου νέα ληστεία καὶ τότε τί γινόμεθα;—Ταῦτα ἔλεγον τουρκιστί, σταθμίζοντες τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ, ὅτε ἀνεφάνησαν μακρῶθεν ἄλλοι στρατιῶται καὶ διαβάται. Ὡς ἐκ τούτου ἔκριναν κατὰλληλον ν' ἀπομακρυνθοῦν μετὰ τοῦ Θάνου, ἐ-

πειθὴ ὅμως τοὺς εἶδον πολλοὶ καὶ ἡ σκέψις, ὅτι θέλει ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀπάτη ὑπερίσχυεν, ἐπροτίμησαν νὰ παραδῶσιν τὸν Θάνον, ὡς ἀδελφὸν τοῦ ληστάρχου, εἰς τὸν Καϊμακάμην τοῦ Βῶλου, ὅστις βεβαίως θέλει τοὺς ἀνταμείψῃ καὶ τοῦτο ἐπραξάν. Ὁ Καϊμακάμης διέταξε ν' ἀπαχθῇ ὁ Θάνος εἰς τὴν φυλακὴν, μέλλων νὰ σκεφθῇ περὶ αὐτοῦ κατόπιν.

Ὁ Καϊμακάμης ἦτον ἄνθρωπος νωθὸς καὶ φίλος τῆς ἡδυπαθείας, ὅσον ἐνεστι ἀποσεύγων τὰς περιπλοκάς καὶ ἐνασχολούμενος εἰς τὰ τῆς ὑπηρεσίας του μόνον. ὅταν ἡ διάθεσις του τὸ ἐπέτρεπε, δηλαδὴ ὅταν δὲν εἶχε βεβαρημένον τὸν στόμαχον, ἡ εἶχεν ἀπολαύσει τὴν πρέπουσαν τῆς ἀναπαύσεως δόσιν, ἥτις ὅπως οὐδὲν ὑπερέβαινε τὸ κοινὸν μέτρον. Κατ' αὐτὸν αἱ μέριμναι εἶναι ἐχθραὶ τῆς εὐεξίας· εὔρε δὲ τρόπον νὰ σώσῃ ταύτην ἀπὸ τῆς ἐπιβουλῆς ἐνέδρας ἐκείνων, συμβουλευόμενος περὶ παντὶς πράγματος Ἰμάμην τινα, τὸν ὁποῖον ἐθέσκει ἄνθρωπον εὐσεβῆ καὶ ἐπομένως ἄξιον ἐμπιστοσύνης. Τὸ πρῶτον μετὰ τὴν προσηυχὴν ἐσύγκρισε καφενεῖον παρὰ τὸν αἰγιαλόν, ὅπου ἤρχετο ὁ Ἰμάμης. Ἐκ τῆς ἐπιπίνον τὸν καφέ καὶ ἐκάπνισον τὸν ναργιλῆ, ὅταν δὲ, δηλαδὴ οὐχὶ κατ' ἐκάστην, ἡ ψυχικὴ διάθεσις τοῦ Καϊμακάμη ἐβάρυνεν ἐκείνον τὸν βαθμὸν τῆς γλυκυθυμίας, τὸν ὁποῖον οἱ Ὀθωμανοὶ ὀνομάζουσι κέρ, τότε ἐξήτει τὴν γνώμην τοῦ Ἰμάμη, τὴν ὁποίαν ἀνεξετάστως παρεδέχετο. Καὶ τὸ πρᾶγμα ἦτο φυσικώτατον, διότι πῶς ἠδύνατο ὁ Καϊμακάμης νὰ ἐκθέσῃ τὴν ὑπόθεσιν, μὴ εὐρισκόμενος ἐν καλῇ τῆς ψυχῆς διαθέσει;

Οἱ στρατιῶται παρέστησαν εἰς τὸν Καϊμακάμην τὴν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ὁμοιότητα τοῦ Θάνου, ὅτι τὸν συνέλαβον ἐκτὸς τοῦ Βῶλου, κατασκοπεύοντα βεβαίως, καὶ ὅτι ἡ κεφαλὴ του, ἐκτιθεμένη εἰς κοινήν θέαν, θέλει ἐμπνεύσει τρόπον, καὶ εὐχαριστήσῃ τὸν Πασᾶν. Ταῦτα δὲ ἔλεγον διὰ νὰ λάβουν ἀνάλογον ἀμοιβήν· ἀλλ' ὁ Καϊμακάμης ἀνέβαλε τὴν ἀπόφασίν του διὰ νὰ ἐρωτήσῃ τὸν Ἰμάμην.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἄλλη ὑπόθεσις κατέστη λίαν ὀχληρὰ εἰς τὸν Καϊμακάμην. Ἕλλην ἐμποροπλοίαρχος ἐκρατεῖτο εἰς τὰς φυλακὰς μετὰ τοῦ πληρώματος τοῦ πλοίου του ἐπὶ ναυταπάτῃ, καὶ δύο ἄνθρωποι ἐνεκεν αὐτῶν μετὰ φορτικότητος τὸν κατεδάρουν, ὁ Ὀθωμανὸς ἐμπορος, τὸν ὁποῖον ἠπάτησαν, καὶ ὁ Ἕλλην πρόξενος, αὐτὸς μὲν ἀπαιτῶν τὴν παραδοσὴν τῶν κρατουμένων, διὰ νὰ τοὺς ἀποπέμψῃ νὰ δικασθῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκείνος δὲ ἐναντιούμενος καὶ ἐπιμένων νὰ μὴ παραδοθῶν, πρὶν ἰκανοποιηθῇ διὰ τὰς ζημίας του. Ὁ Ὀθωμανὸς ἦτον ἄξιος συμπαθείας φορτώσας ἐπὶ Ἑλληνικοῦ πλοίου ἢ Κλυταιμνήστρα, σίτον διὰ νὰ τὸν πωλήσῃ ἐν Σύρῳ, πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν συνέλαβε καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ φορτίου. Ἡ προφυλάξις αὐτῆ δὲν ἐξήρκεσεν ὅμως, διότι ἅμα ἐξήλθον τοῦ Παγασαιῶ κώλου, ὁ πλοίαρχος διέθεσεν οὕτω πῶς τὰ ἰστία του, πνεύοντος βιαϊότερου τοῦ ἀνέμου, ὥστε τὸ πλοῖον ἐσαλεύετο καὶ παρεσύρετο ὡς ἐν καιρῷ τρικυμίας. Ὁ Ἀβδουλάς, οὕτως ὀνομάζετο ὁ ἐμπορος, ἐντρομος καὶ ναυτιῶν εἰσέδυσεν εἰς τὴν κοιτίδα του· ὁ δὲ

πλοίαρχος Ζάρπας, μὴ ἐφορευόμενος πλέον, λαθραίως ἐξήγαγε τὸ φορτίον ἐπὶ λέμβων εἰς τὴν εὐδοικὴν ἀκτὴν, ἐνθα τὸ ἐπώλησε, τὸ δὲ πλοῖον μετὰ ταῦτα διατρήτας κατέδυσσε. Τὸν Ἀβδουλᾶν διέσωσεν ἐν τούτοις ὁ Ζάρπας, οὐχὶ φιλάνθρωπια κινούμενος, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν μεταχειρισθῇ ὡς φερέγγυον μάρτυρα κατὰ τὴν ἐν Βῶλῳ συνταχθησομένην πιστοποίησιν τοῦ θαλασσίου δυστυχήματος, ὥστε νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ ἐν Σύρῳ ἀσφαλιστικοῦ καταστήματος τὴν συμφωνηθεῖσαν ἀποζημίωσιν. Ἄλλ' ὁ Ἀβδουλάς δὲν εἶχεν ἀσφαλίσει τὸ φορτίον του καὶ ἦτον ἀπαρηγόρητος, στερηθεὶς σχεδὸν ὅλας τῆς περιουσίας του. Ἄφου συνετάχθη ὅμως ἡ πιστοποίησις, ἐκ περιστάσεως ἔμαθεν ὅτι οὔτε τρικυμία συνέζη, οὔτε τὸ φορτίον ἀπωλέσθη, ἀλλ' ἐπώληθη ἐν Ἰρεῶν. Ἐξήτησε λοιπὸν τὴν κράτησιν τοῦ Ζάρπα καὶ τοῦ πληρώματος, ἥτις, συνευδοκούντος τοῦ Ἰμάμη, διετάχθη παρὰ τοῦ Καϊμακάμη, ἐναντίον τῶν παραστάσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξένου, ὑποσχόμενος ὅτι ἐν Ἑλλάδι θέλει δικαιοῦν πληρέστατα ὁ Ἀβδουλάς· αὐτὸς ὅμως δὲν ἐπίστευε πλέον τοὺς Δαναοὺς. Ὁ Πρόξενος διεμαρτυρήθη καὶ ἐνέκειτο ἀπελῶν, ὁ δὲ Καϊμακάμης δὲν ἐφοβείτο, ἀλλ' ἐπέθυμει ν' ἀπαλλαχθῇ τῶν φανασκιῶν τοῦ Προξένου.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐμελλε λοιπὸν ὁ Καϊμακάμης νὰ συμβουλευθῇ τὸν Ἰμάμην περὶ ἀμφοτέρων τῶν ὑποθέσεων· ἐντοσούτῳ δὲ ἀνεπαύετο ἀμέριμνος καὶ ἐτρώφα.

Ὁ Θάνος ἐβλήθη εἰς τὴν αὐτὴν φυλακὴν, ἐνθα ἐκρατοῦντο οἱ ναῦται τῆς Κλυταιμνήστρας καὶ ὁ Ζάρπας, δὲν ἠδύνατο δὲ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς αὐτοὺς διατί ἐκρατεῖτο, εἰμὴ διότι ἦτον ἀδελφός τοῦ Τάσου. Ἐκοιμήθη λοιπὸν τὴν νύκτα ὑπὸν βαλὺν ὡς ἐκ τοῦ καμάτου τῆς ὁδοπορίας του, ἀλλὰ πολλὰ εἶδεν ὀνειράτα. Πρῶτον εἶδε πυρᾶν ὑπερμεγέθη, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς τὸν Παπαϊωνᾶν φαιδρὸν, ἐκτεινόμενος τὰς χεῖρας καὶ εὐλογοῦντα· προέβαινον δὲ καὶ ἡ πυρὰ καὶ ὁ Παπαϊωνᾶς τερατωδῶς μεγεθυνόμενοι, ὥστε ἐφαίνετο, ὅτι μέλλουν νὰ τὸν συναρπάσουν. Ἐπειτα εἶδεν ὅτι συμπλέει μετὰ τῆς Εὐφροσύνης, ἀλλὰ σφοδρὰ καταγίγῃς συντρίβει τὸ πλοῖον καὶ ἀμφοτέρω καταδύσονται. Πρὸς στιγμὴν εἶδεν ὑποβρύχιον τὴν Εὐφροσύνην καὶ πίπτουσαν εἰς τὸν εὐθὺν, ἀλλ' ἀκολουθῶν τὴν πτώσιν τῆς δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ τὴν εὔρητὰ δὲ ὕδατα ἐπνίγον τὴν φωνήν του, ἐνῶ ἤθελε νὰ κραζῇ τὸ ὄνομά της. Ἐντρομος ἐξηγέρθη ὡς ἐκ τῆς ἐναργείας τοῦ ὄνειρου, ἀλλὰ πεισθεὶς ὅτι ἦτον ὄπτασις ἐκοιμήθη πάλιν τὸν ὕπνον τῶν δικαίων ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ, ὅτι τὴν ἐπαύριον ἐμελλε ν' ἀποφασισθῇ ἡ τύχη του.

Τὸ πρῶτον ὁ Καϊμακάμης ἀφου ἐξήρφη μετ' ἡδονῆς καὶ κατὰ μικρὸν τὸν καφέ, ἀνεφύσησε δὲ τὸν ναργιλῆ, ἤρχισε νὰ λαλή πρὸς τὸν παρακαίημενον Ἰμάμην, ζητῶν παρ' αὐτοῦ τρόπον ν' ἀπαλλαχθῇ τῆς φλυαρίου φορτικότητος τοῦ μωροῦ Προξένου, συγχρόνως δὲ καὶ τῶν κλαυθμηρῶν δεήσεων τοῦ ἀδικηθέντος Ἀβδουλά. Ὁ Ἰμάμης ἐσκέφθη πρῶτον κατ' ἑαυτὸν, διεφύσησε καὶ ἀνεφύσησε τὸν παφλάζοντα

ναργιλῆ, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκμυζῶν τὰ σοφὰ βουλευμάτα, καὶ τότε εἶπε τὸ εἶρηκα. Βλέπεις αὐτὸ τὸ πολεμικὸν κάτεργον, τὸ ὁποῖον ἐτοιμάζεται ν' ἀποπλεύσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν; Εἰς αὐτὸ νὰ ἐπιβίβασθῃ ὁλους αὐτοὺς τοὺς ἀχρεῖους, καὶ τὸ δίδανι ἄς ἀποφασίσῃ τί πρέπει νὰ γίνῃ. Καθὼς λέγει ὁ προφήτης καὶ ἂν δὲν εἶναι τι ὀγκωδέστερον κόκκου σινάπεως, καὶ ἂν εἶναι κερουμμένον ἐντὸς βράχου, ἐν τῷ οὐρανῷ ἢ ἐν τῇ γῆ, ὁ Θεὸς τὸ φέρει εἰς πῶς. Ὅταν λοιπὸν ἡ κακία αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων φανερωθῇ εἰς τὸ δίδανι, ἐκεῖ ἂν θέλῃ ὁ Πρόξενος, ἄς δείξῃ τὸ ἀνάστημά του. — Ἀφερὶμ Ἰμάμ! Εὐγε, Ἰμάμ! ἀπὴντησεν ὁ Καϊμακάμης, καὶ διὰ ν' ἀπαλλαχθῇ τὸ ταχύτερον, ἀμέσως δίδω τὰς διαταγὰς. Ἐκρούσε λοιπὸν τὰς παλάμας του διὰ νὰ καλέσῃ τὸν Γιασαχτζῆν του, εἰς ὃν ἔδωκε τὰς ὁδηγίας ταύτας, ὅπως ἐκτελεσθῶν ἀμέσως, πρὶν λάβῃ καιρὸν ὁ Πρόξενος νὰ τὸν ἐπισκερθῇ, ἔμεινε δὲ ἐκεῖ ἕως ὅτου ἐπεβίβασθησαν οἱ κρατούμενοι καὶ ἀνέβασε τὴν ἄγκυραν τὸ κάτεργον. Καθηδυνόμενος εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ἐληθμόνησε νὰ συμβουλευθῇ τὸν Ἰμάμην περὶ τοῦ Θάνου, καὶ ἐφησυχάσας εἰς τὰ γινόμενα ἀπῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του.

ΣΤ'.

Ὁ διάπλους

—ο—

Ὁ Γιασαχτζῆς δὲν ἐνόησε καλῶς τὴν παραγγελίαν τοῦ κυρίου του. Ὅταν τὴν ἐπαύριον ἀπεφάνθη ὁ Ἰμάμης ὅτι πρέπει νὰ κρατομηθῇ ὁ Θάνος, ὡς ἀδελφὸς ἀρχιληστοῦ, ληστής δὲ καὶ αὐτὸς βεβαίως, δὲν εὐρέθη πλέον ἐντὸς τῶν φυλακῶν, ἐπιβίβασθεις κατὰ λάθος μετὰ τῶν ναυτῶν τῆς Κλυταιμνήστρας εἰς τὸ κάτεργον. Ὁ Καϊμακάμης δὲν δυσηρεστήθη ἀπαλλαγῆ εἰς καὶ τῆς φροντίδος ταύτης.

Συνέπλεε λοιπὸν ὁ Θάνος μετὰ τῶν ἄλλων σιδηροδέσιμος ἐν τῷ ἄντλῳ τοῦ πλοίου, ἐν στενῷ καὶ πνιγρῷ τόπῳ· μόλις λαμβάνων ὀλίγον πῶς ἄνωθεν ἐκ τῆς καθόδου, καὶ ἀπαρηγόρητος ἐστένιζε διὰ τὴν ἀπερισκεψίαν του, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἐνέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν. Ἐπὶ τίνι λόγῳ ἐπέβιβάσθη εἰς τὸ κάτεργον καὶ πρὸς τί ἀπεστέλλετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ. Οἱ μετ' αὐτοῦ συμπάσχοντες δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ τὸν παρηγορήσουν, διότι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ἐσουσφρευόντο πολλοὶ ἀνθρακὲς καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ζάρπα. Δὲν ἐφοβίζεν αὐτὸν ἡ προσδοκίμια βαρέων ποινῶν, ἀλλ' εἴλεπεν ὅτι δὲν ἀπεταραῖτο μόνου τοῦ ἐκ τοῦ κλαπέντος αἵτου κέρδους, ἀλλ' ἐμελλε νὰ φανερωθῇ καὶ τὸ δόλιον ναυάγιον εἰς τὸ ἀσφαλιστικὸν κατὰστημα, τὸ ὁποῖον κατὰ φυσικὸν λόγον εἶχε δικαίωμα ν' ἀρνήθῃ τὴν πρὸς ἀποζημίωσιν ὑποχρέωσιν του. Ὁ Ζάρπας δὲν παρεδίδοτο ὅμως εὐλόγως εἰς τὴν ἀπελπισίαν, ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν περιπλέκοντο τὰ πράγματα καὶ ἐφαίνοντο

ἀνευ διεξόδων, τόσον ἤσανεν ἡ ἐνέργεια τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ὁ νοῦς του τοῦ ἐμνηχανάτο ὑπεκφυγῆς. Συχνάκις λοιπὸν ἐψιθύριζεν ἀπόρητα εἰς τὸ οὐς τῶν παρακαλυμένων ναυτῶν, καὶ ἐφαίνετο ὅτι παρεσκεύαζε τι, τὸ ὁποῖον εἰς μόνους αὐτοὺς ἐκρινεν ἄξιον νὰ διακοινώσῃ. Φαίνεται, ὅτι τὸ ἐπινόημά του τὸν εὐηρέστησε, διότι ἔπαυσε λαλῶν κατ' ἰδίαν καὶ ἐτράπη πρὸς εὐθυμίαν, μεταδίδων αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς λοιπούς.

— Καρδιά, πικιδιά, ναῦλον δὲν πληρόνομεν καὶ θὰ ἴδωμεν τὴν Πόλιν· καὶ τὰ ὠραῖα μῦματια τῶν Ψωμαθιανῶν—εἶπεν ὁ Ζάρπας.

— Δὲν πιστεύω νὰ μᾶς ἔχουν διὰ τὰ Ψωμαθιά, ἀπῆντηθεν εἰς ἓκ τῶν ναυτῶν, ὅσους δὲν ἐκάθητο πλησίον τοῦ Ζάρπα, διὰ νὰ μεθέξῃ εἰς τ' ἀπόρητα· μοῦ φαίνεται πῶς μᾶς περιμένει καμμία κακὴ τρύπα τοῦ Ταρσανᾶ, ὅπου τὸ ἴδιον βλέπουν ὅσοι ἔχουν μῦματια καὶ ὅσοι δὲν ἔχουν.

— Αἱ! καὶ θὰ μᾶς κρατοῦν ἐκεῖ ἔς τὸν αἰῶνα τὸν ἄπαντα· Μίαν ἀναφορὰν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν Ἐξοχότητά του τὸν Πρέσβυν, καὶ τότε βλέπομεν ἂν δὲν βγάῃ τ' αὐτιά ὁ Τοῦρκος ἔξω ἀπὸ τὸ φέσι του εἶδες πῶς ἐφοβήθηκεν ὁ Καϊμακάμης τὸν Πρόξενον; — Διὰ τοῦτο μᾶς ἐξαπέστειλε, πλὴν τὸν ἐπῆρεν ὁ Θεὸς τὴν μισὴν γινῶσιν, διότι δὲν εἶδα νὰ ἐρχεται τὸ κουρόγιδον ὁ Ἀβδουλάς.

— Ὅχι! ὑπέλαθεν ἄλλος ναύτης — δὲν ἐρχεται βέβαια, διότι ἤμουν τελευταῖος ἐπάνω εἰς τὸ κατὰστρωμα, ἕως τὴν ὥραν ποῦ ξεκινήσαμεν, καὶ Ἀβδουλάς δὲν ἐφάνη.

— Λοιπὸν, ὡς νὰ περάσῃ ἐκεῖνος θάλασσαν ἔπειτα ἀπὸ τὴν τελευταίαν τρικυμίαν ποῦ τὸν ἐφάνη ὅτι πῦρι φιδία, ἡμεῖς ξεκαθαρίζομεν διὰ τῆς Πρεσβείας καὶ εἰμεθα εἰς τὴν Σύραν, καὶ ἐκεῖ ἄς περάσῃ καὶ ἄλλην θάλασσαν, καὶ ἄς στρώσῃ τὴν κάπαν του νὰ τοῦ μετρήσωμεν ὅ,τι τὸν χρεωστοῦμεν. Ἴδὲ τετράποδον τῆς ἐρημώσεως! Ἐπρεπε νὰ τὸν ἀφήνωμεν νὰ πνιγῇ. Τότε ἔλεγεν Ἀμάν! σώσατέ με καὶ ὅ,τι βλέπετε σὰς δίνω. Πλὴν ξεῦρω ποῖος τοῦ γύρισε τὸν νοῦν, ὁ προκομμένος ὁ Χρόνης, ἡ ἔλε μερίδιον ὁ ἐρίφης. Ἄν εἶναι ἄξιος, ἄς κινήσῃ τὸ ψωροκάραβόν του καὶ ἄς κάμῃ διάφορα. Βουρὸ μὲ βουρὸ δὲν ἐνταμύονται, πλὴν Ζάρπας καὶ Χρόνης θὰ ἀνταμωθοῦν.

Ὁ Θεὸς ἀκούων τὴν ὁμιλίαν ταύτην, καὶ ἦν ὁ Ζάρπας ἐδείκνυε πλῆρη πεποιθήτην εἰς τὴν σύμπραξιν τοῦ Πρέσβεως ἠθέλησε νὰ λάβῃ πληροφορίας.

— Ἐμπροῦν κ' ἐγὼ, εἶπε, ν' ἀναφερθῶ εἰς τὸν Πρέσβυν;

— Ἄν δὲν εἶσαι βραγιάς, βέβαια.

— Ὅχι, εἶμαι ἐκ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, πλὴν διώκομαι ποινικῶς.

— Ἀκόμη καλλίτερα, χαρὰ ἔς τὴν τύχην σου, τότε χρεωστῆ νὰ φροντίσῃ ὁ Πρέσβυς νὰ σὲ παραλάβουν τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια ὡς ψωμί των.

— Καὶ ἂν αὐτὰ μὲ φάγουν;

— Μὴ φοβεῖσαι, παλληκάρη, τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια ἔχουν πίσσαν καὶ παράδεισον· βλέπεις ἐγὼ, δύο φοραῖς ἐκάθησα εἰς τὸ σκαμνί. Τὴν πρώτην διὰ

πειρατίαν καὶ ἐδῶκα ἄνθος ἀθωότητος, τὴν ἄλλην διὰ ναυταπάτην, διότι ἔλεγον ὅτι ἕκαμα πλαστὴν χύσιν καὶ μ' ἐκέρασαν τὸ ἐνοχοῦ με ἐξ ἑτῶν εἰρηκτὴν πλὴν μετὰ δύο μῆνας ἔδωκα εἰς ἓνα φίλον τὰ μισὰ, ἀπὸ ὅσα ἔπε ἴσσευαν ἀπὸ τὴν λεγομένην χύσιν καὶ ἔλαβον χάριν ὀλάκερην. Ἔκνοεις ὅτι δὲν ἐστάθηκα τρελλὸς νὰ κάμω τὴν χύσιν εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης διὰ νὰ χορτάσω τὰ ψάρια. Τί λέγεις, Θωμά, ἂν μᾶς κατενοδώσουν πάλιν εἰς τὸ καβουροδεκεῖον, θὰ ἔχομεν καλὴν ἀνεμὸν ἢ θὰ πέσωμεν ἔξω;

— Ὅπως εἶναι τῆς τύχης τὰ γραμμένα καὶ τῶν ἐνόρκων τ' ἀχυρογεμισμένα.

— Ἀκούσατε, παιδία, ὅποιος ἰδεῖ ὄνειρον τὴν νύκτα νὰ τὸ διηγήσῃ, διὰ νὰ εὐρωμεν τὴν τύχην μας. Ἐντοσοῦτω, Ἀλέξιε, ἓνα τραγουδι νὰ μὴ μελαγχολοῦμεν.

Ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος ἐσκέπτετο τί νὰ ψάλλῃ, ἐνθυμεῖτο ὁ Θεὸς τὰ ὄνειρά του, ἀλλὰ δὲν ἐκρινεν ὀρθὸν, νὰ τὰ διακοινώσῃ εἰς αὐτοὺς, οἵτινες εἶχον ἄλλα κατὰ νοῦν. Ἐντοσοῦτω ὁ Ἀλέξιος ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τὰ ἑξῆς:

Στὸ παραθύρι ἐκάθητο,
Ξανθὴ καὶ στολιωμένη,
Ἡ γαλαρὴ Γαλατιανή,
Ἐς τὸν κόσμον ἔξακουμένη,

— 0 —

Καραβοκίρη μου καλὴ,
Μὲ τὰ ἕψηλά κχτάρτια,
Εἰπέ με, πῶθεν ἐρχεσαι,
Καὶ κόπτεις τόσα κάτια;

— 0 —

Ἀπὸ τὰ πέμα' ἐρχομαι,
Τῆς ὀλης οἰκουμένης,
Τὰ βάρη τῆς Ἀμερικῆς
Ἀπὸ χρυσῶν στρωμένης.

— 0 —

Μαργαριτάρια καὶ φλωριὰ
Διαμάρτια καὶ ρουβίνα
Σωρὸν τὰ ἔχω ἔδω κ' ἐκεῖ,
Μὰ τὴν ἀγίαν Μαρίνα.

— 0 —

Ἐπέρασα κ' ἀπὸ ἐδῶ
Νὰ ἔρῳ καλὴν πραγμάτεια
Πλὴν ἔρῃκα τὸ καλλίτερον
Τὰ διῶ γλυκά σου μῦματια.

— 0 —

Καραβοκίρη μου καλὴ,
Ἄξιε καραβοκίρη

Ἐς τὴν γῆν ὁποῦ ἐστάθηκας
Ψεῦμα καρτεῖς δὲν σπεῖρει;

— 0 —

Μ' ἀνοίγεις τώρα γαλαρὴ,
Τὰ φέρω καὶ μὲ λέγεις,
Ἄν εἶμαι τὸ τιμιώτερον,
Κι' ἂν θέλῃς, μὲ ἐκλέγεις.

Τοῦ διαβόλου τὰ σκυλλιά! — ἔλεγεν ὁ διευθυντὴς τοῦ κατέργου, ἀκούων ἄνωθεν ἐκ τῆς καθόδου ψάλλοντας τοὺς δεσμίους του, — καὶ εἰς τὴν κόλασιν αὐτοῖ οἱ Ῥωμοῖ τραγουδοῦν.

Ἐνῶς ἔπλεον ἐντὸς τοῦ στενοῦ, ἐκ πύμνης ἐπιπνέοντος τοῦ ἀνέμου, προέβαινε τὸ πλοῖον ταχέως ἐν θαλάσῃ ἀπράγμονι. Ἄμα ὁμοῦ ἐξῆλθον εἰς τὸ πέλαγος ὑπερκάμψαντες τὴν ἐσχατιὰν τῆς Εὐδοίας, ὁ ἀνεμὸς ἐγένετο βιαιότερος καὶ τὸ κύμα ἐκυρτοῦτο. νεφέλαι δὲ πυκναὶ καὶ κηλάδες ἐκάλυπτον τὰ ἄκρα τοῦ ὀριζήσαντος, διασχιζόμεναι ὑπὸ ἀστραπῶν. Ὁ ὀξυδερεκὴς ναυκλῆρος ἤθελεν ἀναστεῖλαι μέρος τῶν ἰστιῶν, πρὶν καταληθῆν ὑπὸ τινος βαρυτέρου πνεύματος. Ἡ νύξ ἐξέτεινε ἤδη πανταχοῦ τὰς σκιὰς, καὶ μόνον ἐπὶ κορυφῆς τοῦ στερεώματος ἔλαμπον τινεὶ ἀστέρες. Ἐν τοσοῦτω ἡ βία τοῦ ἀνέμου ἤβηξε καὶ τὸ κολόκυμα προσηύνηεν ἐπερχομένην θύελλαν. Τόσον ἐκμέτρως ἐβίαζε κατὰ πλευρὸν τὸ πλοῖον ὁ ἀνεμὸς, ὥστε ἐκρινεν ἀναγκαῖον καὶ ὁ Ὄθωμανὸς ναυκλῆρος ν' ἀναστεῖλῃ τὰ λαίφη καὶ καὶ ἤμισυ τοὺς φώσσανας. Εἰς τοῦτο κατεγίνοντο οἱ ναῦται, ὅταν αἴφνης τὰ νεῖρα ἐκάλυψαν τὸν οὐρανὸν καὶ βαρεῖα ἐξεβράχη καταγίγς. Τὰ πάντα συνεταράχθησαν ἐντὸς τοῦ ἀνατοιχοῦντος, καὶ ἄνω καὶ κάτω διασαλευομένου πλοίου. Οἱ πρότονοι καὶ τὰ σανιδώματα αὐτοῦ ἐτριζόν, ὡς διασπώμενα, τὰ ἰστιῖα ἐκρότον ὡς ὑπὸ μαστιγῶν πληττόμενα, καὶ ὁ διευθυντὴς ἐκράνυαζε μανιωδῶς πρὸς τοὺς ναύτας, οἵτινες περιέτρεχον ἀτάκτως, ἢ μὴ ἐννοοῦντες τὰς διαταγὰς, ἢ ἀκούοντες πολλὰς συγχρόνως καὶ ἀντιφατικὰς, τὰ δὲ δύο μικρὰ τηλεβόλα ἐκινδύνευον νὰ κυλισθοῦν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, μὴ ὄντα στερεῶς προσδεδεμένα. Ἐκ τῆς καὶ ὁδοῦ ἠκούοντο αἱ γοεραὶ φωναὶ τῶν ἐν τῷ ἄντλῳ, τὸ ὁποῖον ἐληρητοῦτο ὕδατος: Ὁρῆσι δὲν ἠδύναντο ἵνα σταθοῦν ὡς ἐκ τῆς μικρότητός του, οὔτε ἠδύναντο νὰ ἐξέλθουν, διότι τὸ πῶμα ἦτο στερεῶς προσῆρτημένον δι' ἐλασμάτων σιδήρου, μικρὰν ἔχον φωταγωγὸν ὀπήν. Ἦδη μέχρι τοῦ στήθους ἔκειντο ἐντὸς τοῦ ὕδατος, κρατοῦντες ἀλλήλους διὰ νὰ μὴ συνωστίζωνται ὡς ἐκ τοῦ σάλου. Συνετριβῆ ἐν τούτοις καὶ ὁ ἀκάτιος ἰστός, καὶ ἠρτημένος ἐκ τῶν προτόνων ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐτινάσσετο. Ἐν τῇ ἐσγᾶτῃ ἀμνηχανία ὁ διευθυντὴς ἀποθάρρησας καὶ οὐδὲν ἐλπίζων ἐκ τῶν ἀναξίων ναυτῶν του, ἂν καὶ ἦταν ἐνδεχὰ, ἐστοχάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τοὺς σιδηροδεσμίους, ὡς ἐμπειροτέρους. Διέταξε λοιπὸν τὸν κλειδοῦχον ν' ἀνοίξῃ τὴν καθόδον τοῦ ἄντλου καὶ ν' ἀναβιάσῃ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐξ αὐτῶν.

Μόλις ἀφηρέθησαν οἱ μογγλὴ καὶ παρευθὺς ἀνεπήδησαν ὅλοι ἐκ τοῦ ἄντλου, συλλαβόντες δὲ τὸν κλειδοῦχον, ἀφῆρψαν τὰς κλεῖς καὶ κατεκρήμινισαν αὐτὸν ἐντὸς τοῦ ἄντλου. Ἐν ἀκαρεῖ ἔλυσαν τὰ δεσμά των καὶ ὤρησαν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, πρῶτον δὲ ἐβρίψαν εἰς τὴν θάλασσαν τὸν διευθυντὴν. Ἡ ἐποδὸς των ἐγίνε τόσον αἰφνιδία καὶ ἀπροσδόκητος, ὥστε οἱ Ὄθωμανοὶ ναῦται ἀλληλοδιαδόχως ἰσπερνοδίσθησαν εἰς τὰ κύματα, πρὶν νοήσουν πῶθεν καὶ πῶς. Ὁ Ζάρπας ἔλαβεν εἰς χεῖρας του τὸ πηδάλιον, οἱ δὲ ναῦται του, ἀναβάντες ἐπὶ τῶν ἰστιῶν, ἔσχιζαν ὅλα τὰ ἰστιῖα καὶ ἀπέκοψαν τὸν ἠρτημένον ἀκάτιον ἰστόν, ἀφήσαντες μόνον τὸ φάρος τοῦ ἐμβόλου, καὶ ἀμέσως εἰργάσθησαν εἰς τὴν ἀντλίαν μετ' ἀνεκφράστου χαρᾶς ψάλλοντες ἐν ἀντιγορία τὸ πατροπράδοτον Ἐα μὸλα! Ἐα λέτα! (εἰς μάλα! εἰς ὦ).

Τὰ στοιχεῖα ἐμαίνοντο, τὰ κύματα ἀνωροῦντο, πτύοντα παχὺ ἄρρον, ὁ ἀνεμὸς ἐμυκάτο ἀκαταπαύτως, καὶ τὸν μέλανα γνόφον τῆς νυκτὸς ἐνίοτε διέσχίζον τῶν ἀστραπῶν αἱ ἔλικες, ἀλλ' ἡ στιβαρὰ χεὶρ τοῦ Ζάρπα διευθύνει ἐπιτηδεῖως τὸ σκάφος ὑπεράνω τῶν κυμάτων. — Ἡ Παναγία μᾶς ἀγαπᾷ, ἐφώναζε. Τῆς ἔταξα δέκα φλωριὰ ἔς τὴν Τῆνον, τάξτε καὶ σεῖς, νὰ μᾶς σώσῃ — Σχεδὸν ὄλην τὴν νύκτα ἐπάλαισαν ἀκάματοι καὶ πλήρεις θάρρους καὶ εὐθυμίας. Ἐπὶ τέλους ἐκόπασεν ὁ ἀνεμὸς μετὰ βραγδαίαν βροχὴν καὶ ἐξηκολούθει μόνος ὁ κλύδων. Ἐξήτησαν τότε οἱ ναῦται τὰς τροφὰς τοῦ πλοίου καὶ ἐξετάσαντες τὰ πάντα ἀπῆντησαν καὶ τὸν Θεόν, κείμενον ἐκτάδην εἰς τὸ ὑπόστρωμα καὶ φέροντα εἰσέτι τὰς ἀλύσεις του· τὸν ἐλευθέρωσαν λοιπὸν καὶ τὸν ἔδωκαν βρῶσιν καὶ πόσιν. Ἄνω καὶ κάτω περιεφέροντο περιτκοποῦντες τὰ πάντα, καὶ ὡς ὄνειρον ἐφαίνετο εἰς αὐτοῦ, ὅτι διεσώθησαν ἐκ τοσοῦτων κινδύνων γινόμενοι συγχρόνως κύριοι τοιοῦτου πλοίου. — Νὰ μᾶς ζήσῃ ὁ Καϊμακάμης ἔλεγεν ὁ Ζάρπας, νομίζεις, ὅτι τὸ ἔλαμν ἐπίτηδες. Τώρα τὸ ἔχομεν τὸ πλοῖον ἔς τὸ ἔργον παιδιὰ, νὰ τὸ βάλωμεν εἰς τάξιν, διὰ νὰ τὸ φυλάξωμεν εἰς αὐτὰ τὰ ἐρημονήσια. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ ἐπιτενεάζουν ὅ,τι ἠδύνατο προχείρως νὰ διορθωθῇ, καὶ πρὸ πάντων τὰ ἰστιῖα, συναρμολοῦντες τὰ διασωθέντα βράχη.

Τὰ νεῖρα σχεδὸν διελύθησαν καὶ αἰθρία ἀνηγγέλλετο ἡ ἐπερχομένη ἡμέρα. Σπεύδουσα κατέλειπεν ἡ ροδοδάκτυλος Ἥως τὸ ψυχρὸν λέγος τοῦ γηραιοῦ Τιθωνοῦ, καὶ ἔλκουσα τοὺς κροκατοὺς πέπλους τῆς κατεσίγαζε τὸν σάλον τῆς θαλάσσης, τῆς ὁποίας ὁ φλοῖσθος ὡς ἐν ἀντιγορία μελωδικῶς ἀπῆντα εἰς τῆς πρωϊνῆς αὐρας τὸ ψιθύρισμα. Ὁ Ζάρπας καθήμενος παρὰ τὸ πηδάλιον περιέστρεφε κύκλῳ τὴν λευκὸφαιρον κεφαλὴν του· οἱ μικροὶ καὶ χαροποὶ ὀφθαλμοὶ του ἐστίλθον, καὶ τὸ μέλαν πρόσωπόν του, καθόσον μάλιστα ἐξεῖχεν ἢ κάτω σιγῶν, εἶχέ τι τοῦ ἀπακτικῶς θηρίου, τὸ ὁποῖον ἀπάγει τὸ λάφυρόν του ὀύχεσαι μεμαρπός. Τῶν ναυτῶν ἄλλοι μὲν καθήμενοι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κατεγίνοντο νὰ συμβάσθωσαν τὰ ἰστιῖα, ἄλλοι δὲ ἐτακτοποιοῦν τοὺς προ-

τόνους ψάλλοντες. Ὁ Θάνος δὲν ἤ ύνατο νὰ ἐνοήσῃ πᾶς ἐξέλιπον οἱ πρῶν κύριοι τοῦ πλοίου, οὔτε εἶχε τις καιρὸν νὰ τὸν διηγήσῃ, ἢ εἶδεν εἰς αὐτὸν προσοχὴν. Ἐκάθητο λοιπὸν παρὰ τὸν ταίχον τοῦ πλοίου θαυμάζων τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς τικτομένης ἡμέρας θέαμα, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν εἶχεν ἰδεῖ ἐπὶ τῶν νῶτων τῆς θαλάσσης.

Βραδέως ἐπορεύετο τὸ σκάφος στερημένον ἰστιῶν, καὶ μόνον ἔχον τὸ φάρος τοῦ ἐμβόλου, βεβλαμμένον καὶ αὐτό. Πρὸς βορρᾶν ἐφαίνοντο αἱ Σποράδες, καὶ πρὸς αὐτὰς διευθύνοντο ἀπομακρυνόμενοι τῆς Ἀνδρου, πρὸς ἣν ὁ ἀνεμὸς τοὺς εἶχεν ἐξώσει. Ἐκεῖ ὁ Ζάρπας ἐσκόπει νὰ φυλάξῃ τὸ λάφυρόν του ὑπὸ τὴν σκεπὴν σπιλάδων, μετρητοῦ διευθετήσῃ τὰ πρίγματά του.

— Ἀνδρέα! ἔκραζε, δὲν σὲ φαίνεται ἐκεῖ κάτω, ὅτι κάτι κινεῖται ἐξω ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς Εὐβοίας.

Ὁ Ἀνδρέας παρήγγησε τὰ ἰστιῶν καὶ ἀνετίσας προσεκτικῶς. — Ναί! εἶπε, καράβι τραβᾷ ἐπάνω πρὸς τὴν Σκόπελον, ἔχει καὶ τὸν ἀνεμὸν ἰδικόν του.

— Νὰ κατορθώσωμεν νὰ τοῦ κόψωμεν τὸν δρόμον. Δὲν ἐτοιμάσετε κανένα πανί;

— Εἶναι χίλιξ κομμάτια καὶ κανὲν δὲν συμφωνεῖ μὲ τ' ἄλλο. Ἑλληνικὴ πολιτεία.

— Ἄν τοῦ κόψωμεν τὸν δρόμον, τοῦ ζητοῦμεν δανεικᾶ, ἢ ἂν προτιμᾷ, μᾶς τὰ χαρίζῃ ἔχομεν καὶ δύο κανονίκια. Ἐξετάσατε ἂν εἶναι εἰς καταστάσιν νὰ ἐμπνεύσουν σέβας. Ἴδετε ἂν ἔχωμεν καὶ ὄπλα κάτω καὶ πυρίτιδα, καὶ ἐτοιμασῆτε.

Προθυμῶς οἱ ναῦται ἐξετέλεσαν τὰς νέας διαταγὰς, καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἐπέστρεφον ἐκ τοῦ ὑποστρώματος, ἄλλος κρατῶν σπάηνη, ἄλλος πυροβόλον καὶ καθεζῆς ὁ δὲ Ζάρπας ἐπηδαλιούει εὐθὺς πρὸς τὰ ἄνω διὰ νὰ διασταυρῶσιν τὸν δρόμον τοῦ ἀναφανέντος πλοίου. Τοῦτο πάλιν πλέον ἐξ οὐρίας καὶ πάντα ἔχον λελυμένα καὶ κοίλα τὰ ἰστιῶν, ἐφέρετο ἐπὶ τῶν κυμάτων μετ' ἐξαιτίου ταχύτητος, ὡς κύκνος ἀναπετάσας τὰς πτέρυγας, καὶ καταβαίνων τὸ ὄρητικὸν βέδμα ποταμοῦ. Ἦτον ἀδύνατον νὰ τὸ προσμῆξῃ ὁ Ζάρπας ἀνευ ἰστιῶν, ἀλλὰ δὲν ἐστερεῖτο τεγνασμάτων ἢ πολυμήχανος κεφαλὴ του. Διὰ σημείων ἐσκέπτετο νὰ ζητήσῃ συνδρομὴν, ὅταν δὲ προσεγγίσῃ, νὰ μεταχειρισθῇ τὴν κειβὴ τῶν τηλεβόλων του, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του. Μὲ βλέμμα ἀλάνθαστον διαμετρήσας τὰς ἀποστάσεις ἐμελλε νὰ τεθῇ κατὰ μέσον τῆς ὁδοῦ τοῦ ἑτέρου πλοίου, τὸ ὁποῖον ὡς ἐκ τῆς ταχυπλοίας του ἤδη προσήγγιζεν.

— Εἶναι ὁ Χρόνης! ἔκραζεν ὁ Ἀνδρέας.

— Ὁ Χρόνης, ὁ Χρόνης! ἀνεβόησαν ὅλοι.

— Τὸ εἶπα ἐγὼ, ὅτι θὰ ἀνταμωθῶμεν. Εἰσθε ἐτοιμοί;

— Ἐτοιμοί! ἀπήντησαν ὅλοι.

— Τὰ σημεῖα λοιπόν.

Ἄμα εἶδεν αὐτὰ ὁ Χρόνης καὶ τὴν κακὴν κατάστασιν τῶν ἀρμένων τοῦ Ὀθωμανικοῦ πλοίου, ἐνόησεν ὅτι ζητεῖται βοήθεια, καὶ διευθύνθη πρὸς αὐ-

τὸ ἀνέστειλε δὲ τινὰ ἐκ τῶν ἰστιῶν του διὰ ν' ἀνακωχέυσῃ. Ὁ Ζάρπας τὸν παρήγγηλε ν' ἀνακωχέυσῃ ἐρχόμενος πλησίον του, διότι ἔχει ἀνάγκη τῆς βοήθειάς του. Ὁ Χρόνης ἐγνώρισεν ὅτι ἦτο τὸ ὀθωμανικὸν πλοῖον, τὸ ὁποῖον πρὸ αὐτοῦ ἀπέπλευσεν ἐκ Βώλου, ἀλλ' οὐδεμίαν συνέλαβεν ὑπόνοιαν, προθυμούμενος νὰ δώσῃ βοήθειαν εἰς τοῦξ παθόντας ἐκ τῆς θυέλλης τῆς νυκτὸς, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας αὐτὸς κατέφυγεν εἰς Ὀρεόν. Ἀνεκώχευσε λοιπὸν ἐγγύτατα καὶ ἀνέπειλεν ὅλα τὰ ἰστιῶν του, διὰ νὰ δώσῃ πᾶσαν βοήθειαν. Ἄλλ' αἰφνης ἐγνώρισεν τὸν Ζάρπαν καὶ τὸ πλήρωμά του, ὅλους ὠπλισμένους καὶ δύο ἐξ αὐτῶν ἰσταμένους παρὰ τὰ τηλεβόλα καὶ κρατοῦντας δαλόν.

— Μὴ παραχθῆς, ἔκραζεν, ὁ Ζάρπας, διότι ἐχάθηκες.

Τρόμος κατέλαβε πάντας καὶ ἀκίνητοι προσεδόκων τὸ ἀποζητούμενον.

Ὁ Ζάρπας ἐγάλασε τὴν λέμβον, καὶ ἐπιβὰς μετὰ ἐξ ναυτῶν μετέβη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Χρόνη.

Ὁ Θάνος ἐστατικῶς ἐβλεπε τὰ γενόμενα, ἐννοῶν ὅτι ἐμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ ἀπαισίον τι. Ἀνεκφραστός ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξίς του, ὅταν ἐγνώρισεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἑτέρου πλοίου τὴν Εὐφροσύνην μετὰ τῆς μητρὸς της. Ὅλος συνεταράχθη καὶ ἔκραζε τὸ ὄνομά της, ἄνω καὶ κάτω βαδίζων, διὰ νὰ γίνῃ εἰς αὐτὴν ὁρατός. Αὐτὴ ὅμως ἴστατο προσηλωμένη εἰς τὰ γενόμενα καὶ προσέχουσα εἰς τὴν λέμβον, τὴν φέρουσαν τοὺς ἐνόπλους ἐπιβάτας καὶ κακὰ προμηνύοντας. Οἱ μετ' αὐτοῦ συμπλέοντες ναῦται, ἄγριοι κατὰ τὴν ὄψιν, τὸν ἐσήμανον νὰ ἠσυχάσῃ καὶ νὰ σιωπήσῃ. Καὶ τί ἠδύνατο νὰ πράξῃ μόνος, ἄοπλος καὶ κατὰ τοιαύτην ἀπόστασιν, δι' αὐτὸν ἀνυπέβρατον; Ἀμνηγῶν καὶ κατατακόμενος ἴστατο, προσεκτικῶς ἀνετίζων.

Ὁ Ζάρπας μετὰ τῆς ἀκολουθείας του ἐπέβη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Χρόνη, καὶ κατ' εὐθείαν διευθύνθη πρὸς αὐτόν.

— Δὲν περιμένει, τὸν εἶπε, νὰ μᾶς εἰπῆς τόσον γρήγορα τὸ καλῶς ὄριτες. Ἐχομεν νὰ θεωρήσωμεν λογαριασμούς καὶ ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ σοῦ δώσω τὸ μερίδιον.

— Ἐγὼ δὲν σ' ἐζήτησα τίποτε, δὲν εἶπα τίποτε, σὲ ὀρρίζομαι εἰς τὰ παιδιὰ μου! δὲν βέλω τίποτε.

— Τώρα σοῦ ἦλθεν ἡ γνώσις καὶ ἡ ἀφιλοκέρδεια! Κοπρόσκυλλον! Παιδιὰ! δέσετέ τον καὶ κάτω εἰς τὸ ἀμπάρι.

Ὁ Χρόνης ἐδέετο γονυπετῆς, ὁ δὲ Ζάρπας περιέφερε τὰ πυρώδη καὶ ὑφαιμα βλέμματά του ἐπὶ τῶν παρεστῶτων. Ἀφοῦ ἐκορέσθη ἐκ τῆς θέας τοῦ τρόμου, τὸν ὁποῖον ἐπέπνεεν καὶ εἶδεν ὅλους ὠχρινόντας, ἐστράφη καὶ πρὸς τὸν βιαίως συρόμενον Χρόνην καὶ ὑπερηφάνως προστάζων, εἶπε—Καλά! ἂς δοκιμάσω τί εἶδος κτήνους εἶσαι. Ἀφήσετέ τον καὶ ἂς μὲ ἀκολουθήσῃ κάτω διευθύνθη δὲ πρὸς τὴν καθόδον βαδίζων ἀλαζονικῶς.

Ὅταν κατέβη εἰς τὸ ὑπόστρωμα ἐλάθησεν, ὁ δὲ

Χρόνης κάτω νεύων καὶ κρατῶν συμβεβλημένος τὰς χεῖρας ἴστατο ἐνώπιόν του ὡς ἰκέτης.

— Χρόνη! Θέλω νὰ σὲ δεῖξω, ὅτι εἶμαι γενναῖος μὲ κατέδωκες εἰς τὸν Ἀβδουλά, πλὴν ἀντὶ κακοῦ μ' ἔκαμες καλόν. Βλέπεις, χεῖς ἡ τρικυμία ἦτον μεγάλη καὶ τοὺς ἐπῆρξεν αὐτοὺς τοὺς καλοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἤξεύω πᾶς, οὔτε εἶχον καιρὸν νὰ μᾶς διατάξουν, τί νὰ κάμωμεν τὸ πλοῖον. Ὅσον νὰ ἔλθουν αὐτοί, τὸ πλοῖον εἶναι ἰδικόν μας. Μὲ καταλαμβάνεις;

— Μάλιστα! βέβαια!

— Λοιπὸν πρέπει νὰ τὸ φυλάζωμεν καὶ θὰ μᾶς δώσεις πανιά, νὰ τὸ μεταφέρωμεν ἐκεῖ εἰς τὰ ἐρημονήσια. Ἐγὼ ἐρχομαι μαζὶ σου, θὰ εἰπῆς ὅμως ὅτι μᾶς εὐρήκεις εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ εἰς μίαν βάρκαν καὶ ἐκινδυνεύωμεν νὰ πνιγοῦμεν, καταλαμβάνεις;

— Μάλιστα! μάλιστα!

— Πρόσεχε καλὰ, νὰ μὴ μάθῃ κανεὶς τίποτε ἢ ἀπὸ σὲ, ἢ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς σου, διότι ὁ Ζάρπας μίαν μόνην δόσιν ἔχει γενναϊότητος. Ἄν ἔχῃς λοιπὸν γνώσιν καὶ παύτης νὰ φλυαρῆς διὰ τὸν Ἀβδουλάν καὶ τὰ παρούσια, θὰ σὲ ἀνταμείψω, ἀλλέως μὲ καταλαμβάνεις;

— Ἐγὼ θὰ λέγω πάντοτε τὸ καλόν σου ὄνομα καὶ θὰ τὸ λέγουν καὶ τὰ παιδιὰ μου καὶ ἡ γυναῖκά μου. Σὲ ὀμνῶ εἰς ὅτι ὑπάρχει ἱερώτερον, ὅτι κανεὶς δὲν μανθάνει τίποτε, τίποτε!

— Λοιπὸν εἰς τὸ ἔγον.

Καὶ ταῦτα λέγων ἀνέβη πάλιν εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ ἐστειλε διὰ τῆς λέμβου του τ' ἀναγκαῖα ἰστιῶν, διέταξε δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ φέρῃ καὶ ἐκεῖνο τὸ παλληκάρι, τὸ δὲ πλοῖόν του νὰ πλεύσῃ πρὸς τὰ ἐρημονήσια. Ἡ ἀγριότης τοῦ προσώπου του κατενῆσθη καὶ ἡ προθυμία τοῦ Χρόνη ὑπηρετοῦντος αὐτόν καθ' ὅλα, ἐπέπνευσεν εἰς ὅλους θάρρος, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐρωτήσῃ, τί μελλεὶ νὰ γίνῃ.

Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν ἡ λέμβος φέρουσα τὸν Θάνον περιχαρῆ, διότι ἐμελλε νὰ φάτῃ πλησίον τῆς Εὐφροσύνης· ἐνόμιζε δὲ, ὅτι τὸν ἀνεγνώρισεν καὶ ὅτι κατὰ παραγγελίαν αὐτῆς καλεῖται. Σπεύδων λοιπὸν πρῶτος ἀνέβη ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ πρὸς αὐτὴν διευθύνθη. Ἡ αἰφνιδια ἐμφανισίς κατεβορῶθη τὴν Εὐφροσύνην, ἥτις ὄξεϊν ἀρεῖτα φωνῆν ἐπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς παρεστῶτης μητρὸς της πελιδνῆ καὶ λειποθυμοῦσα. Ὁ Θάνος τοσοῦτω μᾶλλον ἐτάχυνε τὸ βῆμά του· ἀλλ' ὁ Ζάρπας, παρεμβὰς εἰς τὸ μέσον Στάτου! τὸν εἶπε. — Ἄφες με νὰ βοηθήσω ἐκείνην τὴν νέαν.

— Ἐχει τὴν μητέρα της, παλληκάρι! Ἐδῶ, ἐδῶ μαζὶ μου κατέβη —Καὶ συλλαβὸν αὐτὸν ἐκ τῆς χειρὸς, βιαίως τὸν ἔσυρε κάτω εἰς τὸ ὑπόστρωμα ἐκλαμβόν. Ὁ Ζάρπας ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ Θάνος ἐγνώριζεν ἀκριβῶς τὰ διατρέξαντα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔλαβε καιρὸν νὰ τὸν νοθεύσῃ μετὰ τῶν ἄλλων, εἶχεν ἀνάγκην πρηγομενίως νὰ τὸν διδάξῃ, πῶς ἐχρῆσται νὰ παραστήτῃ τὰ γινόμενα.

Ἡ μόνη παρατήρησις τοῦ Θάνου ἐπὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης ὑπῆρξεν, ἂν δὲν κινδυνεύουν αἱ

δύο γυναῖκες καὶ λαβῶν περὶ τούτου ὑπόσχεσιν, ἂν καὶ αὐταὶ γνωρίζουν νὰ φέρωνται, ἐσεβασίως καὶ περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἀρεθῆ ἐλεύθερος.

Ἐντοσοῦτω ἡ Εὐφροσύνη συνῆλθε καὶ περιστρέφουσα τοὺς ὀφθαλμούς, ἠρώτησε τὴν μητέρα της, ἂν δὲν ἐφάνη ἐκεῖ ὁ Θάνος, ἢ ἂν ἦτον ὄπτασις της.

— Ναί! κόρη μου, ὁ Θάνος ἦτον.

— Πῶς μὲ αὐτοὺς τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, τί ζητεῖ!

— Δὲν γνωρίζω. Κατέβηκε κάτω μὲ τὸν ἄγριον ἄνθρωπον ἐκεῖνον.

— Ναί! ἔχει τὴν φιλίαν του; εἶναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του;

Ἡ δυστυχὴς Εὐφροσύνη ἐνόμιζε τῶντι, ἀπατηθεῖσα ἐκ τῶν φαινομένων, ὅτι ὁ Θάνος ἐγινε πειρατῆς καὶ ἀκόλουθος τοῦ Ζάρπα καὶ ἐτκοτοδινίασεν. Τὰ εἰδυλλικὰ ὀνειράτά της ἐδιώκοντο ὑπὸ ἀγρίων φασμάτων, καὶ ἀκουσίως προέδιδεν, ὅτι ἐνεφώλευσεν εἰς τὴν καρδίαν της ὑπὲρ τοῦ Θάνου αἰσθημα τρυφερότητος, τοῦ ὁποῖου αἰφνης ἐδεικνύετο ἀνάξιος. Τοιοῦτον ἄλγος δὲν εἶχε ποτὲ δοκιμάσει ἡ καρδία της; καὶ ἦτον ἀδύνατον νὰ τὸ κρύψῃ. Ἴσως μὲ ἀπορεύγει αἰσχυρόμενος, ἔλεγε καθ' ἑαυτὴν, ὅταν ἤδη ὁ Θάνος ἴστατο φαιδρὸς ἐνώπιόν της καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι δύσκολον ν' ἀπολογηθῇ τις πρὸς τὸν εὐνοϊκῶς προκατελημμένον, κατὰ φυσικὴν ἀντίδρασιν, ἠζήτησεν ἡ ὑπὲρ τοῦ Θάνου συμπάθεια τῆς Εὐφροσύνης, ἥτις ἐπεθύμει νὰ δώσῃ δείγμα, ὅτι ἐξ ἀγνοίας τὸν ἠδίχησε. Ἰς ἐντελῶς ἀπειρος τοῦ κόσμου ὅμως, συγχερόνως ἐνόμιζεν ὅτι ὅλοι ἀνεγνώσαν ἐντὸς τῆς καρδίας της, τῆς ὁποίας ἐπροδόθη τὸ ἀπόρρητον τῆς ὑπὲρ τοῦ Θάνου τρυφερότητος, φανερωθείσης διὰ τῆς λειποθυμίας, καὶ ἐμύθημα αἰδοῦς ἐπεχύθη ἐπὶ τῆς ἀπαλῆς χροιάς της. Ἡ πάλιν τῶν ἐναντιῶν αἰσθημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐκυμαίνετο, εἰκονίζετο χαριέντως καθ' ὅλην τὴν στάσιν της, καὶ αἱ μακρᾶι καὶ μέλαιναὶ βλεφαρίδες νεύουσαι πρὸς τὰ κάτω εδείκνυνον τὴν εὐγραμμαμον ἠέρα τῶν ὀφθαλμῶν της. Πλησίον της ἴστατο ὁ Θάνος, καὶ αἱ μὲν μονοσύλλαβοι καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐπαναλαμβανόμεναὶ ἐρωτήσεις της ἐφαίνοντο ὅτι λέγουν εἰς αὐτόν νὰ φύγῃ, ὁ δὲ ὑπὸ τὰ στήθη της παλμὸς ἀδιστακτικῶς ἐσήμαιεν, ὅτι εἶναι προτιμότερον νὰ μείνῃ. Αὐτὸς ὅμως μὴ ἐννοῶν τὴν παραχρῆν ἐκείνης, ἀλλὰ ἐκλάμπων ὑπὸ χαρᾶς καὶ ὑπὸ τὸ κράτος αἰδήμονος θαυμασμοῦ, διηγεῖτο ἐκ τῶν παθημάτων του, ὅσα ἢ πρὸς τὸν Ζάρπαν ὑπόσχεσις του ἐπέτρεπεν.

Ἐντοσοῦτω ἔλυσαν πάλιν οἱ ναῦται τὰ ἰστιῶν τοῦ πλοίου καὶ ῥυμουλκοῦντες τὴν λέμβον, ἥτις ἐμελλε νὰ χρητισεύσῃ ὡς πειτιτήριον τῆς διασώσεως τῶν ναυαγησάντων, ἐτράπησαν πρὸς τὴν Σκόπελον πλέοντες ἐξ οὐρίας. Μετ' ὀλίγον ἀνεπέτασε καὶ τὸ ἕτερον πλοῖον ἰστιῶν τινὰ καὶ διευθύνθη πρὸς τὰ ἐρημονήσια.

Περὶ δειλὴν ὄψιν εἰσέπλευσε τὸ πλοῖον τοῦ Χρόνη εἰς τὸν λιμένα τῆς Σκοπέλου, καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἐδήλωσε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ζάρπα, ὅτι ἀπήντησεν αὐτόν μετὰ τινῶν ναυτῶν καὶ τοῦ Θάνου διασωθέντας ἐκ ναυαγίου ἐπὶ λέμβου, ἐν μέσῳ

τὰς κυμαινόμενης θαλάσσης, ὁ δὲ Ζάρπας ἐξέβησε τὸ ναυάγιον τοῦ Ὀθωμανικοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον μετέφερον δὴθεν αὐτοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ ὑποβόσεις των.

Ὁ Ζάρπας τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἀμέσως κατέγινε νὰ στείλῃ ξυλείαν, σχοινία, ἰστία καὶ ὅλα τ' ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἐρημόνησον μετὰ τινος ἐπιτηδείου περὶ τὰ ναυπηγικά, διὰ νὰ ἐπισκευάσῃ καὶ μετασκευάσῃ τὸ κυριευθὲν πλοῖον, ὥστε νὰ κατασταθῇ ἀδιάγνωστον. Ὁ Θάνατος ἠκολούθησε τὰς δεσποϊκὰς του εἰς φιλικὴν οἰκίαν, καὶ ἡ Εὐφροσύνη ἐδόθη πάλιν εἰς τὰ συνήθη της ἔργα, στέλλουσα καθ' ἡμέραν αὐτὸν εἰς τὸν λιμένα νὰ μάλιστα ἐκ τῶν ἐρχομένων πλοιαρίων περὶ τοῦ πατρὸς της, τὸν ὁποῖον περιέμενε ἀνωπυμένως. Ἐν τῷ μεταξύ ἦλθον καὶ παρ' αὐτοῦ εἰδήσεις, ὑποσχόμενου ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ φθάσῃ πρὸς τοὺς οἰκείους του.

(Ἐπιτετα οὐρέχια.)

ΨΗΦΟΘΕΤΙΚΗ.

(Ἰδε φυλλῶδ. ΡΑΖ.)

—o—

Ἡ τέχνη διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν μεγίστην φήμην κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ὑπῆρξεν ἡ Ψηφοθετική, ἐξασκουμένη μετὰ θαυμασίας ἐπιτηδεϊότητος καὶ ἐντελείας, διόπερ πλείστα Ἰταλίτες πόλεις προσεκάλουν Ἕλληνας καλλιτέχνους ἐκ Βυζαντίου ἐμπείρους εἰς τὸ ψηφοθετεῖν, πρὸς ἐπικὸν σμῆσιν τῶν ἰδίων ναῶν.

Τὰ προϊόντα τῆς τέχνης ταύτης ἀπαντῶμεν πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ εἰς τὸν ἐν Ραβένῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Βιταλίου (S. Vitale) (1).

Ὁ Ἰουστινιανὸς κατεκόσμησε τοὺς θόλους καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους διὰ ψηφιδωτῶν ὠραιότατης ἐργασίας, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν τῇ Ἐξέδρᾳ (Trihuna) τοῦ Ἁγίου Βιταλίου παριστάνται τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἁγίου Μαξιμιανοῦ, παρόντος τοῦ Ἀυτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ μετὰ τῶν αὐλικῶν του (2).

Ὁ Καθηγητὴς Ροζίνης ὁμιλῶν περὶ τῶν ψηφιδωτῶν τούτων ἐκφωνεῖ (3):

« Τίς πλησιάζων κατὰ πρῶτον τὰ ἐξαισία ἐκεῖνα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἀριστοτεχνίας, τῆς διὰ τῶν ψηφοθετικῶν προκαλοῦσης, τολμᾷ εἰπεῖν, τὴν αἰωνιότητα, δὲν ἐμπνέεται ὑπὸ ἀκαταλήπτου αἰσθηματικῆς σεβασμοῦ, καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνει τοὺς λόγους

(1) Ὁ ναὸς οὗτος ἐκδομήθη τῷ 547 Μ. Χ. ὑπὸ Ἑλληνος ἀρχιτέκτονος, τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἀγίας Σοφίας.

(2) D'Agincourt Hist. de l'Art. Planché XVI. N. 8.

(3) Prof. Rosini. Storia della Pittura Italiana nel proemio.

τοῦ μεγαλεπήθου στρατηγῶ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν ὅτε εἶδε τὰς Πυραμίδας. Δώδεκα αἰῶνες καὶ ἐπέκειρα ἐξέβησε τῆς ἐξέδρας ἐκείνης παρατηροῦν ἡμᾶς; »

E chi è colui che per la prima volta pone il piede presso a quei venerabili monumenti del greco magistero, che nei musaici sfidava quasi l'eternità, senza sentirsi comprendere da una misteriosa venerazione, e senza ripetere i detti del gran Capitano de' nostri giorni alla vista delle Piramidi — *Dodici secoli e più, dall'alto di quella Tribuna vi riguardano?* Καὶ ὁμοῦ ἐνεσιεῖται καλῶς (λέγει ὁ ἴδιος) διὰ ποῖον λόγον λυπεῖ μεγάλως τὴν καρδίαν παντὸς Ἰταλοῦ αἰσθανομένου ἐθνικὴν φιλαυτίαν, τοιαύτη οὕτως εἰπεῖν δουλεία διατηρηθεῖσα μέχρι τῆς 1' ἑκατονταετηρίδος ὅτε ἡ ψηφοθετικὴ εἶχε πλέον παρακμάσει.

Ὁ Λέων ἐξ Ὀστίας (1) μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ ὄρους Κασίνου Δεζιδέριος (Abate Disiderio del Monte Cassino), ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ναοῦ κατὰ τὸ 1066, προσεκάλεσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καλλιτέχνους —

« Legatos interea Constantinopolim ad locandos artifices destinavit, peritos utique in arte musaria et quadrataria; quoniam artium istarum ingenium a quingentis et ultra jam annis Magistra Latinitas intermiserat »

Καὶ πλείστοι ἄλλοι δυτικοὶ χρονολογοὶ τῆς 1Α' καὶ 1Β' ἑκατονταετηρίδος μαρτυροῦσι τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἔλευσιν τεχνιτῶν Ἑλλήνων, διατηρήσαντες κάποτε καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, οἷον Πέτρου τινὸς ἐργαζομένου τὸ 1150, καὶ Ἀπολλωνίου μεταβάλλοντος ἀκολούως μετὰ τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀνδρέου Τάφῃ Ἰταλοῦ ἐκ Βενετίας εἰς φλωρεντίαν, καὶ ἐργασθέντος τὸ 1250 εἰς τὴν ψηφοθετίαν τοῦ θόλου τοῦ Βαπτιστηρίου τῆς Ἐπισκοπῆς (Battistero di S. Giovanni) καὶ ἀλλοχοῦ (2). Πιθανὸν δὲ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ τὸ λαμπρὸν ψηφοθέτημα τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Μηνιάτου ἐκτὸς τῶν τειχῶν φλωρεντίας, ἀπεικονίζον τὸν Χριστὸν ἐπὶ θρόνου, καὶ τὸ ὅμοιον αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ Πίσσης.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἔγινε μνεῖα περὶ τοῦ ψηφοθετικῆς τοῦ Ἐφραίμ διατηρουμένου εἰς τὸν ἐν Βηβλεῖμ ναὸν τῆς Θεομήτορος.

Ὁ τῆς Σικελίας Βασιλεὺς Guillaume-le-Bon προσεκάλεσε ζωγράφους ἐκ Βυζαντίου οἵτινες εἰργάσθησαν τὰ κατακοσμοῦντα ψηφοθετήματα τὰ ἐσωτερικὰ τείχη τοῦ ναοῦ τὸν ὁποῖον μεγαλοπρεπῶς ἐκδομήθη ἐν Πανόρω (3) τὸ 1177.

Ἐν Ῥώμῃ σώζονται πολλὰ ψηφοθετήματα τῆς Βυζαντινῆς Σχολῆς, οἷον ἐν τῷ Ναῷ S^a Maria in Transtevere καὶ S^a Maria Maggiore.

Ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ τῆς Πόλεως Σπολέτου (Spoleto)

(1) Leone Ostiense. Descrizione del Tempio del Monte Cassino. lib. III.

(2) Vasari, vita di Andrea Tafi.

(3) Descrizione del Real tempio e monastero di S. Maria nuova di Morreale. Palermo 1702. Ὁ συγγραφεὺς συζητεῖ σπουδαίως ἐν οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ ναοῦ ἦσαν Ἕλληνες ἢ Ἰταλοί. (σελ. 46).

σώζεται ψηφιδωτὸν τοῦ ἔτους 1207. ὁ δὲ τεχνίτης ὠνομάζετο σόλστερος, πιθανὸν Ἕλληνα τὸ γένος, καθότι ἡ ἐργασία καὶ αἱ μορφαὶ τῶν ἀπεικονισμάτων ἀνήκουσι προφανῶς εἰς τὴν Βυζαντινὴν σχολήν.

Ἐκεῖ δὲ πρὸ πάντων ὅπου ἡ τέχνη αὕτη ἔλαβε τὴν μεγαλητέραν ἀνάπτυξιν καὶ πρόδον, ὑπῆρξεν ἡ Ἑνετικὴ Πολιτεία, ἕνεκα τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν αὐτῆς μετὰ τοῦ Βυζαντίου, καὶ Ἕλληνες τεχνίται προστεκλήθησαν ὅτε ὁ περιφανέστατος ναὸς τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἐκδομεῖτο καὶ ἐπεριοκομεῖτο μετὰ πᾶν ὅ,τι ἡ τέχνη ὠραιότερον παρήγαγε (1).

Φθάνει μόνον νὰ ρίψῃ τις βλέμμα ἐπὶ τῶν θαυμασιῶν ἔργων τῆς ψηφοθετικῆς ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου, ὅπως πεισθῇ περὶ τῆς προόδου τοῦ σχεδιογραφίου ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τεχνιτῶν κατ' ἐκείνην τὴν βάρβαρον ἐποχὴν. Ἐκεῖ συστήσαντες σχολὴν ἀπὸ τῆς 1Α' ἑκατονταετηρίδος ἐδίδαξαν τοὺς Ἑνετοὺς, οἵτινες πιστῶς διετήρησαν κατὰ τοὺς ἀκολουθούτους χρόνους, μέχρι τῆς 1Β' ἑκατονταετηρίδος τὸν Βυζαντινὸν ἐκείνον τρόπον τοῦ ψηφοθετεῖν, ζωγραφεῖν καὶ σχεδιάζειν, καθότι δείγματα σχεδιογραφίας ἐπρεπε νὰ προηγηθῶσι τῶν ψηφοθετικῶν ἐκείνων τὰ ὅποια ἄλλο δὲν ἦσαν εἰμὴ ἀπομιμήσεις.

Οὐ μόνον δὲ ἐν Ἑνετίᾳ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περίεξ αὐτῆς ἀπαντῶμεν Ἕλληνας τεχνίτας ἐξ ἀρχαίου ἀνεκδότου χειρογράφου μανθάνομεν ὅτι ἐν τῇ ἐπαρ-

(1) Augustale Ducale Basilica dell'Evangelista S. Marco nell' inclita dominante di Venezia. Venezia 1761. in fol.

Ὁ Cicognara (Storia della Scultura Tom II. p. 39) μετὰ τῆς συνήθους εἰς αὐτὸν ἐπιπολιότητος, εὐαρεστούμενος ν' ἀποδῶν τὴν γέννησιν πατρῶν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν εἰς τὴν Ἰταλικὴν εὐφυίαν, λέγει περὶ τῆς οικοδομῆς τοῦ Ἁγ. Μάρκου: « Incerti sono i nomi dell' autore della prima e di quello della facciata che non saranno forse » opere dello stesso ingegno » Ἄλλ' ὁ καλὸς μας συγγραφεὺς ἠγνοεῖ φαίνεται ὅτι ὁ Ἁγ. Μάρκος κατασκευάσθη ἀπρὸς ἀλλήλους κατὰ τὰ σχέδια τῆς Ἁγ. Σοφίας!

Ὁ χρονολογὸς προσεπιμαρτυροῦσιν ὅτι ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων ἀνεγέρθη ὁ ναὸς ἐκεῖνος. Καὶ πρῶτον ὁ Ἑνετὸς Bernardo Giustiniani, συγγραφεὺς τῆς 1Β' ἑκατονταετηρίδος λέγει: « Per la riedificazione del tempio fu ssero chiamati » architetti da Constantinopoli. Ὁ δὲ Sabellico, συγγραφεὺς τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, λέγει ὅτι οἱ θόλοι τοῦ Ἁγ. Μάρκου κατασκευάσθησαν κατὰ Βυζαντινὸν ῥυθμὸν—Alissimae testudines » Graecanicis operis—Ὁ Paolo Morosini τῆς 1Ζ' ἑκατονταετηρίδος λέγει: « Da Pietro Orseolo per la riedificazione (di S. Marco) da Constantinopoli furono chiamati architetti piu » eccellenti chi vi fossero — Ὁ Fra Sansovino (Venezia Illustrata) ἐπιθετοῖς τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἀλήθειαν.

Παραλείποντες πολλὰς ἄλλας μαρτυρίας ἀρχαίων, εὐρίσκουμεν ὅτι ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ δεινὸς περὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ D'Agincourt (Hist. de l'Art. Architecture T. I. p. 45) φέρει τὴν ἀκόλουθον γράμην— « Le gouvernement de Venise... appela de » Grèce les meilleurs architectes qu'il fut possible de trouver, et les chargea d' élever une eglise métropolitaine dans » le style de celle qui ornait avec tant d'éclat la ville de » Constantinople. »

Ὁ ἴδιος παρατηρεῖ πρὸς τούτους ὅτι οἱ τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἀρχιτέκτονες οὐ μόνον δουλικῶς ἐμιμήθησαν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καλλονὴν τῆς Ἁγ. Σοφίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ καθέκαστα ἀκόμη οὐδόπως ἐπρόσπειραν νὰ ἐπινοήσωσι τὰ ἀρχιτεκτονικὰ λάθη τοῦ ναοῦ τὸν ὁποῖον ἔλαβον ὡς ὑπογραμμῶν καὶ τύπον.

χία παδοῦς Terra di Corto di Sacco (Saccensium), 20 μίλια μακρὰν τῆς Ἑνετίας, εἰργάζετο τὸ 1143 Ἕλληνα ζωγράφος Καλογιάννης τὸ ἐπιθετόν (1). Καὶ κατὰ τὰς ἐπομένας ἐποχὰς Ἕλληνες ζωγράφοι ἐδίδασκον, ὡν ἐξοχώτερος ἦν ὁ Κωνσταντινουπολίτης Θεοφάνης, ὅστις περὶ τὸ 1200 εἶχε συστημένην σχολὴν ἰδίαν ἐν Ἑνετίᾳ εἰς ἣν πολλοὶ συνέδραμον ἐκ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας ἵνα διδασκώσιν. Ὁ δὲ περίφημος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ζωγράφος ἐκ Φεβρῆρας Γελάσιος ἐχορημάτισε μαθητῆς του. Πιθανὸν λοιπὸν ὅτι εἰργάσθη ἢ προπαρασκευάζων σχέδια διὰ τὰ ψηφοθετήματα ἢ καὶ ὡς ψηφοθέτης ἐν τῷ Ἁγ. Μάρκῳ, καὶ ἡ συστάσις σχολῆς ἐν Ἑνετίᾳ ὑπὸ Ἑλλήνων ζωγράφων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἶναι περίστασις ἣτις πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν (2).

Ἀναφέρομεν τέλος τὴν μαρτυρίαν συγγραφέως (3) ὅστις σαφέστερον παντὸς ἄλλου ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀληθοῦς καταγωγῆς τῆς τέχνης καὶ τῶν Βυζαντινῶν ψηφοθετικῶν ἐν τῷ Ἁγ. Μάρκῳ. Οὕτε, λέγει, ὀλιγωτέραν δυσκολίαν ἀπήντησεν ἡ τέχνη ν' ἀναγεννηθῇ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καταστραφεῖσα καὶ σχεδὸν ταφεῖσα ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων ὑπὸ τὰ εἰρεπία τῆς ταλαιπώρου Ἰταλίας, καθότι οὐτε τὰ ἐκ χαλκοῦ οὐτε τὰ ἐκ μαρμαροῦ ἀριστουργήματα διέφυγον τὴν καταστρεπτικὴν αὐτῶν μανίαν.

Ἡ Ζωγραφικὴ ἀνευρέθη κατὰ τὸ 1071, ἡγεμονεύοντος τοῦ δουκὸς Domenico Silvio ὅτε ἐπικοσμούμενος ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἤρχισε συγχρόνως εἰς τὸν νεὸν ζωγραφικῆς διὰ ψηφοθετικῆς τέχνης, ἣτις ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκ τῶν κεχρωματισμένων σχεδίων, ἐπίσης κατασκευασθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν, τῶν ἐργασθέντων ἐν τῷ Ἁγ. Μάρκῳ πλείστα ψηφοθετήματα, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἐξέδραν τοῦ χοροῦ — Tribuna della Cappella del Coro, τὸν Σωτήρα μετὰ τῆς Θεοτόκου, τὸν Δαυὶδ, Σολομῶνα, Μαλαχίαν, Ζαχαρίαν καὶ ἄλλους προφήτας εἰς τὴν δεξιὰν δὲ ἀψίδα, τὸν Ἁγ. Μάρκον προχειρίζομενον ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πέτρου καὶ ἀποστελλόμενον εἰς Ἀκυλίαν (Aquila) μετ' ἐπιγραφῆς — *Marcus sacratur* — καὶ ἄλλας πράξεις τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Ἐρμαγόρου. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ἀψίδα ἀπεικονίζεται τὸ λείψανον τοῦ βυαγγελιστοῦ Μάρκου ὅτε μετεκομίσθη ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Ἑνετίαν μετ' ἐπιγραφῆς *Marcus furantur, Kanzir ij vociferantur*, καὶ ἄλλα θαύματα συμβάντα κατ' ὁδὸν, τοῦ δουκὸς Giustiniano Partecipatio προὔπαντήσαντος τὸ λείψανον κατὰ τὸ 828. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης ἔλαβε βαθμυδὸν βελτιώσεις μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Abate Gioachino ἀκμάσαντος τὸ 1186.

(1) A. Zanetti, Storia della Pittura Veneziana p. 2—3.

(2) Historia Almi Ferrariensis Gymnasii. Ferraria 1735—καὶ A. Zanetti ἐν τῷ προμνησθέντι συγγράμματι εἰς τὸ τέλος Notizie intorno alle Pitture di musaico della Chiesa di S. Marco, p. 563—564.

(3) Carlo Ridolfi. Le meraviglie dell'Arte, ovvero le Vite de Pittori Veneti. Venezia 1648 parte I. p. 12—13.

Οί αυτοί Έλληνες τεχνίται δια τοῦ ἰδίου ρυθμοῦ ἐξηκολούθουν νὰ ἐργάζωνται ἐπὶ σανίδων εἰκονογραφίας ἁγίων, καθὼς εἰσέτι ἐπικρατεῖ συνήθεια παρ' αὐτοῖς. Ὅθεν προκύπτει τρανώδες ἐκ τούτου ὅτι ἡ ζωγραφικὴ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀνεκώθη πρῶτον ἐν Ἑνετίᾳ πρὶν εἰσέτι εἰσαχθῆ εἰς Φλωρεντίαν, ὡς δοξάζει ὁ Βαζάρης.

Ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν τεχνιτῶν οἵτινες ἀκολούθως ἤκμασαν, κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν πυρκαϊῶν μόνον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρόσωπον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐπάνω τῶν Πυλῶν σώζονται λείψανα βυζαντινῶν ψηφοθετῶν· τὰ δὲ ὀνόματα ἐκείνων οἵτινες μᾶλλον εὐδοκίμησαν καὶ ἐβελλίωσαν τὴν τέχνην παρημελήθησαν, ἕνεκα δὲ ἐλλείψεως ἱστορικῶν ἐγγράφων μένουσιν ἄγνωστα.

— 0 —

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΨΑΛΙΔΑΣ

Ἄν ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἀκριβὴς μίμησις τῆς φύσεως ἔπαυσε κατ' ὀλίγον, ἐκ παραδόσεως ὅμως τινὲς τῶν ἀρχαίων μορφῶν ἐνέμειναν εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην.

Οἱ Ἴταλοὶ μέχρι τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀκολούθως, ἦσαν πληρέστατα πεπεισμένοι ὅτι ἡ ζωγραφικὴ ἐχρεώσεται τὴν ἀναγέννησιν τῆς εἰς τοὺς Ἕλληνας (1).

Πρὸς πλειοτέραν δὲ ἀποδείξει τῆς ἀληθείας ταύτης ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα προϊόντα τινὰ τῆς βυζαντινῆς σχολῆς ἐν τῷ τοιχογραφεῖν καὶ ὑδρογραφεῖν, διατηρούμενα εἰς διαφορῶν Ἰταλίδας πόλεις.

Αἱ τῆς Θεομήτορος εἰκόνες ἀποδεδόμεναι εἰς τὸν Ἅγιον Δουκᾶν, οὐχὶ βεβαίως εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν ἀλλ' εἰς ἕτερόν τινα ὅστις ἅγιος ἐπίσης· ἐπεκαλεῖτο ἕνεκα τῆς χρηστότητος τῶν ἡδῶν αὐτοῦ, ἀνήκουσιν ἅπανται εἰς τὴν βυζαντινὴν σχολὴν.

Ἡ ἐν Βονωνίᾳ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου (Madonna di S. Luca) φέρει ἐπιγραφὴν· *Opus Lucae Cancellari*, πιθανὸν δὲ καὶ ἐκείνη τῆς *Impruneta* ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν ζωγράφον (2)· ὡσαύτως καὶ ἡ ἐπιφανεστάτη εἰκὼν τῆς *Νικοποιοῦ* Θεοτόκου κομισθείσης ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Ἑρρ. Δανδῶλου, τανῦν δὲ διατηρουμένης ἐν τῷ τοῦ Ἁγ. Μάρκου ναῷ ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τοῦ 1204 ἔτους.

Ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Σχολῇ, ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου εἰς *S. Maria Maggiore*, εἶναι ἐκ τῶν ἀποδομιμένων εἰς τὸν Δουκᾶν, καθὼς καὶ πολλαὶ ἄλλαι αἰτίνες φέρουσιν Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς (3). Φαίνονται ἐπίσης τοιχογραφίαι βυζαντινῆς τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Οὐρβανῶ. (*S. Urbano alla Caffarella presso la fontana delle Ninfa Egeria*) (4).

(1) Vasari, *Vite dei Pittori* ect.
(2) Lami Diss. pag. LXVII.
(3) Lanzi, *Storia della Pittura*. Tom. II, p. 12.
(4) D'Aginc. Pl. XCIV. *Quarages d'une école grecque établie à Rome.*

Αἱ εἰκονογραφίαι τοῦ Subiaco, βυζαντινῆς σχολῆς, φέρουσι τὸ ἔτος 1219.

Αἱ τῆς Σαβόνας (Savona). Εἰς τὸν ἐν Βονωνίᾳ ναὸν τοῦ Ἁγ. Στεφάνου διατηρεῖται ἀξιόλογος τοιχογραφία διὰ τὴν ἔκφρασιν καὶ τὰς διαθέσεις, ἀνήκουσα εἰς τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα, καὶ θεωρουμένη ὑπὸ πάντων ὡς ἀνάμνησις τῆς βυζαντινῆς ἔργου (1).

Ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ῥωαίων Τεχνῶν, ὑπάρχει εἰκὼν βυζαντινῆ τὴν Μαγδαλὴν ἢν Μαρίαν ἐξεικονίζουσα, ἔργον τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος. Εἶναι δὲ κατὰ τὴν χρονολογικὴν τάξιν ἐπι κεφαλῆς τῶν λοιπῶν εἰκόνων, ἀποδεικνύουσα οὕτω τὴν καταγωγὴν τῆς Φλωρεντινῆς σχολῆς.

Ἐπίσης βυζαντινὴ εἶναι ἡ τῆς Θεοτόκου εἰκὼν ἐν τῇ ἐν Σήνῃ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ῥωαίων Τεχνῶν τοῦ ἔτους 1262, φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου *Ugone Scudario*—πιθανώτατον Ἕλληνας τὸ γένος (2).

Ἡ τῆς Φλωρεντίας δημοκρατία περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος διακειμένη ἐχθρικῶς πρὸς τὰς δημοκρατίας Σήνης καὶ Πίσσης ἕνεκα ἐπαρχιακῶν ἐρίδων, ἐλλείψιν δὲ ἔχουσα ἐπιτηδείων τεχνιτῶν ὡς ἐκπεσούσης τῆς ζωγραφικῆς, προσεκάλει διὰ ψήρισματος κατὰ τὸ 1250 Ἕλληνας ζωγράφους ἐκ βυζαντινῶν ἵνα ἀνορθώσωσι τὴν ἤδη ἀπολεσθεῖσαν τέχνην (3). Οὗτοι δὲ πρὸ πάντων εἰργάσθησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεομήτορος *S. Maria Novella*, καὶ περὶ τοῦ γεγονότος τούτου οὐδεὶς δύναται νὰ ἀντίπῃ καὶ οὐδεὶς εἰσέτι σώζονται τοιχογραφίαι τινὲς (4) ἐκ τῶν οὐχὶ εὐκαταφρονήτων βυζαντινῶν ἐκείνων ἔργων, ἀνακαλυφθεῖσαι ἐσχάτως ὑποκάτωθεν τοῦ βηθέντος ναοῦ παρὰ τῷ Εὐκταριῶ τῶν Ἰσπανῶν (*Cappellone degli Spagnoli*) ἀπεικονίζουσι δὲ τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου καὶ τὸν Ἀσπασημὸν τῆς Ἐλισάβετ.

Ὁ *Fra Giovanni Angelico de Fiesole*, ζωγράφος τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος, ἐμιμήθη καὶ ἀντέγραψε τὴν πρῶτην τῶν εἰκόνων τούτων ἐν μικρογραφίᾳ ἐπὶ χειρογράφων τινῶν διατηρουμένων εἰς τὸν ἐν Φλωρεντίᾳ ναὸν τοῦ Ἁγ. Μάρκου (5)· ἀποδείξει αὕτη ὅτι ἐτιμῶντο ἐπαξίως ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν τῆς ἐποχῆς ἐ-

(1) Lanzi. *Idem*. Tom. IV. p. 7. — D'Agincourt. *Planche* XCI.
(2) Rosini *Storia della Pittura Italiana* Tom. I. proemio.
(3) Vasari. *Vita di Cimabue*.
(4) Πολλὰ βυζαντινὰ ζωγραφία εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἰταλίας ἐξηρανοῦντο εἴτε ὑπὸ ἀμαθείας, καλυφθεῖσαι δὲ ἀσθεστώματος, εἴτε ὑπὸ φθόνου καὶ ἀνηλεῆς τῶν μεταγενεστέρων, καθὼς μαρτυροῦσι σύγχρονοι συγγραφεῖς.
Ἀρκούμεθα νὰ ἀκαθάρσωμεν τὴν ἐξέλιψιν τῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Μιχαῆλ. (*Orsammichele*) ἐς Φλωρεντίαν ἀιολόγων καὶ πολυαριθμῶν τοιχογραφῶν τῶν Ἰταλῶν ζωγράφων *Gadi* καὶ *Andrea del Sarto*, ὑπὸ ἀντιζήλιας κατὰ τῶν τεχνιτῶν τούτων.
Ὁ Καθηγητὴς I. Ροζίνης διηγεῖται ὅτι ὁ ἀγαματοποιὸς *Baccio Bandinelli* ὑπὸ φθόνου κινουμένου, κατεξέσπινεν ὠρπιον πίνακα (*Cartone*) τοῦ περικλειοῦς Μιχ. Ἀγγέλου.
Ἄν Ἴταλοὶ πρὸς Ἴταλοὺς ἐνεπνεύοντο ὑπὸ τασούτου μίσους, πόσῳ μᾶλλον κατὰ τῶν ξένων τεχνιτῶν;
(5) Nella lettera G. del Gaudemus, messale—e Antifonariu.—

κείνης. Ναιὼσι δὲ ὁ D'Agincourt ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰς τὸν ἀπαιτούμενον ἐπαινον, καὶ τὰς ἐσχάραξεν εἰς τὸ σύγγραμμά του (1).

Μαθηταὶ λοιπὸν τῶν ἀρχαίων βυζαντινῶν ζωγράφων ὑπῆρξαν οἱ πατέρες τῆς νέας Ἰταλικῆς ζωγραφικῆς, ὁ ἀνω μνηθεὶς *Gio. Angelico*, ὁ *Cimabue* (2), ὁ *Giotto* καὶ ὁ ἐκ Πίσσης *Giunta*· περὶ τοῦ τελευταίου μάλιστα μαρτυρεῖ ἀρχαίως τις ἱστορικὸς (3) ὅτι ἐδιδάχθη ἀπειροκάλως τὴν τέχνην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ 1210 «*Circa annum salutis 1210 Juncta Pisanus ruditer a Graecis instructus, primus ex Italis artem apprehendit.*» Ἐκ τούτου ἐξάγομεν ὅτι ἐν Πίσσῃ ὑπῆρχε τὸ 1210 Ἑλληνικὴ Σχολή, καθότι ἐν αὐτῇ ὁ *Giunta* ἐδιδάχθη. Καὶ ἂν ἄλλας ἀποδείξεις δὲν εἶχομεν αὕτη μόνη ἤρκει ἵνα πείσῃ πληρέστατα ἡμᾶς.

Ἄλλ' ἡ τῶν σωζομένων μνημείων μαρτυρία εἶτι μᾶλλον ἐπιβεβαίωσι τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς ὑπάρξεως τῆς Σχολῆς ταύτης, καθότι εἶναι ἀπίστευτον πῶς οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἱστορικῶν ἀνέφερε τὴν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Πίσσης (*nella Sala dell'Opera cosi detta*) σωζομένην τοιχογραφίαν ἀπεικονίζουσαν τὴν Θεοτόκον, καὶ δεικνύουσαν καθαρῶς τὸν τύπον τῶν βυζαντινῶν μορφῶν· φαίνεται δὲ ὅτι ἐπαξίως ἐκτιμώμενη ἐσεβάσθη, ὅτε κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα ἠαῖθουσα τοῦ ναοῦ ἐκείνου ἐπεκοσμήθη ὑπὸ τῆς γραφίδος τοῦ *Benozzo Gozzoli*. (4).

Ἀξιοσημειώτος ἐπίσης ἡ περικαλλὴς εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγ. Ματθαίου διατηρουμένη (πρότερον ὑπῆρχεν εἰς τὴν καταργηθεῖσαν μονὴν τοῦ ἁγίου Δαυρεντίου), καὶ ἡ σεβασμία εἰκὼν τῆς Θεομήτορος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Sotto gli Organi*.

Αἱ δύο τοῦ Χριστοῦ εἰκόνες, ἡ μὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Παύλου (*S. Paolo all'Orto*) ἡ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ *Pesciolini* μετακομισθεῖσαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου, εἰσὶν ἀμρότεροι προγενέστεροι τοῦ *Giunta*, αἱ δὲ μορφᾶι βυζαντιναί. βυζαντινὴ εἶναι καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἐκ τῆς ὁποίας μόνον ἡ κεφαλὴ σώζεται. Τῆς βυζαντινο-ἰταλικῆς σχολῆς τέλος καὶ προγενέστεροι τοῦ *Giunta* εἰσὶν ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Φρεδιανῶ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ μικρότερα ἐν τῷ *Σκενοφυλακείῳ* τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου. (5)

Οἱ ἐκ Σήνης ζωγράφοι *Guido* καὶ *Duccio*, ἀκμάσαντες τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα, ἐρημάτισαν μαθηταὶ τῶν βυζαντινῶν, καὶ οὐδόλως ἀπεμακρύνοντο ἐκ τῆς σχολῆς ἐκείνης, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων

(1) D'Aginc. *Hist. de l'Art.* pl. CIX.
(2) Vasari, *Vita di Cimabue*.
(3) Padre Angeli, *Collis Paradisi Amoenitatis seu sacris Conventus Assiensis*. *Hist. lib II.* 'Idē καὶ Rosini *Storia della Pittura Ital.* proemio
(4) Prof. G. Rosini, *Storia della Pittura Italiana nel proemio*, ὅπου καὶ ἡ λιθογραφία τῆς εἰκόνος.
(5) Αὐτόθι.

ἔργων αὐτῶν. Περὶ τοῦ τελευταίου παρατηρεῖ ὁ ἐσχάτως συγγράψας *K. Μιλανέζης* (1) ταῦτα· *Duccio seguiva le tradizioni dell'Arte Bizantina*, ὁ Δούκιος ἠκολούθει τὰς παραδόσεις τῆς βυζαντινῆς Σχολῆς. Ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ὑπῆρξε βεβαίως τοιαύτη σχολή, καθότι πολλόταται ζωγραφίαι φαίνονται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐκκλησίας.

— 0 —

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΑ.

Τὴν ἀρχαίαν τέχνην ἀνακαλοῦσιν αἱ μικρογραφίαι κεκαραγμένα ὑπὸ χριστιανῶν ἢ εἰδωλολατρῶν εἰς χειρόγραφα, σπανιωτάτη δὲ καὶ ἀρχαία ὑπῆρχεν ἡ τέχνη αὕτη, τούτου ἕνεκα καὶ ἐπιζήτητος.

Τὰ χειρόγραφα εἰς τὰ ὁποία φαίνονται αἱ ἀξιολογότεραι μικρογραφίαι ἐργασθεῖσαι ὑπὸ Ἑλλήνων τεχνιτῶν εἰσὶ τὰ ἑξῆς·

Τὸ τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ Ἀμ'ροσιανῇ Βιβλιοθήκῃ, οὗ αἱ γραφαὶ ἀνακαλοῦσι τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα.

Ὁ Βργίλιος τοῦ Βατικανοῦ τῆς Δ' ἢ Ε' ἑκατονταετηρίδος (2).

Ὁ Τερέντιος τοῦ Βατικανοῦ με σκηνὰς τῶν Κωμωιδῶν. (3)

Τὸ χειρόγραφον *Kosmā* τοῦ Ἰνδοπλεύστου μοναχοῦ τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, ὅστις ἐγραψε χριστιανικὴν τοπογραφίαν (4).

Ἐπίσης ἐν τῷ Βατικανῷ αἱ ἀρχαιότεραι μικρογραφίαι τῶν βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἰδίως τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. (5)

Εἰσὶν ἐπίσης ἄξιοι παρατηρήσεως διὰ τὴν ἐντέλειαν αἱ μικρογραφίαι αἱ ἀπεικονίζουσαι τὴν Σταύρωσιν ἐν χειρογράφῳ Ἱεροτελετῶν—*Exultet*—τῆς ἑκατονταετηρίδος, διατηρούμενον ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ (*Primaziale*) Πίσσης. Αὗται εἰσὶν ἀναμφισβότως ἔργα Ἑλληνικὰ, καὶ μαρτυροῦσιν ἐπὶ μᾶλλον τὴν ὑπαρξὴν Ἑλλήνων ζωγράφων προγενεστέρων τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἐπισκοπῆς. Ἐσχάτως τινὰς τῶν μικρογραφῶν τούτων ἐξέδωκεν ἐν χαλκογραφίᾳ ὁ *K. Santoni*. (6)

Ἄγνωστου Ἕλληνος τεχνίτου γεῖρες εἰργάσθησαν μετὰ σπανίας κομψότητος καὶ καλλονῆς τὰς μικρογραφίας τὰς κοσμοῦσας τὸ εὐαγγέλιον τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος, διατηρούμενον νῦν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Δουκῆ τῆς Λούκας. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο μόνον ἔρκει ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐμπειρίαν τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν (7).

Ἀναφέρωμεν ἐπὶ τέλους τὸ ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς Σήνης διατηρούμενον ἀρχαιότατον Ἑλληνικὸν εὐαγγέλιον τῆς πρώτης Χριστιανικῆς ἐποχῆς, ἐκ

(2) G. Milanesi, *Documenti per la Storia dell'Arte Senese*, Siena 1854. p. 108. T. I.
(3) D'Aginc. *Hist. de l'Art.* Pl. XX—XXIV
(4) Αὐτόθι. . . . Pl. XXXV—XXXVI.
(5) Αὐτόθι. . . . Pl. XXXIV.
(6) Αὐτόθι. . . .
(7) Αὐτόθι.

λεπτοτάτης στιλπνής περιγυμνήσεως διὰ κομψοτάτων χαρακτήρων γεγραμμένου και κοσμούμενον διὰ μικρογραφιών θαυμασίας καλλονής.

Εν αρχή εκάστου Ευαγγελίου εξεικονίζονται οι Ευαγγελισταί επί θρόνου μετά των αναγκαίων διά γραφήν. Ο Μάρκος και ο Λουκάς πορίζονται γράφοντες επί του γόνατος ή δε επίγραφή και τα αρχικά στοιχεία εκάστου κεφαλαίου ειπίν επίχρυσα μετά κοσμημάτων.

Κλείεται δε διά σανίδων κεκαλυμμένων υπό ερυθρού σπρικού ύφασματος, έρ' ών εισί προσκεκολλημένοι διά της έγκαστικής άργυραί εικόνες της Αναστάσεως εξ ενός και της Αναλήψεως εξ άλλου, και άλλων Αγίων μετά των ονομάτων αυτών κεχαραγμένων ελληνικούς γράμμασι.

Το πολυτίμον τοτο χειρόγραφον ήγοράσθη υπό του Νοσοκομείου Σήνης μετ' άλλων αγίων λειψάνων εκ Βενετίας το 1359, αντί φιορινίων 1625 της εποχής εκείνης (1).

Δεν ήθελεν εΐσθαι έπωφελες έπιχείρημα αν οι την Καλλιτεχνίαν σπουδάζοντες Έλληνοπαίδες εν ταίς Ευρωπαϊκαίς Ακαδημαίαις, έπικνακάμπτοντες εις την πατρίδα, έστρεπον την προσοχήν των εις την σπουδήν και διάσωσιν των βυζαντινών ζωγραφιών αι όποιαi άπαντώνται εις πλείστας της Ελλάδος χώρας. Τα έργα ταυτα από ημέρας εις ημέραν κινδυνεύουσι τον έσχατον όλεθρον καταστρεφόμενα υπό του πανδαμάτορος χρόνου και υπό άμυθών ανθρώπων μη εκτιμώντων την αξίαν των σεβαστιών τούτων λειψάνων του έθνικου ήμων κλέους. Αντιγραφόμενα ή συλλεγόμενα έπιμελώς δύνανται να χρησιμεύωσιν εις το να διελευκάνωσι τα της προόδου και της παρακμής της τέχνης παρά τοίς βυζαντινοίς (2).

Ας μιμηθώμεν δε και εις τοτο τα σοφά της Εσπερίας Ευρώπης έθνη τα όποια τσαούτην λατρείαν προσφέρουσιν εις τα έργα των προγόνων αυτών.

—o—

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ.

Πρό της ΙΓ' εκατονταετηρίδος, πριν ή αναγεννηθή ή τέχνη εν Ιταλία, έγινετο μεγίστη χρησις του βυζαντινού ρυθμού εις τα ανεγειρόμενα τότε οι κοδομήματα, προσκαλουμένων εκ Κωνσταντινουπόλεως των ικανωτέρων αρχιτεκτόνων.

Εν τοίς προειρημένοις ανεφέραμεν την άναμφι-

(1) Padre Della Vale, Lettere Sanesi sopra le belle arti T. II, p. 241.

(2) Ο Γάλλος καλλιτέχνης Sabatier, περιηγηθείς πλείστα της Ελλάδος χώρας, άντέγραψε τας εις διαφόρους Έκκλησίας σωζόμενας βυζαντινάς ζωγραφίας. Αλλά διά το πολυδύπανον δεν ήδυνήθη εισέτι να δημοσιεύση την αξιόλογον διά την τέχνην σλλογήν ταύτην.

Ευχής έργον ήτο αν τις εκ των όμογενών βαθυπλούτων έμπόρων, μιμούμενος τους άειμνήστους Ζωσιμάδας, έχορρήγει τα μέσα εις την άποπεράτωσιν του έθνωφελούς τούτου έπιχειρήματος.

σθήτητον βυζαντινήν καταγωγήν του εν Βενετία ναού του Αγ. Μάρκου.

Αυτότι εις το νησίδιον Torcello, ύπάρχει ο Ναός της Αγίας Φόσκας, ανοικοδομηθείς τα πρώτα έτη της Θ' εκατονταετηρίδος υπό του δουκός Orso, υίου του Pietro Orseolo. Το βαπτιστήριον, οι κίονες, τα ανάγλυφα, αι ζωγραφίαι, το ε: μαρμάρου έδαφος, αι θύραι και αυτά τα παράθυρα κλειόμενα διά λεπτών έλασμάτων δικρανούς μαρμάρου προς εισόδισιν του φωτός (1), άναμιμηήσκουσι βυζαντινά σχέδια και άπομιμήσεις.

Εν Ραβέννη, έδρα εξάρχου της βυζαντινης Αυτοκρατορίας, άπαντώνται πλείστα οικοδομήματα βυζαντινού ρυθμού, οίον ή Έκκλησία του Αγ. Βιταλίου οικοδομηθείσα υπό Έλληνο αρχιτέκτονος το 547, το Μαυσωλείον του Θεοδορίου, ή η μεταβλήθεν εις Έκκλησίαν Santa Maria della Rondana, ένδον μεν στρογγύλην έξωθεν δε δεκάγωνον.

Η του Αγ. Κυριακού Έκκλησία, Έπισκοπή της πόλεως Αγκώνος, άνηγέρθη κατά την δοξασίαν του D'Agincourt μεταξυ της Ι' και ΙΑ' εκατονταετηρίδος υπό Έλληνο αρχιτέκτονος, καθότι ή πόλις αυτη μετά των περιχώρων της διετέλει μέχρι της ΙΒ' εκατονταετηρίδος υπό την κυριότητα των βυζαντινών Αυτοκρατόρων. Τινές συγγραφείς υπέθεσαν δε: άνηγέρθη επί των έρειπίων του αρχαίου ναού της Αφροδίτης. Το όνομα του Αγίου έστί μετά βεβαιότητας Έλληνικης καταγωγής, το δε διάγραμμα παριστάνον Ανατολικόν σταυρόν ίσοσκελή, ο θόλος, τα ήμικυκλικά τόξα και ή γενική έντέλεια του οικοδομήματος, συντρέχουσιν εις το να υποστηρίξωσι την δοξασίαν ταύτην. Ο αυτός D'Agincourt καταστρέφει δι' έπιχειρημάτων την γνώμην του Ι. Βαζάρη (2), όστις άποδίδει εις τον εξ Αρβητιίου ζωγράφον και αρχιτέκτονα Μαργαρίτωνα, άποθανόντα περι τα τέλη της ΙΓ' εκατονταετηρίδος την οικοδομητην της Έκκλητίας εκείνης.

Εις το λάθος τοτο ενδέχεται να υπέπεσεν ο Βαζάρης, καθότι πάντοτε ο Μαργαρίτων έμμείτο και εν τη Αρχιτεκτονική και εν τη Ζωγραφική τον ρυθμόν και τας διαθέσεις των Έλλήνων τεχνιτών της εποχής αυτού. Αλλά προς τούτοις φαίνεται ότι περι τα τέλη της ΙΒ' (εποχή καθ' ήν ήδη πρό καιρου είχεν ανεγερθή ή Έκκλησία, ο Αγκών διετέλει εισέτι υπό τους βυζαντινούς Αυτοκράτορας. Τοτο μαρτυρεί και ο Μουρατόρης κατά το 1158—1167, έπιβεβαιών ότι το 1174 υπήρχεν εισέτι εκεί εξάρχου του Αυτοκράτορος Μανουήλ του Κομνηνού, και ότι εις τον της Γερμανίας Αυτοκράτορα Φριδερίκον— α ούκ ήν άρεστή ή φωλεά αυτη των Έλλήνων εις τα σπλάγγνα της Δυτικής Αυτοκρατορίας: » non piaceva questo nido dei Greci nel cuore dell' Impero d' Occidente. Εις τας ιστορικάς ταύτας

(1) Τοιαυτα έλάσματα ή πλάκες εκ λευκού μαρμάρου ένδοτε και εξ αλαβάστρου άπαντώμενα και εις άλλας Έκκλησίας, ως εις την εν Φλωρεντία του Αγίου Μηνιέτου, έμφαίνουσιν ανατολικήν καταγωγήν.
(2) Vasari vita di Margaritone.

άποδειξείς κατά του λάθους του Βαζάρη, προσθέτει ο σοφός Κορρινός (1) πλείστας άλλας αιτίας ουδεμίαν άμφισβησίαν παραλείπουσιν επί του προκειμένου.

Οί της πόλεως Πίσσης κάτοικοι, Έλληνικής όντες καταγωγής, υπό την επιρροήν του Δημοκρατικού αυτών πολιτεύματος περιήλθον κατά τον μέσον αιώνα διά της ναυτιλίας και της έμπορίας εις ύψηλην περιωπήν.

Περιερχόμενοι τα Έλληνικά παράλια ένεκα έμπορίας συνέδεον στενάς σχέσεις μετά των κατοίκων, επέστρεπον δε εις την πατρίδα των φέροντες τα λειψανα των αρχαίων Έλληνικών μνημείων τα όποια έχρησιμευσαν εις την οικοδομήν της Έπισκοπής αυτών.

Ο αρχιτέκτων του μεγαλοπρεπούς τούτου οικοδομήματος υπήρξεν ο εκ Δουλιχίου Έλλην το γένος Βουσκέτος, άνής νοήμων και μεγαλοουργός—Ο D' Agincourt και άλλοι διάσημοι αρχαιολόγοι θεωροῦσι τιν αρχιτέκτονα τούτον Έλληνικης καταγωγής, ο δε ιστορικός Βαζάρης αναφέρει περι αυτού τα έρεξής (2).

Η της Πίσσης Έπισκοπή άνηγέρθη διά των σχεδίων και υπό την διεύθυνσιν του εκ Δουλιχίου Έλληνο αρχιτέκτονος Βουσκέτου (Buschetto) σπανίας ικανότητος κατά την εποχήν εκείνην, οικοδομήθη δε και επεκοσμήθη υπό των Πισσαίων (όντων τότε εις την άκμήν του μεγαλείου των) δι' άναριθμητών λαφύρων κομισθέντων διά θαλάσσης εκ διαφόρων άπομεμακρυσμένων χωρών, ως προκύπτει εκ των φαινομένων κίωνων βάσεων, κιονοκράντων, γεισωμάτων, και άλλων παντοειδών λίθων. Μεγίστη δε υπήρξε ή οξύνοια και ή επιτηδειότης του Βουσκέτου εις την διάταξιν των λειψάνων εκείνων, άλλων μεν μεγάλων, άλλων δε μικρών και άλλων μεταίων, και εις την κανονικήν ρύθμισιν του όλου οικοδομήματος έσωτερικώς τε και έξωτερικώς.

Μετά μεγίστης ώσαύτως επιτηδειότητος διενέτησεν εις το πρόσωπον (facciata) ικανόν αριθμόν κίωνων, επικοσμήσας το μέτωπον δι' αρχαίων αναγλύφων και αγαλμάτων, κατασκευάσας τας κυριώτερας του προσώπου πύλας, άναμέσον των όποιων, δηλαδή παρά την πύλην του Carroccio, έτάφη δέοντως ο Βουσκέτος, τιμηθείς διά τριών λατινικών έπιγραφών, εξ ών μία ή έρεξή:

Quod vix mille possent juga juncta movere,
Et quod vix potuit per mare ferris ratis,
Buschetti nisu, quod erat mirabile visu,
Dens puellarum turba levavit onus.

Αμφισβητούσιν οι Ιταλοί ιστοριογράφοι σήμερον, και επί κεφαλής τούτων ο Κικονιάρας, την Έλληνικήν καταγωγήν του Βουσκέτου δι' ουχυρίζόμενοι ότι το λάθος επεκράτησεν εκ μίας των τριών έπιταφίων έπιγραφών, ήτις παραφθάρεισα υπό του χρόνου και

(1) Corsini, Relazione dello scuoprimento dei S. S. Corpi di S. S. Ciriaco e Marcelino ect. Roma 1766.
(2) Vasari, Vita dei Pittori, Architetti, Scultori ect. nel Proemio.—

μετά δυσκολίας αναγινωσκομένη, φαίνεται ότι καταγει τον Βουσκέτον εκ Δουλιχίου (μικράς έρημονήτου παρά την Ίθάκη), ενώ πραγματικώς παρομιάζει αυτόν μετά του Όδυσσέως (1). Λέγουσι προς τούτοις ότι ή κατάληξις του ονόματος είναι μάλλον Ιταλική ή Έλληνική.

Παραδεχόμενοι την πρώτην δοξασίαν, ήτις άλλως είναι άμφισβητήσιμος, παρατηρούμεν μόνον ότι αν ο Βουσκέτος δεν ήτο εκ Δουλιχίου, μένει όμως πάντοτε άποδεδειγμένον ότι ήτον Έλλην, καθότι εν τη Βατικανή Βιβλιοθήκη υπήρχε χειρόγραφον πρωτότυπον ανέκδοτον του έτους 1064, εκ του όποιου προέκυπτεν ότι ή της Πίσσης Δημοκρατία διά πρεσβείας εξήτησε παρά του Αυτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως ίνα διατάξη την μετάβασιν του Έλληνο αρχιτέκτονος Βουσκέτου εις την πόλιν αυτών προς ανεγερσιν της Έπισκοπής. Το πολυτίμον όμως τοτο έγγραφον δυστυχώς δεν σώζεται πλέον, άλλ' εξηφανίσθη, άγνοούμεν δε αν τυχαίως ή εξεπίτηδες, όπως εξασθενήση την ιστορικήν αλήθειαν.

Δυστυχώς έχομεν πλείστα παραδείγματα επί των ήμερών μας, ανθρώπων κινουμένων υπό μοχθηρίας και φθόνου άτινα κατέστρεψαν μνημεία άθάνατα, όπως υποστηρίζωσιν άνυποστάτους δοξασίας. Μάρτυς ο Καθηγητής Ιω. Ροσίνης όστις άναφέρει πολλές τοιαύτας ιεροσύλους πράξεις.

Όσον άφορά την κατάληξιν του ονόματος, δεν άπαντώμεν άρα γε πολλότατα όνόματα Έλλήνων κατά την βυζαντινήν εποχήν, έχοντα βαρβαρον και όλως ξένον σχηματισμόν, και όμως ουδέις έτόλμησε να άμφισβητήση την Έλληνικωτάτην των ανδρών εκείνων καταγωγήν.

Ο Τζέτζης, ο Καντακουζηνός, ο Ραγκαβής, ο Μουρατζούφλος, ο Βαβούτζηκος, ο Βαρδάνης, ο Βατάκης, ήσαν Έλληνες: δεν είναι άρα παραδοξόν αν και ο Βουσκέτος ήτον Έλλην το γένος βαρβαρόφωνον έχων το όνομα.

ΧΑΛΚΟΠΛΑΣΤΙΚΗ, ΕΜΠΙΣΤΙΚΗ, ΕΓΚΑΥΣΤΙΚΗ κτλ.

—o—

Ούχ ήσον επιτήδειοι υπήρξαν οι βυζαντινοί κατά τε τας λοιπάς ελευθέρας και βαναύστους τέχνας, και πλείστα προϊόντα διεσώθησαν όπως πείσωσιν ήμας περι τούτου.

Έργα βυζαντινης χαλκοπλαστικής εισί τα χαλκά

(1) Η περι ή: ο λόγος έπιγραφή είναι ή εξής, κτωώς έντυγεγραμμένη ένεκα του δυσαναγνώστου αυτης.

Basket jacet Ingeniorum
Dulichio voluisse Duci
Menib Iliacis cantus dedit ille ruinā
Hujus ab arte viri menia mira vides
Caliditate sua nocuit dux ingenios
Vitis iste fuit caliditate sua
Nigra dom laberintus erattua dedalie laus et
At sua Basketus spienda tempi.

θυρόφυλλα τῆς μεσσίας πύλης τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἐκτός τῶν τειχῶν ναοῦ τοῦ Ἁγίου Παύλου, πεποικιλμένα ἀργυροῖς κοσμήμασι, κατασκευασθέντα δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα· ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς τοιαῦτα ἔργα ἐμιμήθησαν πολλά· Ἰταλίδες πόλεις. Τὰ ἀρχαιότερα χαλκᾶ θυρόφυλλα τῆς ἐπισκοπῆς Πίσσης, δωρηθέντα τῷ 1100 ὑπὸ Γοδοφρείδου Βουλιῶνος, ἐστάλησαν πιθανῶς ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Ἀνατολῆς Μία τῶν πυλῶν τοῦ ἐν Βενετία Ἁγίου Μάρκου ἐστὶ τῆς αὐτῆς ἐργασίας, τὰ δὲ δύο χαλκᾶ θυρόφυλλα τῆς κοσμοῦνται δι' ἀργυρῶν εἰκόνων τῶν Ἀποστόλων καὶ ἄλλων Ἁγίων μετὰ γράμματα Ἑλληνικά.

Ἡ ἔμπαιστικὴ πρὸ πάντων καὶ ἡ ἔγκανστικὴ εἶχον φθάσει εἰς μεγίστην ἐντέλειαν καὶ καλλονήν. Πάντες οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης ἐπρομηθεύοντο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὰ πολυτιμότερα ἐκπώματα, εἰκόνας, ἱερὰς βιβλούς, ὅλα ταῦτα εἰργασμένα ἐντέχνως.

Ἐν τῷ ἐν Βενετία ναῷ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἄνωθεν τοῦ μεγάλου θυσιαστηρίου, ἴσταται μεγάλη εἰκὼν ἐξ ποδῶν μήκους καὶ ἐξ πλάτους, ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου συγκειμένη, ἧτις καὶ νῦν ἐπικαλεῖται Βενεττικὴ εἰκὼν, καθότι ὁ δούξ S. Pietro Orseolo διέταξε τὸ 976 τὴν κατασκευὴν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει (1). Ἀπεικονίζονται δὲ ἐπ' αὐτῆς διάφορα ἀντικείμενα τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, τοῦ βίου τοῦ Ἁγ. Μάρκου, Προφῆται, Ἄγγελοι, Ἀπόστολοι μετὰ Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ἐπιγραφῶν, τὰ πάντα διὰ τῆς ἐγκανστικῆς εἰργασίαν ἐντέχνως. Ἐφ' ἄσπασαν τὴν εἰκόνα εἰσὶ κεκολλημένοι λίθοι πολυτελεῖς μεγάλου ὄγκου, ἀδάμαντες, σάπφειροι, σμάραγδοι, τοπάζια, ἀμέθυστοι καὶ μαργαρίται ὥστε τὸ πᾶν ἀποτελεῖ ἐκπληκτικὴν καὶ ποικιλὴν θέαν.

Ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τοῦ ἰδίου ναοῦ διατηροῦνται πλεῖστα ἐκπώματα χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, εἰκόνας δι' ἐγκανστικῆς εἰργασίαν, σταυροὶ καὶ ἄλλα πολυτίμητα κειμήλια, ἀρπαχθέντα κατὰ τὴν πρώτῃν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλωσιν. Ἀξιόλογοι πρὸ πάντων διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν εἰσὶ τέσσαρες εἰκόνας ἀργυρᾶ ἐπίχρυτοι, ἡ μὲν παριστᾷ τὴν Σταύρωσιν μετ' ἐπιγραφῆς· « Ἐστὶ κραταιοὶ κατὰ δαιμόνων Κράτους » ἡ δὲ τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ, καὶ αἱ λοιπαὶ δύο Ἁγίους, ἅπασαι δὲ λιθοκόλλητοι.

Καὶ τὰς βιανούτους δὲ τέχνας οἱ Βυζαντινοὶ ἐξήσκουν μετ' ἐπιτυχίας. Καὶ οἱ Βενετοὶ ἔλαβον ἐξ αὐτῶν τὰ πρώτα δείγματα, τὰ ὅποια ἐμιμήθησαν ἀκολούθως εἰς τὰ χειροτεχνήματά των.

Ὁ τῆς Σικελίας βασιλεὺς Φογγέρος, ἀφ' ἑκαμὲν εἰρήνην μετὰ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ ἅπαντας τοὺς αἰχμάλωτους Ἕλληνας τοὺς ὁποίους ἐκράτει, ἐξαιρουμένων τῶν Κορινθίων, τῶν Θηβαίων (μὴ εὐγενῶν) καὶ τῶν γυναικῶν, οἵτινες ἐγγώριζον τὴν κατασκευὴν τῶν μεταξωτῶν καὶ λινῶν ὑφασ-

(1) Ἐν τῷ χειροφυλακείῳ Βενετίας σώζονται εἰσὶ τὸ ἔγγραφο τῶν γενομένων ἐξόδων εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς εἰκόνας. —

μάτων ὡστε οἱ κάτοικοι τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κορίνθου ἐμειναν ἐν Σικελίᾳ, καθὼς ἄλλοτε οἱ Ἑσπεριοὶ ἐν Περσίᾳ, πρὸς κατασκευὴν ὑφασμάτων (Daru. Hist. de Venise. T. III. ch. 19).

Ν. Σ. ΚΑΛΟΥΤΣΗΣ.

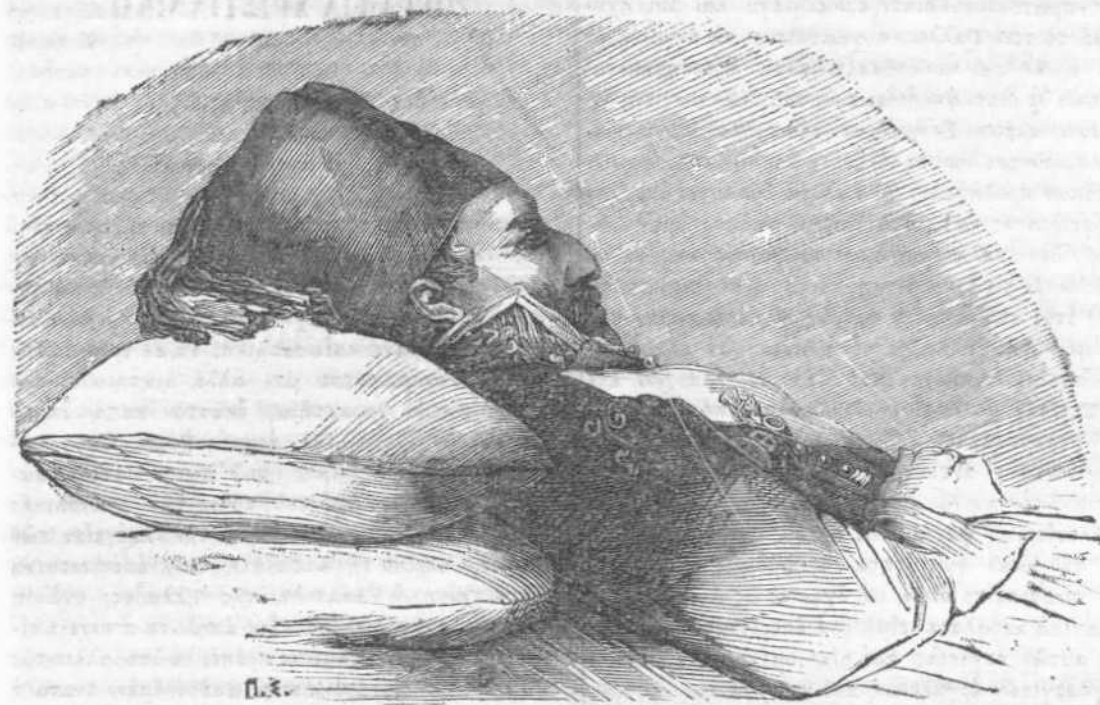
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΟΝΗΣ.

—ο—

Δημοσιεύσαντες ἄλλοτε τὰς προσφιλεῖς εἰκόνας τινῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀγωνιστῶν, ὡς τῶν δύο Ὑψηλάντων, καὶ τοῦ Μιαούλη, καὶ τοῦ Τομπάζη κτλ, ὑπεδείξαμεν τοὺς λόγους δι' οὓς δυσκολευόμεθα νὰ συνεδῶσωμεν καὶ τὴν βιογραφίαν ἐλάστου. Σήμερον δὲ δημοσιεύοντες καὶ τὴν τοῦ αἰοιδίμου στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Πελοποννήτου, τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη παριστάνουσαν αὐτὴν κείμενον ἐν τῷ νεκρικῷ αὐτοῦ κραδῶτάῳ, παραπέμπομεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν εἰς τὰ τελευταῖα φυλλάδια τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενου Spectateur de l'Orient, περιέχοντα βιογραφίαν τοῦ εὐεργέτου ἐκείνου τῆς Ἑλλάδος.

Ἄν αἱ καὶ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πράξεις τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἐμαρτύρουν τὸν διαπυρρον αὐτοῦ ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ἄκραν εἰς τὴν θεῖαν πρόνοιαν πεποιθήσιν του, μόνῃ ἢ ἐν Χρυσοβιτισίῳ τὴν ὁποῖαν ἀναφέρει ὁ Κ. Σ. Τρικούκης ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς ἱστορίας του (σελ. 233), ἤρκει νὰ ἀποδείξῃ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου, ὁποῖον πρόμαχον εἶχεν ἡ Ἑλλάς. Ὁ περὶ τὴν Καρύταιναν συνηγμένος τὸ 1821 ἑλληνικὸς στρατός, ἀπόλεμος εἰσέτι καὶ ἀνοπλος, μαθὼν ὅτι ἔρχετο πολυαριθμὸν ἰππικὸν καὶ πεζικὸν ἐναντίον αὐτοῦ, διεσκορπίσθη. Ὁ Κολοκοτρώνης ὁμοῦ ἀπεποιήθη νὰ ἀναχωρήσῃ, εἰπὼν ὅπως περίλυπος πρὸς τοὺς προτρέποντας αὐτὸν νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ· « Δὲν ἐρχομαι θέλω νὰ μὲ φάγουν τὰ πουλιὰ ποῦ μὲ γνωρίζουν. » Οὐδεὶς δὲ ἔμεινε μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ πυροβόλον εἶχε, διότι παρέπεσε κατὰ τὴν φυγὴν. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Δικαῖος, βλέπων τὴν τόσῃ ἐπιμονὴν του, παρεκίνησεν ἕνα τῶν Μανιατῶν νὰ παραμείνῃ εἰπὼν· « Μείνε μαζὶ του μὴ τὸν φάγῃ ὁ λύκος. »

Ἀφ' οὗ δὲ ἀνεχώρησαν ἅπαντες, ὁ Κολοκοτρώνης εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐν Χρυσοβιτισίῳ ἐκκλησίαν, ἐσφραγίσθη διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, καὶ σταθεῖς ὄρθιος ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐσκέπτετο. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀσπασθεῖς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἠ Παναγία μου, ἀνεφώνησε, βοήθησε τοὺς χριστιανούς, τοὺς ἐπύραμεν εἰς τὸν λαίμῳ μας. » Ἐξεληθὼν δὲ ἐκεῖθεν ἐπορεύθη εἰς Πιάχνυ συνοδίτην μόνον ἔχων τὸν Μανιάτην του.

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Καὶ τῶντι ἡθεῖα πρόνοιᾳ ἦν ἐπικαλεῖσθαι ἀπὸ καρδίας εἰσήκουσε τὴν δέσπιν του, καὶ ἐστερᾶνωτε μετ' ὀλίγον διὰ δαφνῶν τὰ ὄπλα αὐτοῦ καὶ τῶν συστρατιωτῶν του εἰς τὸ Βαλτέσιον. « Ἡ νίκη ἐκείνη, ὡς λέγει καὶ ὁ ἱστοριογράφος (αὐτόθι), ἐνίσχυσε τὸν κλονιζόμενον ἀγῶνα. »

Ὁ ἀείμνηστος Κολοκοτρώνης εἶχε καὶ ἄλλο πρότερον σπανιώτατον τῶντι εἰς τοὺς Ἕλληνας, θεωροῦντας ἑαυτοὺς καταλλήλους εἰς πάντα, καὶ ἀδιστακτικῶς ἀποδυσμένους εἰς πάντα τὰ στάδια. Ἠμολόγει ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, ὡς στρατιωτικοῦ, ἐτελείετο μετὰ τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης εἶχον γρεῖαν ἄλλων παρασκευασθέντων ἐπιτηδῆς εἰς αὐτά. « Ἡμεῖς, ἔλεγε πρὸς τοὺς νεωτέ-

ροις, ἀγωνισθέντες ἐρυτεύσαμεν τὸ δένδρον εἰς σᾶς ἀνήκει σήμερον νὰ τὸ καλλιεργήσετε διὰ νὰ μὴ μαρναθῆ. » Ὅσακις δὲ ἐγένετο ἐνώπιον αὐτοῦ λόγος περὶ παραδοχῆς συνταγματικοῦ πολιτεύματος, ἠ δὲν ἠεῦρετε, ἔλεγε πρὸς τοὺς λογίους, τί ζητεῖτε· ἂν γείνη συνταγμα, δὲν θὰ ἐκλεχθῆτε σεις, ἀλλ' ἐγὼ καὶ οἱ ὅμοιοί μου· ἐγὼ ὁμοῦ καὶ οἱ ὅμοιοί μου δὲν εἴμεθα καταλλήλοι νὰ τὸ ἐφαρμόσωμεν· μὴ χαλάτε τὴν πατρίδα. »

Ἡ παρατήρησις αὐτὴ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης οὐχὶ μόνον νοῦν στρατηγικὸν ἀλλὰ καὶ πολιτικὸν εἶχε, καὶ ὅτι ὀρθότατα κρίνων περὶ τῶν πραγμάτων, πολὺ πολλῶν ἄλλων εὐδοκίμωτερον ἠβελεν ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα ἂν ἔη.

ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ.

—ο—

Ὁ Οἰζουμενικὸς Μηθύτωρ τῆς Γαλλίας ὀμιλῶν δις κατὰ συνέχειαν (φύλ. τῆς 16 καὶ 17 Ὀκτωβρίου), περὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἐκθέσεως, λέγει τάδε περὶ τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, καὶ ἰδίως τῆς μεταξουργίας·

« Ἡ Ἑλλάς, ὁ ἄλλοτε περιώνυμος οὗτος τόπος διὰ τὰ σπρικὰ αὐτοῦ ὑφάσματα, δὲν ἔχει πλέον σήμερον τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνην σημασίαν. Ὅρει λόμεν ὁμοῦ νὰ καταδείξωμεν τοὺς καταδληθέντας ὑπ' αὐτῆς ἀγῶνας ἀπὸ τριάκοντα ἐτῶν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανικῆς αὐτῆς ἐνεργείας, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν κοινὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐκτε-

θεῖσαν ὑπ' αὐτῆς μεταξῶν, μεταξῶν πολλαχῶς ἀξιόλογον (remarquable à plus d'un titre). Ἡναγκασμένη νὰ ἀνεγείρῃ πρῶτον τὰ κατακαλύπτοντα τὸ ἔδαφος αὐτῆς λειψανα, καὶ νὰ διαδώσῃ ζωὴν εἰς τὰ παντέρημα αὐτῆς ἐρεῖπια, προεχώρησεν ὁμοῦ καὶ κατὰ τὰ ἄλλα, καὶ τὰ ἐκτεθέντα ἔργα αὐτῆς ἐν τῷ παλατίῳ τῆς βιομηχανίας ἀποδεικνύουσι τοῦτο τρανώτατα· ἀρκεῖ δὲ, ὅπως παραστήσωμεν τὴν ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς μεταξουργίας, νὰ παραθέσωμεν τοὺς ἐξῆς ἀριθμούς·

« Τὸ 1821 ἔτος ἡ Ἑλλάς προῆγε 18,000 χιλιογράμμων, σήμερον δὲ προάγει 90,000 περίπου. »

Τὴν περίοδον ταύτην μετεγράσαμεν διὰ δύο λόγους· πρῶτον μὲν διότι ἕνως μέγα καὶ βιομηχανον ὡς τὸ τῶν Γάλλων συγκατανεύει νὰ ἐγκρίνη τὰ ἔργα ἡμῶν καὶ νὰ ὀνομάζη αὐτὰ ἀξιόσημώτα· δεύτερον δὲ διότι ἀποδίδει πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὴν δικαιοσύνην ἐκείνην ἣν ἡμεῖς μὲν πρὸ πολλοῦ ἐξαιτούμεθα, ἀπαρνούνται δὲ οἱ ἄλλοι ἕνεκα ἀτελῶν πληροφοριῶν ἢ ἀτόπων προλήψεων. Ἡ Γαλλία ὁμολογεῖ ὅτι, καὶ τοὶ ὀφείλοντες κατὰ προτίμησιν νὰ κτίσωμεν καλύσας, δὲν ἡμελήταμεν ὁμῶς συγχρόνως καὶ νὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς ἔργα βιομηχανικά. Καὶ τῶντι, τὸ 1830 ἔτος καὶ ἅπασαν σχεδὸν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος, οὔτε οἰκία, οὔτ' ἐκκλησία, οὔτε σχολεῖον ὑπῆρχε, καὶ ὁ ἐχθρὸς, κατέχων ἐτι τὴν Στερεάν, μόλις εἶχεν ἀποδιωχθῆ ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τῆς Πελοποννήτου. Οἱ λαοὶ κατεγίνοντο ν' ἀντικαταστήσωσιν εἰς τὰ ἄγρια λάχανα καὶ τὸν πηλὸν δι' ὧν ἐτρέφοντο χάριν μόνως τῆς ἐλευθερίας, ψυχία τινὰ ἄρτου, καὶ νὰ σκεπάσωσι τὴν ἰδίαν γυμνότητα. Καὶ ὁμῶς ἐν διαστήματι εἰκοσιπέντε ἐτῶν, μὴ ἔχοντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χρηματικά κεφάλαια εἰμὴ ὅσα ἐπορίσθησαν διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐργασίας καὶ οἰκονομίας, στερούμενοι καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων, καὶ σπόρων καὶ φυτῶν, καὶ κτηνῶν, καὶ πλοίων, τί δὲν ἐπραζαν ἢ μᾶλλον τί δὲν ἐδημιούργησαν (*);

Περὶ ἐπεκτάσεως τῆς κυρίως λεγομένης βιομηχανίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, λόγος σχεδὸν δὲν πρέπει νὰ γίνεται· διότι εἰς τόπον μικρὸν καὶ πτωχόν, μὴ δυνάμενον νὰ διαγωνισθῆ πρὸς τοὺς ἄλλους βιομηχανικοὺς λαοὺς διὰ τὸ ὀλιγάνθρωπον αὐτοῦ καὶ τὸ ὑπέροχον τῶν ἡμερομισθίων, εἶναι ἀδύνατος ἢ ἀνάπτυξις, ἐκείνης τοῦλάχιστον ἧς τὰ στοιχεῖα δὲν προάγονται ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ, ὡς φέρ' εἰπεῖν ἢ μεταξά, τὸ ἔλαιον, ὁ οἶνος καὶ τοιαῦτα. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα ἀνάγκη νὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς τούτων τὴν βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν, ὡς ἀξιοπαίνως ἐπραζαν μέχρι τοῦδε οἱ Κύριοι Κ. Δουρούτης καὶ Α. Ράλλης διὰ τὴν μέταξαν, τιμήσαντες τὴν Ἑλλάδα.

Εὐγνώμονοι μὲν εἰς τὸν Οἰκουμηνικὸν Μητρόπολιτα διακηρύσσοντα ἀλήθειαν τὴν ὅποιαν ἠγωνίσθη νὰ συσκιάζῃ ἢ μεροληψία. Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία παρασκευάζει εἰσέτι τὸν ἄρτον καὶ οἰκοδομεῖ τὴν στέγην αὐτῆς· ὥστε ἢ εἰς πᾶν ἄλλο σύγχρονος πρόοδος αὐτῆς, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἔκτακτός τις ἐνέργεια ἀναγγέλλουσα τὸν πρὸς τὰ καλά ἐμφυτον ὄργανον τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

(*) Ἀνάγνωθι τὰς ἐν τῷ φυλλάδι ΡΚΖ' τῆς Πανδωρας πολιτιστογραφικῆς εἰδήσεως.

ΖΩΓΡΑΦΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ.

(Ἰδι. φυλλάδ. ΡΑΓ'.)

Ῥαφαήλ.

Τρία διάκριτα στοιχεῖα συγκροτοῦσι τὴν νεωτέραν Ῥώμην· ἢ Ἀνατολὴ μεταδοῦσα αὐτῇ τὴν θρησκείαν· ἢ Ἑλλάς ἀποδέτασα εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς τὰ πολύτιμα λείψανα τῆς τέχνης, καὶ ἢ Ῥώμη τῶν Καισάρων, ἐκλελυμένη καὶ σαρκική. Τὰ δὲ τρία ταῦτα στοιχεῖα συγκροτοῦνται μὲν ἀλλὰ διατηροῦσι τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν χαρακτήρα, ἕκαστον κατὰ λόγον τῆς ἰδίας δυνάμεως. Ἡ ἀρχαία Ῥώμη, ὑποχωρήσασα ἐνώπιον τῆς Ῥώμης τοῦ Ἁγίου Πέτρου, καταλείπει τὴν σάρκα ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Ἀνατολικῆς Πίστεως ἧτις, μαχομένη πρὸς τὴν λατρείαν τῶν Ἑλλήνων, ζητεῖ νὰ τὴν καταβάλη. Ἀλλ' ἐπέπρωτο νὰ μὴ κατισχύσῃ ἢ Ἀνατολὴ τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἢ Ἑλλάς τῆς Ἀνατολῆς διότι δύο ἀπόλυτα στοιχεῖα εἰσιν ἐπίσης ἰσχυρὰ, καὶ ἐπίσης πρέπει νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἀμοιβαίας παραχωρήσεις. Καὶ ἢ μὲν Ἀνατολὴ θέλει πάθει μείωσιν τῆς ἀγάπης αὐτῆς, ἢ δὲ Ἑλλάς τῆς ἰδίας αὐστηρότητος, καὶ ἐκ τοῦ κράματος ἀμφοτέρων γεννηθήσεται τύπος ἥττον αὐστηρὸς τοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ζωγραφίαν, ἐγγίζων πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἀφέλειαν, εὐκαμπτος, χαλαρὸς, καὶ χαρακτῆρα ἔχων ὁμοιάζοντα τὴν Ἑλληνικὴν ἀπλότητα, τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσθήσῃ μικράν τινα ἀπόχρωσιν σαρκικὴν, κατασκευάζει ἀμέσως τὸν Ῥωμαϊκὸν τύπον τὸν ἐπικρατοῦντα κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν γραφὴν τῶν Παρθένων, καὶ μάλιστα τῶν τοῦ Ῥαφαήλ.

Ὁ Ῥαφαήλ ὀλόκληρος περιγράφεται οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τῶν Παρθένων αὐτοῦ, διότι ἢ Ῥώμη καὶ ἢ Παρθένος παριστάνουσιν ὅλον τὸ μὴ καθὸν μέρος τοῦ καθολικισμοῦ. Καὶ τῶντι ἢ Ῥώμη μετὰ τῶν ἀνατολικῶν αὐτῆς παραδόσεων ὑπῆρξεν ἢ μεγίστη τοῦ Θεοῦ φωνὴ ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν ἄτινα, σπαραττόμενα ὑπὸ τρομερῶν ὠδυνῶν, ἐκαλύπτοντο τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπὸ πυκνοτάτου σκότους· ἢ Ῥώμη δὲν εἶναι Εὐρώπη ἀλλὰ οὐδὸς αὐτῆς, δὲν συνεπλήρωσεν αὐτῇ τὸν καθολικισμόν, ἀλλ' ἐπεστάτησεν εἰς τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ. Ὅθεν, ὡς μὴ ἐμαθεύτασα διὰ τοῦ πρακτικοῦ βίου εἰς τὰ βῆθη τοῦ καθολικισμοῦ, δὲν ἐνόησεν ἐξ ὀλοκλήρου τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ἀλλὰ παρρημιεύσασα αὐτὸ, ἐνεθρόνισεν αὐτ' ἐκείνου τὴν ἰδίαν ἀτομικότητα. Αἰνίττομαι δὲ ἐνταῦθα τὴν Παρθένον, ὡς τὴν μᾶλλον ἀντιπροσωπεύουσαν τὸν καθολικισμόν καὶ τὴν οἰκειότεραν εἰς τὸ Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα. Ὅσοι ἄγνοι καὶ ἂν ἐξεικονίζονται αἱ Παρθένοι τοῦ Ῥαφαήλ, δὲν εὐρίσκω ἐν αὐταῖς τὴν θαυμασίαν ἐννοίαν τῆς ἐν Βηθλεὲμ Παρθένου, ὅποιαν ἐν Γερμανίᾳ Βεθαίως ἢ Παρθένος τοῦ Ῥαφαήλ δὲν εἶναι οὔτε ἢ τῆς Φάτνης, οὔτε ἢ τῆς ἀνατολικῆς πόλεως· εἶναι γὰρ μὲν πλάσμα θαυμασίον γαλήνης, καὶ ἄνθος δροσε-

ρῶτατον ποιητικῆς φαντασίας· ἀλλ' ἢ γαλήνη αὐτὴ κέντρωσεν ἐν ἑαυτῷ ὀλόκληρον τὴν Ῥωμαϊκὴν σχολήν, ἧτις καὶ μετ' αὐτοῦ συναπέθανε. Δὲν ἐρμηνεύει ὅσον δεῖ τὴν ἀγάπην τῆς μητρὸς τοῦ Χριστοῦ· διότι μὴ λητμονήσωμεν ὅτι ἂν ὁ Ἰησοῦς ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἢ Θεοτόκος αἰσθάνεται δι' ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀγάπην ἀνεξάντλητον, καὶ δέεται ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκ βάθους τῆς μητρικῆς αὐτῆς καρδίας! Προτιμῶμεν δὲ τὴν Παρθένον τοῦ Ἀλδέρτου διότι εὐρίσκωμεν ἐν αὐτῇ αἰσθημα θρησκευτικόν, διότι ὁ τύπος κατεῖ τὴν μέσσην μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀνατολῆς, ἐνῷ ἢ τοῦ Ῥαφαήλ εἶναι συνδυασμὸς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος, παριστάνων ἀτομικότητα. Καὶ ὁμῶς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ῥαφαήλ ἐμφαίνεται εἰς μόνας αὐτοῦ τὰς Παρθένας. Παρατήρησον τὸ καθαρὸς θρησκευτικὸν μέρος τῶν ἔργων αὐτοῦ ὁσάκις ζωγραφεῖ τὸν Θεὸν ἢ τὸν Χριστόν. Παριστάνει τὸν Θεὸν διὰ τῆς δυνάμεως, καταβιάζεται αὐτὸν μέχρι τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ἀδυνατεῖ νὰ ἐξεικονίσῃ τὴν ἀγνάνην τοῦ Χριστοῦ, διότι δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν λύπην ἣν πάποτε δὲν ἠσθάνη ἢ ὠραία καὶ εὐτυχῆς ψυχὴ του. Ἐὰν δὲ καταβῆς εἰς τὰ βέθηλα αὐτοῦ ἔργα θέλεις τὸν ἰδεῖ ἢ ἀντιγράφοντα τὴν Ἑλλάδα ἢ· εἶναι μαθητῆς, ἢ μακρυνόμενον ἀπὸ τῆς κλασικῆς ταύτης τῆς ζωγραφίας γῆς, ἢνα ζητήσῃ τύπον νέον ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ. Καὶ ἀποδείξῃς τούτου ἔστω ἢ Γαλατία αὐτοῦ. Ὅθεν ὁ Ῥαφαήλ ἀτομικὸς ὢν καὶ κατὰ τὰ καθαρώτερα αὐτοῦ ἔργα, γίνεται ἀτομικώτερος καθὸς ἐπεκτείνεται ὁ κύκλος ἐν ᾧ ἐνεργεῖ ὁ νοῦς αὐτοῦ διαστάζων κατ' ἀρχάς, συγκεντροῦται μετὰ ταῦτα, αἱ Παρθένοι γίνονται μᾶλλον γήινοι, καὶ βλέπει ἐν αὐταῖς αἶμα, φλέσας καὶ σάρκα. « Μέχρι τοῦδε ἔγραψε, κατεσκευάζον λίθους καὶ ξύλα, ἐλπίζω δὲ μετ' ὀλίγον νὰ δημιουργήσω σάρκα. » Ἰδοὺ ὁ Ῥαφαήλ, ὁ θρησκευτικὸς τῆς Ἰταλίας ἀνὴρ, τὸ καύχημα τῆς κλασικῆς Εὐρώπης, ἀρνούμενος τὸν καθολικισμόν.

Ἄλλ' ὅποιονδήποτε τύπον καὶ ἂν ἔδωκεν ὁ Ῥαφαήλ εἰς τὰς ἰδίας εἰκόνας, οὐχ ἥττον εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον ἐπεδίωξε τὸν καθολικισμόν ἀλλὰ δὲν εὗρεν αὐτὸν, ὅτι ἠσθάνθη, μὴ ἐνοῶν διατί, τὴν ψευδῆ θέσιν εἰς ἣν ἔθεσεν αὐτὸν ἢ Ῥώμη, καὶ ὅτι ἀντὶ πρωτοτύπου ζωγράφου ἀπέθη μᾶλλον φαντασιοκόπος. Ὁ βίος τοῦ Ῥαφαήλ ἐκυματίζετο μεταξὺ ξυλίνης Παρθένου καὶ Παρθένου σαρκικῆς· ἢ καρδία του δὲν ἐπαράχθη ὡς ἢ τοῦ Ἀλδέρτου· διότι ζῶν ἐν μέσῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς πομπῆς τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ ἐπισήμου μεγαλείου τῆς καθολικῆς πόλεως, οὔτε τὰς ὁδύνας τῶν γερμανικῶν πολέμων ἠσθάνετο, οὔτε τοὺς θρήνους τῶν σραζομένων Διαμαρτυρομένων ἤκουεν, οὔτε τὰς φλόγας τῆς Ἰερῶς ἐξετασεως ἐόλεπεν. Ἀντὶ ἄρα νὰ ἰδῇ τὸν καθολικισμόν δακρύνοντα, ἤγγισε μόνον τὸν φλοῖον αὐτοῦ. Τὸ πνεῦμα τοῦ Ῥαφαήλ κατὰ τὴν νεότητά αὐτοῦ ἦτο μοναδικὸν ἐν Εὐρώπῃ, εὐκόλον, ἀλύγιστον, ἐπιτυγγάνον ἄνευ κόπου, γαληνιαῖον, καὶ ἀναλλοίωτον· ὁ Ῥαφαήλ ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Μιχαήλ Ἀγγέλου, συνειργασθῆ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐχάραζε τὰς καθαρὰς καὶ ἀφελεῖς ἐκείνας γραμμάς, αἰτινες φαίνονται ἔργα Ἀγγέλου! Ὁ Ῥαφαήλ συνε-

κέντρωσεν ἐν ἑαυτῷ ὀλόκληρον τὴν Ῥωμαϊκὴν σχολήν, ἧτις καὶ μετ' αὐτοῦ συναπέθανε.

CHARLES S. POTTIN.

(Ἐπεταὶ συνέχεια).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ, ἦτοι περιγραφή γεωγραφική, ἱστορικὴ, ἀρχαιολογικὴ καὶ στατιστικὴ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Ἑλλάδος· Συνταχθεῖσα ὑπὸ Ἰακώβου Ρ. Ραγκασῆ, εἰς τρεῖς τόμους, ὧν ὁ Α' διαλαμβάνει τὴν στερεάν, ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν Ἑλλάδα, ὁ Β' τὴν Πελοπόννησον, καὶ ὁ Γ' τὰς νήσους τὰς τε ἐλευθέρας καὶ μὴ, καὶ τὸν πίνακα. Καὶ ἐκδόθησα ὑπὸ Κωνστ. Ἀντωνιάδου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Κ. Ἀντωνιάδου 1833, καὶ 1835.

« Onerat discentem turba, non instruit, » εἰπέ τις τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ὁ Σενέκας ἂν δὲν λανθάνωμαι. Τὸ ἀναντιρρόητον τοῦτο ἀπόφθεγμα δύναται εἰπεῖν ποτὲ σήμερον νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς τὰς πολυπληθεῖς συγγραφὰς ἢ ἢ ἀναγινώσκωμεν μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ πολλάκις ἄνευ καρποῦ, ὅπως μορφώσωμεν ἀπλῶς ἰδέαν ὀλοσχερῆ περὶ τινος ὑποθέσεως, ἢ καὶ δὲν ἀναγινώσκωμεν διόλου οὐχὶ ἐξ ἀμελείας, ἀλλὰ δι' ἔλλειψιν χρόνου ἢ τῆς ἐμμενοῦς ἐκείνης περὶ τὰς μελέτας καρτερίκας, ἧς ὀλίγοι εἰσὶν ἱκανοί. Πολλάκις, ὁμολογοῦμεν, ἐπέξελλόντες πολλὰ περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου, ἐκάθωμεν ὅτι ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Λατίνος ἐκεῖνος σοφός, ζοφώσαντες μᾶλλον ἢ φωτίσαντες τὸν ἐγκέφαλον ἡμῶν, καὶ φύρδην συμφορητῆσαντες γνώσεις ἀντιφασκούσας πρὸς ἀλλήλας, ἢ ἢς ὁ νοῦς ἡμῶν ἦτο ἀνίκανος νὰ συναρμολογήσῃ.

Ἐντεῦθεν ἢ ἀνάγκη τοῦ εἶδους ἐκείνου τῶν βιβλίων ἄτινα συγχωνεύοντα καὶ συγκεφαλαιούντα τὰς διαφόρους γνώμας, ἢ συμβιβάζοντα καὶ διαρρυθμίζοντα τὰ διαφορα γεγονότα, ἀνοίγουν πρὸ τοῦ ἀναγνώστου πεδῖον ὁμαλὸν καὶ ἀπρόσκοπον, καὶ διευκολύνουσι τὴν πορείαν αὐτοῦ. Ἡ μελέτη τότε καθίσταται εὐκόλωτα, διότι μὴ ὄντες ἠναγκασμένοι νὰ προστρέξωμεν εἰμὴ εἰς ἕν μόνον βιβλίον, δυνάμεθα νὰ καρπωθῶμεν συγχρόνως καὶ κατὰ τάξιν ὅλων ἐν γένει τῶν εἰδήσεων ὅσαι ἀπαιτοῦνται εἰς διδασκαλίαν ἡμῶν. Ἡ ἀνάγκη δὲ αὕτη ἐτι μείζων ὑπάρχει ὅτω σπουδαιότερον, ἢ μᾶλλον ὅσω ἀξίον γενικωτέρας μελέτης τὸ ἀντικείμενον. Καὶ τί ἄλλο ἀξιώτερον τοιαύτης μελέτης παρὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους εἰς ὃ ἀνήκομεν; ἢ Ἐκ τῶν πρωτίστων, τῶν ἀναγκασιωτάτων, καὶ τῶν ἐπωφελεστάτων γνώσεων ὅσας πᾶς ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἔχῃ, λέγει ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀναγελλομένου πονήματος, εἶναι ἀνα-

τιότητος ή γνώσις τής πατρίδος εις ήν εγεννήθη και τής χώρας εις ήν κατοικεί » (*).

Εάν άρα άναπόφευκτος εις πάντα ή σπουδή τής ιστορίας του ίδιου έθνους, πόσω μάλλον εις τον Έλληνα όστις καυχάται δια την άρχαιότητα, και το κλέος, και την ύπεροχήν τής πατρίδος αυτού, και άξιοί να άνακτήση την πρώτην αυτού θέσιν μεταξύ των έθνών τής γής; Ομολογητέον όμως ότι ή σπουδή αυτή δυσκολωτάτη, ου μόνον ένεκα των άλλε παλήων και ποικίλων περιπετειών εις άς ύπέκυψεν ή Έλλάς από των παναρχαίων χρόνων μέχρι των καβ' ήμας, και των άλλοιώσεων όσας έπαθεν, αλλά και δια την έλλειψιν συγγράμματος συγκεφαλαιούτος και συνδυάζοντος τά γεγονότα.

Τήν μεγίστην ταύτην έλλειψιν ανέλαβε να θεραπεύση ο πρό μικροῦ έμετρήσεως το ζήν Ιάκωβος Ρ. Ραγκαβής δια τριτόμου συγγράμματος, εις ου την σύνταξιν ήσυχολήθη, ως λέγει αυτός οὔτος, επί εικοσιν έτη, με άποδειλιάσας προς τας μεγάλας και πολλάς τωόντι δυσχερείας και τον όγκον του έπιχειρήματος.

Ίδου δε ή τάξις ήν ήκολούθησεν εις την συγγραφήν.

« Αρχόμενος, λέγει (**), από του ελληνικού ονόματος εκάστης έπαρχίας κατά την ελληνικήν διαίρεσιν, και από τής γεωγραφικής εκθέσεως, προβαίνω από των παναρχαίων προϊστορικῶν αιώνων εις τους ιστορικούς χρόνους, και διερχόμενος πάντας τους άλληλενδέτους κρίκους των διαφόρων φάσεων και μεταβολῶν και μεταπτώσεων, τελευταίω εις την παρακμήν, την ύποδούλωσιν ή την παντελή εξόντωσιν αυτής, και τότε μεταδίδωμι εις την ένεστῶσαν κατάστασιν αυτής, αρχόμενος από του νεωτέρου ονόματος σημειουμένου δι' άστερίσκου. Περιγράφω δε κατά την αυτήν τάξιν πάντα τά εν αυτή περιεχόμενα όρη, άκρωτήρια, πόλεις, κώμας, χωρία, ποταμούς, λίμνας, λιμένας κ.λ. έτι δε περιγράφω εν εκάστη έπαρχία ή πόλει των τε παλαιῶν και των νεωτέρων τά μάλλον αξιοσημείωτα συμβάντα, τους μάλλον διαπρέψαντας έξόχους άνδρας, τας δημοσίας οικοδομάς, ως ναούς, θέατρα, γυμνάσια κτλ. ή τά έρείπια αυτών ίδίως; δε εν τή καθ' ήμας νεωτέρη Έλλάδι περιλαμβάνω πάσας τας σημερον εικουμένας πόλεις ή κώμας, και πάντα εν γένει τά χωρία, κατά την κατ' έπαρχίας και δήμους ένεστῶσαν διαίρεσιν του βασιλείου, ως και τον πληθυσμόν, τά προϊόντα, τά δημόσια καταστήματα, και τά σωζόμενα λείψανα των αρχαίων. Αντιπαράθετω δε και τά νεώτερα τοπικά ονόματα προς τά αρχαία . . .

Τοιοῦτο εν συντόμῳ το πρόγραμμα του συγγραφέως. Καταβαλὼν εις εδαφος τά αυθαίρετα όρια όσα διαχωρίζουσι την αρχαίαν από τής μέσης και ταύτην από τής νεωτέρας ιστορίας τής Έλλάδος, καθό μιās οὔσης και άδιαίρετου από των παναρχαίων χρόνων μέχρι τής σημερον, ενηγκαλίσθη, οὔτως ειπείν, δια μιās πάντας τους αιῶνας και πάσας τας ελληνικάς χώρας, πάντα τά συμβεβηκότα και πάσας τας θεσμοθεσίας, πάντας τους ένδοξους άνδρας, και πάντα τά μνημεία, συνέλεξε τας διεσκορπισμένας εις πολυάριθμα συγγράμματα ειδήσεις, και δι' έπιτηδείας χειρός αποκόψας τά περιττά και

(*) Έλληνικῶν τόμ. Α'. Προλεγόμενα.
(**) Αὐτόθι, τόμ. Δ'. σελ. ζ'.

θησαυρίσας τά οὔσιώδη, κατηρτίσατο σύγγραμμα τόπον επέχον και γεωγραφικῶν, και ιστορικῶν, και βιογραφικῶν, και μυθολογικῶν, και πολιτειογραφικῶν λεζικῶν, εξ' εκείνων άτινα ονομάζουσιν εν τή δυτικῇ Εὐρώπῃ Οικουμενικά (universels) Και το μάλλον αξιοσημείωτον, τοιαύτη ή συναρμογή και ή συμπήξις των διαφόρων στοιχείων εξ' ὧν συγκείται το πόνημα, ώστε και ο μετρίως κριτικός άναγνώστης, δεν θέλει δυσκολευθῆ να άναγνωρίσῃ αὐτό ως ολοκληρόν τινα σικοδομην έργοσαν την δέουσαν αναλογίαν καβ' όλα αυτής τά μέρη; διότι, ένταῦθα μὲν τά άρθρα άνάλυτικώτερα και εκτενέστερα, εκεί δε βραχύτερα και συνεπτυγμένα, κατά την σημασίαν του άντικειμένου, αλλά παντού εύμέθοδα και περιεκτικά εκείνων των ειδήσεων όσων δύναται άσυγχύτως να άντιληφθῆ ο νοῦς. Εις πάσας δε τας πραγματείας επικρατεί ή αυτή ένότης, το αυτό πνεῦμα, το αυτό σύστημα, ει και άρυσθέντος του συγγραφέως από διαφόρων πηγῶν ελληνικῶν, άγγλικῶν, γερμανικῶν, γαλλικῶν κτλ. (*).

Κατέστησε δε το πόνημα αὐτοῦ έτι πολυτίμον ο συγγραφεὺς δια τής προσήκης τής γεωγραφίας και τοπογραφίας τής ελευτέρας Έλλάδος, ώστε ο νομαρχης, ο έπαρχος, ο δήμαρχος, ο διδάσκαλος, ο τελώνης, πᾶς εν γένει δημοσίος υπκρέτης; εύρίσκει προχείρως εν αὐτῷ και τους δήμους, και τά ονόματα, και τας διαιρέσεις αυτών, και τας έπαρχίας, και τά προϊόντα, και τά σχολεία, και τον πληθυσμόν, πᾶσαν ενί λόγῳ πληροφορίαν πολιτειογραφικήν ήν μετά κόπου ή και ματαίως πολλάκις ήθελεν άναζητεῖ εις έφημερίδας ή άλλα έγγραφα.

Δυστυχῶς ο πολυμαθής συγγραφεὺς δεν εξήσεν ένα ιδιή την εκ του συγγράμματος αὐτοῦ ωφέλειαν; τοσούτῳ δε ήγάπα την Έλλάδα, και τοσούτῳ έπεθύμει να συντελέσῃ εις την πρόοδον αυτής, ώστε πρέων τά λιπώθη έπεθερώσει τά τελευταία τυπογραφικά δοκίμια του τρίτου τόμου. Και ότε ο υίός αὐτοῦ εῶ παρουσίασε τον τόμον τούτον, ευννε posthume, ειπε, και μετά μιάν ημέραν άζητε την γην ύπερ τής και πρό του ελληνικοῦ άγῶνος έπαυε και έμόχθησεν (**).

(*) Άξιον σημειώσεως είναι ότι, να καταστήσῃ έντελέστερον το έργο αὐτοῦ ο συγγραφεὺς, έδιδάχθη, κατά την παρακμήν τής ηλικίας αὐτοῦ και την γερμανικήν, και την άγγλικήν γλώσσαν.

(**) Πλην του τρίτου του συγγράμματος και των άλλων όσα εξέδούσαν δια του τύπου, κατέλιπε και την μεταφράσιν τής Αλνειδος εν δυοί τόμοις μετά πολλῶν σχολίων, και άλλα έργα ὧν αξιολογώτερον το έπιγραφόμενον Ηπειρωτικόν.

ΕΡΜΟΓΛΥΦΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΣΣΟΥ.

(Τ'ε φυλλάδ. ΡΑΓ'. σελ. 355.)

— ο —

Ίδουμιν τετελεσμένην και την προτομήν του Α. λεξάνδρου Γψηλάντου εις το Έρμογλυφειον του Ιωάννου Κόσσου. Αν το όνομα μόνον του αρχηγου του μεγάλου άγῶνος συγκινεί πᾶσαν ελληνικήν καρδιαν, όποιους άρα παλμούς διεγείρει εις αυτήν, και

μελανήν του Ίερολογίτου ζολήν και τά σύμβολα του θανάτου, έφάνη εις ήμας έτοιμαζόμενος ν' άνοίξῃ το στόμα να καταναθεματίσῃ τους στερήσαντας αὐτόν της δόξης του τᾶ πύση ήρωϊκῶς εις μάγην, και να διαβεβαιώσῃ τας σκιάς των αποθανόντων ύπερ πατρίδος, ότι εις μικροῦ καιροῦ διάστημα θέλει άρεγερθῆ τρώπαιον δόξης εις διαιωσιμόν αυτών (*).

Τά αισθήματα ταῦτα ήσθάνετο βεβαίως και ο έρμογλύφος Ιωάννης Κόσσος ότε έφιλοτέχνη την προτομήν οὔδε ήτο δυνατόν να μεταδώτῃ εις αὐτήν τοσαύτην ζωηρότητα και τοιαύτην έκφρασιν, αν ο

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΨΗΛΑΝΤΗΣ.

όποιος άναμνήτεις άνακαλεί ή θέα τής φιλάτης εικόνας του πατριώτου, όστις υπέγραψε τας ένθουσιώδεις προκηρύξεις του Φεβρουαρίου, και εξερώνησε την τρομεράν έκείνην κατάραν, ήν μόνον καρδιά καταπλεγομένη υπό άσθέντου άλλ' άποτυχόντος πατριωτισμοῦ εδύνατο ν' άυτοσχεδιάσῃ;

Τοιαῦτα αισθήματα κατέλαβον εκ νέου ήμας ότε εύρέθημεν άπεναντι τής προτομής. Ο Αλέξανδρος Γψηλάντης, το ήθος έχων μεγαλοπρεπές και στρατιωτικόν, το μέτωπον ήλαρόν μὲν άλλ' έμφαίνον μερίμνας, την κεφαλήν λιπότριχα και εύρειαν, ώσανει άνακυκλούσαν μεγάλα περι τής πατρίδος, και φέρων την

έξεικονιζόμενος, ανιστάμενος, οὔτως ειπείν, δεν μετέ-

(*) Περί τής κατά την Δακίαν έκστρατείας του αοιδίμου Α. Γψηλάντου και των άλλων εκεί συμβάντων το 1821 έτος, έγραψε σύντομον μὲν άλλ' άνριθῆ και βεβαίως άξιον αναγνώσεως πραγματείαν ο εκ Πελοποννήσου Ηλιας Φωτεινός, λιθογραφήσας αὐτήν εν τεύχει και δημοσιεύσας υπό την έπιγραφήν: « Οι Άθλοι τής εν Βλαχία Έλληνικής έπαναστάσεως το 1821 έτος. Έν Λειψία τής Σαξωνίας 1846 ». Η εν σελίδι 73 περιγραφόμενη τελετή τής κατά την 27 Μαρτίου άνοψώσεως τής Σημαίας, ή εν σελ. 168 εξιστόρησις των κατά τον ήρωα Παπα Σέρβου, και άλλα λεπτομέρειαι, ήθελον ίσως μείνει άγνωστον άνευ του αξιοσημειώτου τούτου πονήματος.

διδεν εἰς τὸν φιλόπατριν καὶ ἐπιτήδειον τεχνίτην τὸν ἐνθουσιασμόν του (*).

ΤΑ ΠΕΡΙΛΗΨΤΑ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΑΓ.)

—ο—

Ὁ Γροσσεστῆν διετιελίχθη ἀνυπερόνωσ τὸν θάλαμον του ἤτο δὲ σύνινος καὶ τὸ βλέμμα του ἐγένετο ἐνίοτε ἀγριωπόν. Καὶ ποτὲ μὲν ἐδάδιζε γοργώτερον, ποτὲ δὲ ἀνέστελλε τὸ βῆμα κατὰ λόγον τῶν σκέψεών του.

— Συνέλαβαν ἐπιβύριζε, τὸν Λουδὸλφον! τὸν ἐκλείσαν εἰς τὴν φυλακὴν... Καὶ ἂν τὰ εἶπῃ ὅλα! Ναι μὲν δὲν ἔχει συμφέρον νὰ μὲ κατηγορήσῃ, καὶ νὰ μὲ ἐξοντώσῃ... ἀλλ' ἐ-εἶνος ὁ διαβολο-φρεδερίκος! Ὁ ἐωσφόρος! ποῖος εἶναι; πόθεν ἔρχεται; πῶς τὰ ἐμαίεν;...

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἤνοιξεν ἡ μικρὰ θύρα τοῦ δωματίου, καὶ εἰσῆλθεν ὑπρέτης, ἐκεῖνος ὅστις εἶχε καλέσει ἐκ μέρους τῆς Κ. Ζέφτ τὸν Φρεδερίκον.

— Ἄ! σὺ εἶσαι, Φράνς; τί θέλεις;

— Εἶδοποίησα, Κ. βαρόνε, τὸν Κ. Νεύβεργ περὶ τῆς συνεντευξέως, τὴν ὁποίαν ἡ Κυρία ἐμελλε νὰ λάβῃ μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ κυρία δὲν ἐνόμισε καλὸν νὰ μὲ ἐπῆρῃ μαζὴ τῆς.

— Διάβολε! ἀνέκραξεν ὁ βαρόνος.

— Ἀνεχώρησα λοιπὸν ὅταν σχεδὸν ἀνεχώρησε καὶ τὸ ὄχημα, καὶ τρέξας ἔρθασα ἐγκαίρως καὶ ἶδα τὴν Κυρίαν, καὶ τὸν Κ. Νεύβεργ ἐλθόντα. Συνωμίλησαν πολλὴν ὥραν, καὶ ἔπειτα ἐναγκλισθέντες ἀπεχαιρετήθησαν.

— Καὶ ἔπειτα;

— Ἐπειτα ἀνέστησαν εἰς τὰς ἀμάξας των, καὶ ἡ Κυρία ἐπέστρεψε μόνη εἰς τὸ Παλάτιον, καὶ ἐπέγρασε τὴν ἐσπέραν τῆς μετ' τὸν δοῦκα. Μετὰ ταῦτα δὲν ἦκουσα πλέον τίποτε.

— Καλά!

Καὶ πλησιάσας εἰς τὸ γραφεῖόν του ἔγραψέ τινὰς λέξεις, καὶ δόξ τὸ χαρτίον εἰς τὸν ὑπρέτην.

— Παρουσίασε, εἶπε, τοῦτο εἰς τὸν ταμίαν μου, καὶ ἐπίστρεψε.

— Εὐχαριστῶ, ἐξοχώτατε.

Ὅτε δὲ ἔμεινε μόνος ὁ βαρόνος, ἀνέκραξεν ὡς βρυχώμενος.

— Ἄ! ἐνταμίωθησαν, εἶναι σύμφωνοι;... Καὶ ἡ Ἀμαλία μὲ λέγει ἐξ' ἐναντίας... Μὲ ἀπατᾷ

(*) Ὡς εἶπομεν καὶ ἐν τῷ προλαβόντι ἄρθρῳ περὶ τοῦ Ἐρμογλυφείου τοῦ Ιω Κότσου, τὰ ξυλογραφήματα μόνις περιστάσεσιν τὴν τελειότητα τοῦ πρωτοτύπου, οὐχὶ δι' ἑλλειψίν τοῦ ξυλογράφου, ἀλλὰ δι' ἑλλειψίν ἰδιαιτέρου ἐκτυπωτοῦ. Ἐν τῇ δυτικῇ Βυρῳπῇ μισθοῦται ἐπίτηδες τεχνίτης, ἔχων ἰδίαν τῆς ξυγραφικῆς, διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν εἰκόνων· ἀλλὰ τὰ ἡμέτερα μικρὰ εἰσὶ, καὶ ἡ χορηγουμένη ὑπὸ τῶν φιλογενῶν ἐπικουρὶκ μικροτέρα καὶ ἀνεπαρκής.

λοιπὸν, καὶ μὲ ἀφίνει χάριν τοῦ νεήλυδος ἐκεῖνου. Πῶς νὰ ξεκάμω τὸν... .

Καὶ ἐκρούσθη ἐκ νέου ἡ θύρα· ἀνοίξας δὲ αὐτὴν ὁ βαρόνος ἶδε νέαν γυναῖκα.

— Σὺ εἶσαι, Ματθίλδη; Εὐγέ σου, κόρη μου, τί νέα;

Ἡ Ματθίλδη ἐρπίνετο τεταραγμένη.

— Πολλὰ, Κ. βαρόνε.

— Πολλὰ;

— Ἐσυντρόφουσα χθὲς τὸ ἐσπέρας τὴν Κυρίαν εἰς περίπατον εἰς τὸν κήπον... .

— Ὅπου ὑπῆρξε νὰ εἶδῃ τὸν Κ. Νεύβεργ, ὑπέλαβεν ἀταράχως ὁ Γροσσεστῆν ἐτυμῶννησαν, ἐνηγκαλίθησαν... καὶ ἔπειτα;

Ἡ Ματθίλδη ἔμεινεν ἐκθαμβος.

— Ἀληθινὰ, Κ. βαρόνε, ἔχετε ὀρθὸς πληροφορίας. Καὶ ὅμως ἤμην μόνη μετ' τὴν Κυρίαν... καὶ... παραδόξον! ὡς ἐμάτετε τόσον καλά τὰ διατρέξαντα; Ἀλλὰ ἤξεύρετε καὶ ὅτι ἡ Κυρία ἐπροσκάλεσε τὸν Κ. Νεύβεργ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν κοιτῶνά της ἀπόψε τὰ μεσάνυκτα;

— Τὰ μεσάνυκτα! καὶ ἂν ὁ δούξ;... .

— Ἡ Κυρία ὑποκρίνεται τὴν ἀρρώστον διὰ νὰ μὴ τὴν συνοδεύσῃ ὁ δὲ Κ. Νεύβεργ ἔχει ἀντικλειδίον.

— Ἄ! Ἄ!... λοιπὸν τὰ ἐτυμῶννησαν! Ὁ Κ. Νεύβεργ λαμβάνει τὸν τόπον τοῦ Λουδὸλφου... Διάβολε! δὲν ἐπερίμενε πολὺν καιρὸν... Εὐχαριστῶ, καλὴ μου Ματθίλδη! Λάβε τοῦτο, καὶ ἐπίστρεψε. — Δὲν πρέπει νὰ γάνω καιρὸν, ἀνέκραξεν, ὅτε ἔμεινε μόνος· ὁ βεελζεβούλ αὐτὸς δὲν χωρατεύει, καὶ θεὸς γινώσκει πῶς θὰ σταλῇ. Ἐτελείωσεν! εἴτε ἐροβήρυσεν εἴτε ἐκέρδησε τὴν Ἀμαλίαν, δὲν ἤμπορῶ πλέον νὰ ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτήν... τοῦ λοιποῦ ἐνωμένη μετ' ἐκεῖνον θὰ εἶναι ἐναντία μου.

Καὶ ἔχειρονόμησε χειρονομίαν τρομερὰν, τῆς ὁποίας τὴν ἐννοίαν συνεκλήρωσε τὸ ἄγριον βλέμμα του.

— Λοιπὸν, ἐξηκολούησαν, ἔρχεται ἀπόψε... τὰ μεσάνυκτα! Ἄν κατορθώσω ἐκεῖνην τὴν στιγμὴν... ἀλλὰ, διάβολε!... πρό τιμῶν ἡμερῶν τρέχουν κατόπιν του τρεῖς ἢ τέσσαρες μαθηταὶ μαχαροδγάλται. Ἀπόψε ἴσως θὰ ἔχῃ καὶ περισσοτέρους... καὶ ἂν ἀποτύχῃ ἡ ἐνέδρα μου! ἀλλοίμονον... τόσον χειρότερα! ἡ Ἀμαλία μὲ προδίδει... λοιπὸν ἄς χυθῶν καὶ οἱ δύο.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐσήμανε τὸν κώδωνα.

— Βερνέλ! ὑπάγω εἰς τοῦ δουκός.

Μόλις ἤκουσε τὰς πρώτας λέξεις τοῦ βαρόνου ὁ δούξ καὶ ἀνασκιρτήσας.

— Τί μὲ λέγεις, ἀνέκραξε, Γροσσεστῆν; δὲν εἶναι δυνατὸν.

— Ἰψηλότατε, μὲ βλέπετε τρέμοντα· ἀλλ' ἐνόμισα χρέος μου νὰ σᾶς προειδοποιήσω.

(Ἐπεται συνέχεια)

—ο—